

ОБЩИНА ВАРНА

ПРОГРАМА
ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА
В ОБЩИНА ВАРНА
2014 - 2020

ВАРНА

2014

СЪДЪРЖАНИЕ

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ.....	4
СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ.....	6
ВЪВЕДЕНИЕ.....	10
Част първа	
СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА ОБЩИНА ВАРНА КАТО ТУРИСТИЧЕСКА	
ДЕСТИНАЦИЯ.....	16
1. Анализ на вътрешната среда на община Варна като туристическа	
 дестинация.....	16
1.1. Обща характеристика на община Варна като туристическа дестинация.....	16
1.2. Анализ и оценка на туристическите ресурси	21
1.2.1. Природни ресурси	21
1.2.2. Антропогенни ресурси.....	31
1.3. Анализ и оценка на инфраструктурата	40
1.3.1. Обща (инженерно-техническа) инфраструктура.....	40
1.3.2. Социална инфраструктура.....	51
1.4. Анализ и оценка на суперструктурата	57
1.5. Анализ и оценка на туристическата индустрия в общината.....	60
1.6. Ролята на публичния сектор на територията на общината за развитие на туризма..	73
1.7. Оценка на маркетинговия микс на община Варна като туристическа дестинация..	74
1.7.1. Продуктова палитра на дестинация Варна.....	74
1.7.2. Цена за потребители на дестинацията.....	76
1.7.3. Дистрибуция на дестинацията.....	78
1.7.4. Комуникация на дестинацията.....	81
2. Анализ на макросредата на община Варна като туристическа дестинация..	82
2.1. Политически условия –	82
2.2. Правни условия – нормативни актове и стратегически документи.....	85
2.3. Икономически условия.....	86
2.4. Социално-културни условия и демографска характеристика.....	89
2.5. Екологични условия.....	92
3. Анализ на пазарната среда.....	95
3.1. Туристическо търсене на община Варна като туристическа дестинация.....	95
3.2. Пазарни сегменти на община Варна като туристическа дестинация.....	101
3.3. Конкурентна среда на община Варна като туристическа дестинация.....	117
4. SWOT анализ на община Варна като туристическа дестинация.....	123
4.1. Силни страни.....	123
4.2. Слаби страни.....	125
4.3. Възможности.....	126
4.4. Заплахи.....	127

4.5. Интегративен модел на SWOT анализ на община Варна като туристическа дестинация.....	128
--	-----

Част втора

СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА РАЗВИТИЕТО НА ОБЩИНА ВАРНА КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....	134
--	------------

1. Визия, мисия, приоритети, стратегически и специфични цели (мерки и проекти).....	134
1.1. Визия за развитието на община Варна като туристическа дестинация до 2020.	134
1.2. Мисия на Общинската администрация на община Варна.....	134
1.3. Стратегически цели.....	135
1.4. Стратегически подходи, приоритети и мерки (проекти) за постигане на целите.....	137
2. Приоритети за развитие на община Варна като туристическа дестинация...	138
3. Програма за реализация на целите и приоритетите - идентифициране на проекти.....	138

Част трета

РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ВАРНА ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 ГОДИНА.....	139
---	------------

1. Механизъм на отчет за изпълнението на Програмата.....	139
2. Наблюдение на изпълнението на Програмата.....	139
3. Система за наблюдение и оценка на изпълнението на Програмата.....	141
4. Актуализация на Програмата.....	142

ПРИЛОЖЕНИЕ 1.....	143
--------------------------	------------

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Табл. 1 Места за настаняване в община Варна 2007-2013 г.....	57
Табл. 2 Легла в местата за настаняване в община Варна за периода 2007-2013 г.....	58
Табл. 3 Категорийна структура на хотелите в община Варна.....	59
Табл. 4 Категорийна структура на легловата база в община Варна, бр. легла.....	59
Табл. 5 Динамика на основните количествени показатели на дейността на местата за настаняване в област Варна и относителен дял на община Варна в тях за периода 2010-2012 г.....	62
Табл. 6 Разходи за крайно потребление на туристи в Р България по продукти и по форми на туризма през 2011 година (млн. лв.).....	64
Табл. 7 Динамика и структура основните показатели за дейността на предприятията от нефинансовия сектор в община Варна за периода 2006-2012 г.....	66
Табл. 8 Нетни приходи от продажби на нефинансовите предприятия в община Варна за периода 2008 - 2012 г. по отраслови сектори.....	67
Табл. 9 Динамика на основните показатели от дейността на местата за настаняване в община Варна за периода 2007-2013 г.....	69
Табл. 10 Дейност на местата за настаняване в община Варна за периода 2007 - 2013 г.....	71
Табл. 11 Дял на предприятията в област Варна по размерни групи.....	87
Табл. 12 Населени места в община Варна.....	90
Табл. 13 Динамика на относителните дялове на основни емитивни пазари на община Варна (дял на реализираните нощувки в %).....	112
Табл. 14 Среден престой на туристите в община Варна за периода 2005 - 2013 г. по страни (брой нощувки).....	114

Табл. 15 *Динамика на относителните дялове на основни емитивни пазари на община Несебър (дял на реализираните нощувки в %)*.....122

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фиг. 1 Процентно съотношение на броя на хотелите и леглата по курорти в община Варна.....	60
Фиг. 2 Динамика на средния приход от 1 турист в местата за настаняване в община за периода 2007- 2013 г.	70
Фиг. 3 Динамика на основните натурални показатели за дейността на местата за настаняване в община Варна за периода 2008-2013 г.....	72
Фиг. 4 Жизнен цикъл на Варна като туристическа дестинация.....	74
Фиг. 5 Позиции на туристическите продуктови линии на Варна спрямо фазите на продуктовия жизнен цикъл.....	75
Фиг. 6 Топ 5 на посетителите в ОТИЦ – Варна за периода 2008-2013.....	80
Фиг. 7 Произведена продукция в област Варна (хил. лв.).....	87
Фиг. 8 Динамика на пренощуващите лица в средствата за подслон и местата за настаняване в община Варна.....	96
Фиг.9 Динамика на реализираните нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване на община Варна по години	96
Фиг. 10 Динамика на средния престой на туристите в община Варна.....	97
Фиг. 11 Реализирани нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване в община Варна за периода 2012 - 2013 г. по месеци.....	98
Фиг. 12 Динамика на приходите от нощувки в община Варна в хил. лв.	99
Фиг. 13 Динамика на прихода от 1 нощувка в община Варна.....	100
Фиг. 14 Динамика на прихода от един турист в община Варна.....	100
Фиг. 15 Дял на реализираните нощувки от българи и чужденци в община Варна.....	102

Фиг. 16	Разпределение на броя на пътниците по видове линии.....	103
Фиг. 17	Динамика на относителния дял на видовете въздушни линии в общия брой обслужени пътници на летище Варна.....	104
Фиг. 18	Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Германия, Англия, Франция).....	104
Фиг. 19	Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Белгия, Нидерландия, Люксембург).....	105
Фиг. 20	Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Австрия, Швейцария).....	106
Фиг. 21	Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Дания, Норвегия, Швеция, Финландия).....	106
Фиг. 22	Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Полша, Чехия, Словакия, Унгария).....	107
Фиг. 23	Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Естония, Латвия, Литва).....	108
Фиг. 24	Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Русия, Украйна, Беларус, Армения).....	108
Фиг. 25	Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Израел, Ливан, Кувейт, Иран).....	109
Фиг. 26	Динамика на реализираните нощувки от чужденци в средствата за подслон в община Варна (Великобритания, Германия, Франция).....	110
Фиг. 27	Динамика на реализирани нощувки от чужденци в средствата за подслон в община Варна (Полша, Словакия, Унгария, Чехия).....	110
Фиг. 28	Динамика на реализирани нощувки от чужденци в средствата за подслон в община Варна (Румъния).....	111
Фиг. 29	Динамика на реализирани нощувки от чужденци в средствата за подслон в община Варна (Русия, Украйна).....	112

Фиг. 30 Динамика на относителните дялове на основни емитивни пазари на дестинация Варна.....	113
Фиг. 31 Динамика на броя на посетителите в РИМ-Варна за периода 2009-2013 г.....	115
Фиг. 32 Динамика на броя на посетителите в ПМ "Владислав Варненчик".....	115
Фиг. 33 Динамика на броя на посетителите във Военноморски музей – Варна.....	116
Фиг. 34 Динамика на броя на посетителите в Планетариум - Морска градина.....	116
Фиг. 35 Динамика на броя на посетители в Природен парк "Златни пясъци"	117
Фиг. 36 Динамика на броя на леглата в община Варна и община Несебър.....	118
Фиг. 37 Динамика на броя на пренощуващите лица в община Варна и община Несебър.....	118
Фиг. 38 Динамика на броя на реализираните нощувки в община Варна и община Несебър.....	119
Фиг. 39 Динамика на средния престой на туристите в община Варна и община Несебър (бр. нощувки на 1 лице).....	119
Фиг. 40 Реализирани нощувки по месеци в община Варна и община Несебър.....	120
Фиг. 41 Динамика на заетостта на легловата база в община Варна и община Несебър.....	121
Фиг. 42 Динамика на прихода от една нощувка в лева в община Варна и община Несебър.....	121
Фиг. 43 Динамика на прихода от един турист в лева в община Варна и община Несебър.....	122

Фиг. 44	Процес на планиране, реализиране и оценка на изпълнението на Програмата за развитие на туризма 2014-2020.....	140
----------------	--	------------

В Ъ В Е Д Е Н И Е

Туризмът и през следващите години от своето развитие ще се утвърждава като приоритетен и водещ отрасъл за икономиката на България, а също и за варненския регион. За 2013 г. неговият дял в БВП на България нараства до 13.6 %.

Община Варна заема уникално място в територията на България, изпълнявайки ролята на кръстопът между Запада и Изтока, между Севера и Юга. Затова още през 1908 г. възниква идеята да се изгради курортен център и се построява първият почивен дом „Св. Константин” и част от хотел ”Прага”. През 1909 г. градът посреща и първата за страната организирана група от френски туристи. Постепенно той се превръща в международна туристическа дестинация и утвърждава като флагман на българския международен туризъм. През 1925 г. с царски указ град Варна е обявен за морски курорт. Днес той е един от най-големите туристически центрове в страната, посрещайки ежегодно над един милион туристи.

В икономическия профил на община Варна туризмът е един от основните приоритетни и структуроопределящи сектори на икономиката. Тук е изградена около 20 % от легловата база на България, в която се реализират над 22% от общия брой на нощувките. Ежегодно приходите само от нощувки са от порядъка на 214 – 216 млн. лв., което формира 23.7% от туристическите приходи в страната.

Рекреационните характеристики на общината, наличието на минерални извори, културно-историческите и археологическите паметници, мрежата от защитени територии, модерната материално-техническа база и сравнително добре развитата инфраструктура създават благоприятни предпоставки за развитието, както на морския, така и на много други съвременни видове туризъм.

Това разнообразие на туристически ресурси изисква лидерска роля на общината в процеса на разработване и реализиране на програми за развитие на устойчив туризъм. Нейната основна задача е задоволяване на интересите и повишаване на благосъстоянието на местното население при съхраняване на природните и социално-културни ресурси на територията за бъдещите поколения.

Настоящата програма за развитие на туризма в община Варна обхваща периода 2014-2020 г. Тя систематизира визията, целите, стратегиите, приоритетите, мерките и проектите по отношение на общинската територия. Програмата представя платформа за координирани действия на всички заинтересовани страни с цел ефективно усвояване на туристическия потенциал на общинската територия.

Програмата за развитие на туризма в община Варна за периода от 2014 до 2020 г. включва следните части:

Аналитична част, в която е представен анализ на развитието на туризма в община Варна, на основата на който е направена оценка на туристическите ресурси, инфраструктурата, суперструктурата, действията на заинтересованите от туризма страни (субекти), маркетинговите позиции на общината като туристическа дестинация и въздействията на туризма на общинско равнище. Посредством формите на PEST и SWOT-анализа се обобщават силните и слабите страни, заплахите и възможностите, свързани с развитието на туризма в общината.

Програмна част, която включва формулировка на визията, целите, стратегиите и приоритетите за устойчиво развитие на туризма в Община Варна. В нея са разработени и конкретни финансово обвързани проекти и действия, за развитие и усъвършенстване на отделните компоненти на дестинацията.

При разработването на програмата са използвани следните информационни източници и документи:

Закони:

- Закон за общинската собственост;
- Закон за местното самоуправление и местната администрация;
- Закон за устройството на територията;
- Закон за регионалното развитие;
- Закон за публичните финанси (в сила от 01.01.2014 г.);
- Закон за местните данъци и такси;
- Закон за туризма;
- Закон за устройството на Черноморското крайбрежие;
- Закон за концесиите;
- Закон за водите;
- Закон за рибарството и аквакултурите;
- Закон за опазване на околната среда;
- Закон за защитените територии;
- Закон за управление на отпадъците;
- Закон за почвите;
- Закон за чистотата на атмосферния въздух;
- Закон за културното наследство;
- Закон за закрила и развитие на културата;
- Закон за защита на потребителите;
- Закон за общинските бюджети;
- Закон за здравето и др.

Международни документи:

- Agenda 21 for Tourism&TravelIndustry. Towards Environmentally Sustainable Development. WTO, WTTC, Earth Council, 1996;
- Европейски съвет от Лисабон - Стратегия за икономическо и социално обновление на Европа (март 2002 г.);
- Глобален етичен кодекс на Световната организация по туризъм;

- Европейска комисия. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите „Европа – водеща туристическа дестинация – нова политическа рамка за европейския туризъм”;
- Стратегия „Европа 2020” на Европейския съюз;
- Декларация за мир и туризъм на Световната организация по туризъм;
- Декларация за екотуризм на Световната организация по туризъм;
- Доклад на Европейската група за устойчив туризъм.

Национални и регионални стратегически планови документи:

- Национална програма за развитие: България 2020;
- Стратегия за устойчиво развитие на туризма, хоризонт 2030;
- Пре-мастър план за устойчиво развитие на туризма в България;
- Програма за развитие на селските райони на Република България 2014-2020;
- Многогодишен национален стратегически план за аквакултурите в България (2014-2020);
- Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012 - 2022 г.;
- Консолидиран Национален туристически регистър, включващ данни за категоризираните туристически обекти от държавната и общинската администрации;
- Регионален план за развитие на Североизточен район за периода 2014-2020 г.;
- Областна стратегия за развитие на област Варна (2014-2020) и др.

Общински документи:

- Общински план за развитие на община Варна (2014 – 2020 г.)
- Общински бюджети и отчети за тяхното изпълнение;

- Общ устройствен план на община Варна;
- Интегриран план за градско възстановяване и развитие на град Варна;
- Общински програми „Спорт” и „Социален туризъм” и др.

Проучвания

- Проведени социологически и анкетни проучвания сред представители на всички заинтересовани страни в община Варна: общинска администрация, местно население, туристическата индустрия, неправителствени организации.

Настоящата програма е разработена в изпълнение на **Договор № 14000230 от 04.04.2014.** между община Варна и сдружение „Култура и туризъм на българския Североизток” от колектив под методическото ръководство на доц. д-р Стоян Маринов. Принос за изготвянето на програмата имат както служителите от администрацията на община Варна, така и представители на неправителствените организации и туристическата общност, експерти и научни работници от висшите училища в град Варна.

Участието в написването на конкретните части на програмата е както следва: **доц. д-р Стоян Маринов** – т. 1.7. от част първа (в съавторство с **Галина Илиева и Ралица Гаврилова**); т. 3.1., 3.2, 3.3. (в съавторство с **Ралица Гаврилова**); част втора и част трета; **проф. д-р Марин Нешков** – т. 1.5., 4.1., 4.2., 4.3., 4.4. и 4.5. от част първа и обща редакция; **Димитър Дичев** – т.1.1., 1.2., 1.2.1., 1.2.2., 1.3., 1.3.1., 1.3.2. от част първа; **Георги Шипковенски** – т.1.4. от част първа; **Жельо Душев** - т.1.6. от част първа; **доц. д-р Велина Казанджиева** т.2.1., 2.2., 2.3, 2.4., 2.5., 2.6. (в съавторство с **Тодор Николов**).

Авторският колектив изказва благодарност на: г-жа Соня Георгиева, директор на дирекция „Туризъм” и нейния екип за участието в подготовката и реализацията на настоящата програма; служителите от дирекциите

„Здравеопазване”, „Култура и духовно развитие”, „Образование, младежки дейности и спорт”, „Инженерна инфраструктура и благоустрояване”, „Архитектура, благоустройство и устройствено планиране” на община Варна, Областна дирекция на МВР, Регионалната здравна инспекция – Варна и други институции за техните предложения за развитие на туризма в община Варна в периода 2014-2020 г.

Част първа

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА ОБЩИНА ВАРНА КАТО
ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ

1. Анализ на вътрешната среда на община Варна като туристическа дестинация

1.1. Обща характеристика на община Варна като туристическа дестинация

Община Варна - източната врата на Европа

Общината, с основен административен център град Варна, е разположена в североизточната част на Република България, на брега на Черно море и Варненското езеро. Нейната територия е с площ от 237,5 кв. км, от които 205 се падат на град Варна. На север тя граничи с община Аксаково, на запад с община Белослав, на юг с община Аврен, а на изток с Черно море. Геостратегическото ѝ местоположение и разнообразните природни ресурси на нейната територия я превръщат в привлекателна цел за посещение на различни народи от древността до наши дни.

Исторически данни

Варна – люлка на човешката цивилизация.

През епохата на *енеолита (V-то и началото на IV-то хил. пр. Хр.)* територията на днешна Варна се обитава от уседнало и сравнително високо развито население, доказателство за което са многобройните находки от Варненския халколитен некропол.

През *среднокаменната епоха (мезолита)* край Варненския залив древният човек оставя своите следи на Европейския континент. По онова време (*X-VII-мо хил.пр. Хр.*) древните хора обитават няколко селища в местността Побитите камъни край Варна.

По време на *каменно-медната епоха (V-IV-то хилядолетие пр.Хр.)* по плодородните брегове на днешното Варненско езеро се заражда и процъфтява най-древната европейска цивилизация, създава и най-големия комплекс от наколни селища в Югоизточна Европа. Всички тези факти в района подсказват началото на преход към развита цивилизация почти две хилядолетия преди възникването на най-древните такива цивилизации в Шумер, Египет и Месопотамия.

В края на *VI-ти век пр. Хр.* Черноморието е обект на т.нар. *Велика гръцка колонизация*. Изселници от малоазийския град Милет идват и основават свой град-държава от полисен тип под името „Одесос” на мястото на днешния град Варна.

Богатствата и прелестите на Варненския район забелязват и римляните. Одесос е завладян от легионите на Марк Лукул и е превърнат във важен регионален център на провинция „Мизия”, а при разделянето ѝ през 86 г. на две части - Долна и Горна Мизия, Одесос се превръща в главно пристанище на Долна Мизия. Авторитетът на града в цялостната история на Римската империя се доказва от построените в края на II-ри век термални бани, чиято площ от 7000 кв.м. ги прави трети по големина в Европа и най-големи на Балканите.

След края на IV - ти век Одесос е притегателен център за преселници от Мала Азия, Сирия и Егейските острови. През V-VI-ти век градът привлича различни племена, идващи северно от река Дунав и най-вече славяни, които се настаняват трайно в древнотракийските земи.

През 681 г. Прабългарите, начело с хан Аспарух, достигат до Одесос като в хрониките за тяхното появяване за пръв път се споменава името „Варна”, което по-късно става и име на града, възникнал на мястото на стария Одесос.

С края на Първото българско царство, през 1018 г., градът преминава към *Византийската империя*. През първата половина на XI-ти век на

мястото на античния Одесос възниква град с крепост, получил старобългарското име Варна.

През 1201 г. цар Калоян окончателно присъединява града към България. По времето на цар Иван Александър, след 1366 г., Варна е столица на добруджанския владетел Добротица. През последните десетилетия на XIII-ти век и първата половина на XIV-ти век Варна е обект на интензивни посещения от венециански и генуезки търговци.

Още по времето на Второто българско царство Варна се превръща в първия консулски град на България след сключване на договор между България и Венецианската република (1347 г.). През 1352 г. в града се установява консулство на Република Венеция. В същия период Генуезците създават пристанище и квартал наречен Кастрици, като пристанището е най-северната точка на Варненския залив и е естествено защитено от северните ветрове. Крепостта е отбелязана в много западноевропейски морски карти от XIII-XVIII в.

Варна - лятна столица на Княжество България и морски курорт.

Освобождението на България през 1878 г. довежда до ликвидиране на средновековните остатъци и ориенталските порядки в живота на хората. Варна се превръща в развиващ се, открит за навлизането на европейската култура град. Прозорливи варненски общественици забелязват природния потенциал на региона като важна предпоставка за развитието му като курортен център.

Тласък в развитието на Варна като курортен център дава изборът на града от княз Александър I Батенберг за лятна столица на Княжеството. В периода 1881- 1885 г. е построена лятната княжеска резиденция *Сандрово* (по умалителното име на италиански език на княза – Sandro), преименувана през 1893 на *Евксиноград* (Гостоприемният град).

През 1908 г. възниква идеята да се изгради курортен център, като се построява първият почивен дом "Св. Константин" и първата част на

хотел „Прага“. През 1909 г. Варна се изявява за пръв път като международна туристическа дестинация, превръщайки в такава и България като държава. Градът посреща първата за страната организирана група от 215 френски туристи, които пристигат с френския параход „Ил де Франс“. Французите са интелектуалци, решили да се запознаят с Варна и околностите. Те посещават природните забележителности „Побити камъни“ и „Девненските извори“, а Н.В. царица Елеонора посреща част от туристите в двореца Евксиноград.

На 10 юни 1921 г., по време на кметския мандат на Йордан Пекарев, с постановление №21 Общинската управа обявява официално Варна за морски курорт - ...” обявява на варненските граждани, на целия български народ и на света града Варна за специален курортен кът, като се подчертава, че името му ще се носи наравно с Ница, Монте Карло, Ривиера и др. знатности...”. Решението е санкционирано и с царски указ от 1925 г., с който Варна окончателно поема пътя на морски курортен град.

В периода май 1925- август 1926 г. са построени модерни морски бани. Още в годината на откриването им баните привличат много български и чуждестранни летовници, като през 1926 г. те са близо 12 500, през 1927 -38 000, а през 1928 г. надхвърлят 40 000.

Реклама с проспекти и плакати започва още с обявяването на Варна за морски курортен град, но едва от 1927 г. тя вече е масирана. Проспектите най-напред са написани на български и френски език, но в следващите години нуждата налага те да се издават на немски и чешки, а по-късно и на други езици.

Следвайки световните тенденции, Варна е *новатор* в България в развитието на *специализираните видове туризъм*. В началото на 30-те години идеята за съчетаването на морелечението с гроздолечението е вече узряла и е открита първата почивна и гроздолечебна станция в летовището

”Св. Константин”. До Втората световна война град Варна се прославя като голям морски курорт, но военно-политическите събития възпират туристическия му възход. След Втората световна война градът продължава развитието си като международен курорт.

Варна – елитният морски туристически център на България

През 1948 г. с Постановление на МС е създадено Държавно стопанско предприятие ”Балкантурист”. Започва строителство в курорта ”Св.св. Константин и Елена”. На 29 май 1949 г. се открива хотел ”Роза”, с което се поставя началото на първия модерен туристически комплекс по Българското Черноморие. На 11 август 1956 г. е направена първата копка на новия международен курорт ”Златни пясъци”. На 30 юни 1957 г. е открит първият хотел „Родина”.

В град Варна се поставя началото на системата за *подготовка на туристически кадри в България*. През 1963 г. е учреден първият в страната Полувисш институт по международен туризъм. През 1965 г. е открита първата в България университетска специалност ”Икономика и организация на туризма” към Висшия институт за народно стопанство “Димитър Благоев” в гр. Варна, днес Икономически университет-Варна.

Днес Варна, съчетавайки богатото си историческо минало със своите съвременни постиженията, се утвърждава и развива като голям туристически център на България и една от най-известните туристически дестинации в Европа. Община Варна посреща ежегодно над 1 милион туристи, от които над 680 000 чуждестранни. Градът е изключителна атракция със своите културно-исторически и археологически паметници от седем древни цивилизации - първата европейска праисторическа цивилизация, тракийската, гръцката, римската, византийската, българската и ислямската. В страни като Гърция, Турция, Италия, с които обикновено се сравняваме, липсват 2 или 3 от тези цивилизации.

1.2. Анализ и оценка на туристическите ресурси

1.2.1. Природни ресурси

А) Географско положение спрямо емитивните туристически пазари

Община Варна е с геостратегическо географско разположение. Територията е в близост до три общоевропейски транспортни коридора:

- *Коридор номер 7:* Дунавският воден път (пътната отсечка Варна-Русе свързва пристанище Варна с транспортната магистрала Рейн-Майн-Дунав);
- *Коридор номер 8:* Вльора-Дурас-Тирана-Скопие-Бургас-Варна-Поти - представлява идея за реализация на пътен и железопътен коридор между Адриатика и Черно море чрез пристанищата в България- Бургас и Варна, в Грузия- Потн, в Русия- Новоросийск и Украйна- Иличовск;
- *Коридор номер 9:* Хелзинки-Санкт Петербург-Москва-Киев-Кишинев-Букурещ-Русе-Димитровград-Александрополис.

Безспорно предимство от геопространствена гледна точка е излазът на Черно море чрез Варненския залив, формиран между носовете "Св. Георги" и „Галата“. Пристанищен комплекс Варна свързва страната със страните от Централна Азия, Близкия, Средния и Далечния Изток и със страните от Черноморския басейн.

Чрез своя летищен комплекс Варна е достъпна от всички световни и европейски емитивни туристически пазари.

Б) Релеф и характеристика на морския бряг и плажовете

Територията на община Варна се характеризира с разнообразен релеф, като основната ѝ част е ситуирана в Дунавската равнина, а югозападната част попада в границите на Подбалкана. Централната част на територията е заета от обширна низина, формирана между Франгенското и Авренското плато, от двете страни на Варненския лиман и канала "море-езеро". Средната надморска височина в района на общината е между 30 и

40 м. В нея е разположено Варненското езеро, свързано със западната част на Варненския залив чрез изкуствен канал. Югоизточната част включва разклонения на Авренското плато, чиято височина достига малко над 200 м. На север територията включва част от Франгенското плато, разположено между Варненската низина и долината на р. Батова. На север платото постепенно се снижава. На изток склоновете свършват със стръмен морски бряг, подложен на свлачищна и абразионна дейност.

Дължината на морската брегова линия е общо 32 км с начало на север- брегът при фар Екрене (Кранево) и край на юг- носът от южната страна на Паша дере. Пясъчната ивица е със сравнително добри качествени характеристики, а върху състоянието ѝ голямо значение оказва хидротехническото строителство.

Повърхностните и най-вече морските води имат особено значение за развитието на туризма и използването на плажовите ивици.

Варненското Черноморско крайбрежие е разделено на 23 зони за къпане, като за всяка зона има един пункт за мониторинг. Сезонът за къпане за Варненското черноморско крайбрежие е определен от 1 юни до 30 септември. Един път месечно извън активния и два пъти месечно през активния сезон за целите на микробиологичния анализ се вземат проби от морската вода във всяка зона за къпане. С най-неблагоприятни резултати от извършения мониторинг за сезон 2013 г. са: Зона град Варна Офицерски плаж, Зона Панорама под ПСОВ Златни пясъци и Зона град Варна Плаж Аспарухово-център. Фактът, че в продължение на няколко сезона се констатира неблагоприятни резултати от мониторинга за някои от зоните за къпане означава, че е налично антропогенно замърсяване и проблемът не може да се реши с епизодични мерки. В момента Регионална здравна инспекция Варна извършва контрол на 41 плажа.

В доклад на Европейската комисия от 10 юни 2010 г. се посочва, че качеството на водите на българските плажове е сред най-доброто в

Европейския съюз (докладът е основан на взети през 2009 г. проби от води, в които къпането е разрешено). През 2008 г. на плажовете в курортите „Ривиера” и „Слънчев ден” е присъдена оценка за качество и чистота “Син флаг”.

В) Климат

Климатът на територията на Варненска община е формиран под влияние на нейното местоположение - географски координати 43 градуса и 12 минути с.ш. и 27 градуса и 55 минути и.д. Съществено влияние оказва циркулацията на въздушните маси. Характерни за района са умерените и силните ветрове- средногодишната скорост на вятъра е около 3.5 м/сек. През зимата преобладават ветрове от северозападна и северна посока, а през лятото- от северозападна, източна и североизточна посока. Близостта на морето е причина за локална циркулация на приземния слой въздух (бризова циркулация). През деня в приземните слоеве духа вятър от морето към сушата, а през нощта обратно – от сушата към морето.

Като цяло на територията на община Варна промените на климата се проявяват главно чрез дъждовната компонента на климатичните контрасти и по-слабо чрез засушаванията. Последните не са били нито толкова продължителни, нито толкова тежки, че да доведат до проблеми с питейното водоснабдяване или мащабни пожари, които да се отразят неблагоприятно върху туристическата среда.

В обобщение може да се отбележи, че климатът, в съчетание с природните условия, създава благоприятни възможности за развитие на морски ваканционен туризъм в региона на Варненската община.

Г) Води

Община Варна граничи на изток с Черно море и хидрографската мрежа на територията ѝ обхваща Варненското езеро и речната мрежа.

Най-значителният и най-важният от туристическа гледна точка естествен водоем е Варненското езеро. До 1909 г. то е закрит лиман, изтеглен в източна посока, след което е прокопан канал с дължина 5 км.

През 1979 г. е прокопан новият канал от морето към езерото. Дължината на езерото е общо 13 км, от които 8.5 км са в границите на общината. Средната му ширина е 1.2 км, площта 17.4 кв. км, средната дълбочина 9.8 м. Варненското езеро и свързващият го с морето канал биха могли да имат голямо значение за развитието на спортен туризъм в общината- конкретно яхтен туризъм.

Минералните води на територията на община Варна са важен природен ресурс с рекреационно и балнеоложко значение. На територията на града и курортните комплекси има изградени 27 броя дълбоки сондажи с общ дебит 980 л/сек. Водите са слабо минерализирани с температура 30-54 градуса, с приблизителен ресурс 1.5-3 куб.м./сек, повишено съдържание на сероводород и са привързани към горно-валанджовския водоносен хоризонт. Само един от тях се използва за питейни нужди след допълнителна обработка, включваща аериране и темперирание. Сондажът е с дебит 100 л./сек и се намира в к.к. "Златни пясъци", до яхтеното пристанище. Останалите се използват за отопление, балнеоложки цели и за плувните басейни.

Само в к.к."Св.св. Константин и Елена" термалните минерални води са с дебит 105 л./сек., с температура от 43 до 51 градуса. В рамките на 24 часа от недрата бликат близо 9 000 000 литра термална вода. Термалността на минералните води в „Св.св.Константин и Елена“ има значение освен за балнеолечебния процес, така и за термоенергетичния. Ако тази топлинна енергия се прекара през термопомпени съоръжения би се получила електрическа енергия, достатъчна за отопление на целия комплекс. По този начин биха се спестявали годишно над 20 000 тона течно гориво и това ще съдейства и за опазване на курортната природна среда.

Д) Почви

На територията на община Варна общото количество на почвения ресурс в държавния горски фонд е 6249,5 ха. Преобладаващата част от почвите върху земеделските земи са представени от черноземите -

карбонатни, типични и излужени, а сред горските с най-голямо разпространение са тъмносивите горски почви- 48,9 %, следвани от сиви горски почви - 32,2 %.

На тази основа се създават предпоставки за развитие на селски и екологичен туризъм на територията на Варненска община.

Е) Полезни изкопаеми

Територията на община Варна е бедна на полезни изкопаеми и този факт е в полза на развитието на туризма. Понеже едва 5,9 % от общата ѝ повърхност се използва за добив на полезни изкопаеми, добивната промишленост и нейните съпътстващи производства не са конкуренция и заплаха за туристическото развитие на територията. Във Варненска община се наблюдават още залежи на руда - най-вече на манган, открити в т.нар. "Русларска свита", където са разкрити няколко рудоносни хоризонта. Те обаче не са проучвани с цел промишлена експлоатация.

С важно значение за туристическото развитие е находището на лечебна кал във Варненското езеро (без дълбоководната част и фарватера), запасите на което възлизат на 2 000 000 куб.м. Плавателният канал „Варна-Девня“ застрашава находището от замърсяване, което ще е пагубно за свойствата на това природно богатство. Затова е необходимо да се „размрази“ проектът, съгласно който в района на езерото е необходимо да се изгради басейн, изолиран от свободен достъп на езерна вода, който може да съхранява 400 000 куб. м. лечебна кал.

Ж) Биологично разнообразие.

Територията на община Варна попада в зоната на два *флористични района*- Черноморското крайбрежие и Североизточна България. Растителността в района включва над 500 вида висши растения, които формират пет основни екосистеми:

- **лонгозен тип екосистеми** с преобладаващи дървесни видове, като полски ясен, обикновен габър, мъждрян, цер и редки защитени тревисти видове, като лимодорум, кавказка иглика и източен лопух;

- **коренни екосистеми** с доминиране на дъб /някои с възраст над 100 години/ в съчетание с едролистна липа, обикновен габър и разнообразни редки тревисти видове - острица, снежно кокиче, кавказка иглика, битински синчец, горска съсънка и др.;

- **производствени екосистеми** на келявия габър;

- **храсталачни екосистеми** с доминиращи храсти - жасмин, дървовидна зайчина, люляк, драка, къпина, шипка, дрян, черен и бял бърз, жълт и червен кантарион, риган, бял равнец и др.;

- **културни екосистеми**, които са резултат от човешката дейност, като тези на иглолистните гори са значително повече от тези на широколистните – насаждения на черен бор, кипарис и кедър, а от втората на салкъм.

Към 2006 г. във Варненска област са регистрирани 42 вековни дървета. *Най-старото дърво е чинар, намиращ се в двора на бившата текстилна фабрика в кв. Аспарухово, община Варна.* Възрастта му се оценява на 1000-1036 години, височината му е 15 м., а обиколката – 7,7 м.

Една от забележителностите на природен парк ”Златни пясъци”, която се намира на малка поляна, югоизточно от Аладжа манастир, е източен чинар с височина 22 м и обиколка на стъблото 4 м. Възрастта му е над 200 години.

Територията на община Варна включва местообитания на редки и застрашени растителни видове, съсредоточени в крайморските пясъци и дюни, както и в силно овлажнените терени в близост до Варненското езеро. Срещат се много билки, част от които могат да се определят като редки лечебни растения: лудо биле (беладона), татул, лютива мента, мечо грозде, вълнест напръстник, пролетно котенце, полско котенце и мн. др.

В *зоографско отношение* територията на общината се отнася към Северна зоографска подобласт, Черноморски район, в който преобладават сухоземни животни, характерни за Средна и Северна Европа. Богатството на фауната до голяма степен е свързано с *ВИА ПОНТИКА* –вторият по големина европейски миграционен път на водолюбиви, грабливи и пойни видове птици. В община Варна се намира *влажна зона с международен природозащитен статус* - „Корине” (*Защитен комплекс ”Варненско-Белославско езеро”*).

Фауната на територията на община Варна включва 7 вида земноводни, 18 вида влечуги, 37 вида бозайници и над 100 вида птици. Земноводните са представени от един вид тритон (балкански гребенест тритон) и 6 вида жаби, сред които и един застрашен - балканска чесновница. *Балканският гребенест тритон* (Southern Balkan crested newt) е защитен с приложение II на Бернската конвенция.

В обхвата на територията на общината изцяло или отчасти попадат *четири защитени зони по Директивата за опазване на дивите птици* - „Батова”, „Варненско-Белославско езеро”, „Ятата” и „Галата”, както и две защитени зони по Директивата за запазване на природните местообитания и дивата фауна и флора - „Златни пясъци” и „Галата”. В непосредствена близост се намират и други три защитени зони по същата Директива- „Долината на река Батова”, „Побитите камъни” и „Варненско-Белославски комплекс”.

Важен природен ресурс на Варненска община е рибната фауна на Черно море. По данни на експерти българското Черноморско крайбрежие се обитава от около 140 вида риби, като някои от тях- финта (*Alosa fallax*), малкият тунец (*Euthynnus alletteratus*), прилепалото (*Echeneis naucratis*), хекът (*Merluccius merluccius*) и др. са установени през последните години. Значителна част от черноморските риби (около 18 %) са типично сладководни и се размножават в прилежащите реки. Тук спадат

представителите на шарановите, бодлоперките и др. Към тази група се числят и някои видове от семействата на есетровите и пъстървовите, които живеят в типично морски условия, но за размножаването мигрират в реките. Във втората група са обхванати понтийските реликти (10,7 %) от групата на селдовите и попчетата. Най-многочислени са видовете от морски произход (71,5 %), които са навлезли в Черно море след последното му свързване с океана. Това е твърде конгломератна група, в която има типични средиземноморски ендемити, видове от Червено море и други.

Защитените територии в община Варна обхващат общо 2028,7 ха, което представлява 0,9 % от нейната площ. Съгласно Закона за защитените територии те са обособени в шест категории: национален парк, природен парк, резерват, поддържан резерват, защитена местност и природна забележителност. В общината се намират:

Природен парк „Златни пясъци“ - обхваща част от източните склонове на Франгенското плато в зоната между скалния ръб на платото и морския бряг. Понастоящем има площ от 1320.2 ха, от които в „Горско стопанство” - Варна – 1294.5 ха. На 3 февруари 1943 г. с Постановление на Министерството на земеделието и държавните имоти част от държавната гора ”Хачука” с площ от 240 ха е обявена за защитена територия. Целта е запазване и защита на ценни растителни и животински съобщества и характерни ландшафти. Отделената горска земя от местността „Аладжа манастир” до старата българо-румънска граница е вторият обявен Народен парк в България след парк ”Витоша”. От август 2001 г. паркът е прекатегоризиран от народен в природен. Паркът играе съществена роля за развитието на туризма в общината. На територията му са разработени 5 туристически и 4 специализирани маршрута, които представят биологичното и ландшафтно разнообразие и са подходящи за:

пешеходен туризъм; природно-познавателен (еко)туризъм- за запознаване със специфичната флора и фауна сред разнообразен релеф и един

специализиран Дендрологичен маршрут; *културно-познавателен туризъм* по маршрут "По пътя на древните отшелници" с посещение на скалния комплекс Аладжа манастир; *велотуризъм*; *детски туризъм* –с разработен специализиран кръгов маршрут "Домът на сойката" и образователно-атракционен детски кът; *фототуризъм*; маршрут за хора със специални нужди „Природа за всички”, специално изграден за лесен достъп на хора с увреждания (включително незрящи и ползващи инвалидни колички).

Седем защитени местности:

- „*Ракитник*” - на 800 м южно от хижа "Черноморец" с обща площ 2.2 ха- пясъчни дюни с плажова ивица и крайбрежна влажна зона-местообиталище на редица защитени видове растения, птици и бозайници. Обявена е за защитена през 1978 г.;

- „*Аладжа манастир*” - в землището на кв. Винаца с площ 17 ха и на 3 км от к.к. "Златни пясъци", изсечен в скалите на Франгенското плато преди столетия се е превърнал в най-известния център на монашеската обител по тези краища; катакомбите му са приютявали десетки монаси, приели християнските норми на поведение през XIII и XIV-ти век. Той е сред малкото скални обители по българските земи, в която отчетливо се разграничават основните помещения на манастира, разположени на две нива във висока над 40 м варовикова скала. Манастирът е паметник с културно-историческо значение и се посещава от хиляди български и чуждестранни туристи;

- „*Казашко*” - включва тръстиков масив, пясъчни коси и острови, влажни и мочурливи ливади и акватория от Варненското езеро с обща площ 1251.25 дка и установен през 1995 г. защитен режим с цел запазване на естествените местообитания на застрашени видове птици и растения. Голямо е значението на местността като станция по време на прелет и зимуване. От установените по време на миграция видове, 18 са застрашени в европейски мащаб, а сред зимуващите в района три са

световно застрашени видове - малък корморан, червеногуша гъска и тръноопашата потапница;

- „Мочурището”- буферна зона около защитена местност „Казашко” с цел ограничаване на антропогенното въздействие върху защитената местност с площ от 21.8 ха, прекатегоризирана през 2007 г. в защитена местност със запазени функции и териториален обхват;

- „Ятата”- разположена на южния бряг на плавателния канал, свързващ Варненското и Белославското езеро, на 25 км западно от град Варна - изкуствен водоем, създаден от човешката дейност, съчетаващ няколко типа местообитания, включващи скални венци, гористи склонове и обширни ливади с характерни заблатени територии, заемащи 1/3 от площта на езерото;

- Лиман „Паша дере”- на 7 км от кв. ”Галата” и 1 км от хижа ”Черноморец”, с наложен защитен режим за опазване на характерната блатна флора и фауна през 1978 г.;

- „Екопарк Университетска ботаническа градина - Варна” - създадена през 1977 г., а от 2002 г. отворена за посещения като първият в страната екопарк, разположен върху площ от 360 дка. Растителните колекции включват повече от 300 вида екзотични дървета и храсти, а тревистите растения са повече от 100 вида.

Една природна забележителност – „Чинар” (в местността „Аладжа манастир”) на територията на Природен парк „Златни пясъци”.

Флората и фауната в община Варна формират по-скоро подходяща среда за развитието на морския ваканционен туризъм, отколкото да бъдат ядро за специализирани видове туризъм от вида на ловния и орнитоложкия. На тяхна основа би могъл да се развива екологичен, пешеходен, младежки природно-познавателен туризъм и др.

1.2.2. Антропогенни ресурси

На територията на община Варна има материални и духовни следи от всички исторически епохи на човешкото развитие, които провокират мотиви за туристически посещения:

Праисторията е представена с археологически находки от района на Варна, както следва:

-старокаменната епоха (палеолитът) преди около 100 000 години
- основно кремъчни сечива;

-среднокаменната епоха (мезолит) около 10 000-7 000 години пр. Хр. Единственият район от територията на България, в който са открити следи от обитаване през мезолита е местността Побити камъни до Варна.

-каменно-медната епоха (енеолита), 5 хил.пр.Хр. (ранният енеолит) първата половина на 5-то хилядолетие пр. Хр. - сечива от камък, кост и рог, глинени и костенни антропоморфни и зооморфни фигурки и керамични съдове, **(средният енеолит)** 4500-4000 г. пр. Хр. - кухи поставки с формата на четириъгълен паралелепипед, паници с извит ръб на устието на високо столче и др. **(късната каменно-медна епоха- 4400-4200г.пр. Хр.)**. Най-значим паметник от това време е знаменитият *Варненски енеолитен некропол* и уникалните златни и медни предмети. Като брой на гробове, съдържание и ритуалност на погребалните актове той е уникален за своята епоха. Теглото и количеството на златните находки надвишават неколkokратно откритите досега златни предмети от същата епоха в целия свят. Намерените голям брой медни изделия (над 160) потвърждават по категоричен начин, че люлката на най-ранния металодобив и металургия в Древния свят се намира на Балканския полуостров, на територията на днешна Варна.

-бронзовата епоха- от 3200 до 1100 г. пр. Хр. **(ранната бронзова епоха)** - 3200-2500 г. пр. Хр. – керамични кани с дръжки и скосени устия,

чаши с високи дръжки и аскоси, дървени предмети, /**късна бронзова епоха**/ 1600-1100г.пр.Хр. – бронзови сечива и едноостър меч и др.

- **желязната епоха** (първото хилядолетие пр. Хр.), през която завършва етническото самоопределяне на траките по тези земи с представени керамични съдове, бронзови и железни фибули, ножове и бойни брадви.

Античността (VI в. пр. Хр.- началото на VII в.) е представена в района на община Варна с останките на Одесос - едно от най-древните антични селища в България, основано във втората четвърт на VI в.пр.Хр. (около 585-550 г. пр. Хр.) от гръцки изселници от малоазийския град Милет.

От **елинистическата епоха** - време на небивал разцвет на града, са останали голям брой златни накити, скъпи бронзови, стъклени и керамични съдове, саркофази с украса от релефна теракота и плочки от кост.

Най-запазеният архитектурен паметник от периода на Римския Одесос са изградените към края на II в. Римски терми във Варна (трети по големина в Европа). От периода на **Римския Одесос** е и Римската крепостна стена, като запазени фрагменти от нея са открити в гъсто населения район Одесос на Варна.

Средновековието във Варненския регион е времето на Първото българско царство (VII-XI в.). Южно от града, на морския залив, е имало отбранителен вал, в който е намерена колона с прабългарски знак. От този период е Раннохристиянската базилика на ул. “Хан Крум”, която представлява комплекс от три базилики от периода IV-VI в. В местността Джанавара се намира и Раннохристиянската базилика от първата половина на VI в. След приемането на християнството е бил изграден манастир в местността Теке Караач – лятна резиденция на княз Борис I.

Османският период на Варна през XIV-XVIII в. се онагледява предимно от оръжия (мечове, копия, ятагани и боздугани, бойни снаряжения и др.). Интерес представляват запазените фаянсови кани, чинии, блюда и чаши, произвеждани в турски градове, а някои от тях, доставени от Саксония и Китай.

Българското Възраждане в края на османския период и в годините след Освобождението е представено от училищни реквизити, църковни икони, оригинални ръкописи и старопечатни издания, старинни гравюри, различни образци на оръжие, гробни находки от загиналите в руско-турските войни през този период и много други.

Култура и духовно развитие

Варна винаги е бил град с активен, богат и на високо равнище културен живот, който концентрира голямата част от културните изяви във Варненска област. Творческата интелигенция на Варна е многобройна и с висока стойност. Тук живеят и работят творци от различни сфери на изкуството, с различна творческа биография, естетически виждания и възрасти.

А) Музеи и галерии

Музеите, както и началото на музейното дело във Варна, е свързано с имената на двама заслужили за българската история и култура чехи-братята Карел и Хермин Шкорпил.

Основната част от музеите на Варна са обединени в *Регионалния исторически музей*. Това са: Археологическият музей, Музеят на Възраждането, Музеят за нова история на Варна, Етнографският музей, Природонаучният музей, както и обектите: „Римски терми”, „Аладжа манастир” и „Побити камъни”.

Освен Регионалния исторически музей в община Варна работят: Военноморски музей, Парк-музей ”Владислав Варненчик”, Музей по

история на медицината, частен музей „Стара Варна”, единственият по рода си Музей на куклите и други по-малки музейни сбирки.

Художествените галерии в община Варна са 25, предимно частни обекти. Най-голяма е *Градската художествена галерия ”Борис Георгиев.”* Резултат от публично-частно партньорство е и галерия „Графити” в центъра на град Варна.

Всички музеи на територията на община Варна са с голям туристически потенциал и се посещават от десетки хиляди туристи.

Важно културно значение, не само за град Варна, но и за региона, има *Регионалната библиотека ”Пенчо Славейков”*, създадена през 1883 г. от Варненската книжовна дружина с щедрите дарения на видни варненци.

Обекти на културна дейност с масов характер в община Варна са *читалищата*. Всички те са наследници на първото българско читалище „Възраждане”, създадено през 1870 г. заедно с първото светско училище. Те наброяват 25, от които на територията на града са 21, а 4 са в селата. В тях се реализира дейност, свързана с театрални, танцови и певчески формации, чуждоезиково и музикално обучение, фестивали и др.

Б) Творчески съюзи и организации

Творците на Варна са организирани в съюзи, дружества и сдружения. ***Съюзът на българските писатели*** е инициатор и активен организатор на Майския и Рождественски салон на изкуствата. ***Сдружението на писателите от Варна*** обединява автори на литературни творби, които не са членове на СБП. ***Съюзът на българските художници-представителство Варна***, обединява членовете на СБХ, живеещи в града. ***Сдружението на художниците*** - Варна е творческа организация, в която влизат художници, които не членуват в СБХ. ***Съюзът на артистите в България и Съюзът на музикалните и танцовите дейци*** организират в своите редове драматичните, куклените, музикалните и танцовите артисти в техните професионални институции.

В) Концертни зали

От създаването си през 1986 г. ***Фестивалният и конгресен център*** се налага като център на най-престижните събития в сферата на изкуството и културата в регион Варна. На 1000 кв.м изложбена площ се разполагат 11 многофункционални зали, в които ежедневно се провеждат концерти, кинопрожекции, семинари, конгресни събития и др. Фестивалният комплекс е средище на културни прояви като Международният кинофестивал „Любовта е лудост“, Фестивалът на българския игрален филм „Златната роза“, Международният майски хоров фестивал „Варненско лято“, Варненския театрален фестивал и др.

Дворецът на културата и спорта е многофункционален комплекс за конгресни, културни и спортни мероприятия. За периода 2007-2013 г. проявите в него надхвърлят 950, а именно: *културни мероприятия* – 393 бр.; *спортни мероприятия* /вкл. международни/ - 362 бр.; *бизнес мероприятия* /семинари, обучения, изложения и др./ - 201 бр.

Особено място в културния живот на Варна заема ***Летният театър***, чиято сцена в продължение на десетилетия е гостоприемен домакин на много международни и национални прояви, като световно известния балетен конкурс и международния музикален фестивал “Варненско лято”. Голямо лятно преживяване, възникнало в подкрепа на кандидатурата на Варна за европейска столица на културата- 2019г., е “Опера в летния театър”.

На територията на града има и други по-малки концертни зали.

Г) Сценични изкуства

Днес във Варна работят няколко професионални театъра, обединени в ***Театрално-музикален продуцентски център***. Трупата на ***Драматичния театър*** “Стоян Бъчваров” е създадена през 1921 г. с решение на Варненския общински съвет. Основният камък на сградата, една от най-красивите в страната, е положен още през март 1912 г., но строителството

й продължава цели 20 години. Окончателно е готова и открита през 1932 г. **Варненската опера** е открита официално на 1 август 1947 г. Тя е предпочетена от много големи гласове, гастролирали на нейна сцена. **Филхармоничният оркестър** има дълга история. Още през 1926 г. любителският симфоничен оркестър на Варна участва в Първите летни музикални тържества- бъдещият фестивал „Варненско лято”. През 1946 г. става Варненски държавен симфоничен оркестър, а през 1968 г. прераства в Държавна филхармония. Свое място в културния живот на Варна има и **Държавния куклен театър**, създаден през 1952 г. Към театъра работи и **Музей на куклите**, единствен по рода си на Балканите.

Д) Фестивални и културни прояви

Град Варна е фестивалният град на България. Градът целогодишно е домакин на много международни и национални фестивали, конкурси, изложби и др. прояви, които дават възможност на хилядите гости на града да се запознаят с културния му живот. Между тях е най-старият музикален фестивал в България - **Международният музикален фестивал „Варненско лято”**, основан през 1926 г. и който е един от фестивалите с най-дългогодишни традиции в Европа. Други по-известни събития са **Международният театрален фестивал „Варненско лято”**, **Световният анимационен фестивал**, **Международният балетен конкурс**, **Международният джаз фестивал**, **Кинофестивалът „Златна роза”**, **„Любовта е лудост”**, **„София филм фест - Варна”**, **Международният фестивал за поп и рок музика „Открытие”** и мн. др. Варна е един от градовете, в които се провежда **Европейският музикален фестивал**. Събира ценители на класическата музика, които го наричат „фестивал на виртуозите” заради блестящите музиканти, включвани в програмата. Всички тези прояви представляват сериозен туристически потенциал както за чуждестранни, така и за български туристи.

Е) Научни институти

Най-значим от туристическа гледна точка е ***Аквариумът към Института по рибарство и аквакултури***. Живата експозиция обхваща представители на всички групи, които съставят фауната на Черно море. Черноморските видове са около 140, има и много видове сладководни риби, както и някои екзотични представители. ***Институтът по океанология при БАН*** е създаден през 1973 г. със задача комплексното изучаване на Черно море. ***Институтът по металознание към БАН с Център по хидро-аеродинамика*** е изграден през 1973-1976 г., в него се извършват изследвания в областта на корабната хидродинамика, океанското и брегово инженерство, водния транспорт и др. ***Варненският филиал на Националния институт по метеорология и хидрология при БАН*** прави наблюдения и изготвя прогнози за времето, агрометеорологични, хидроложки и др. прогнози.

Ж) Религиозни храмове и манастири

Представляващите интерес за туристите религиозни храмове са няколко. Най-старият действащ храм във Варна от 1602 г. е „***Успение Пресвета Богородица***”, който е известен сред варненци като Малката Богородица, вероятно заради интересния иконостас „Малката Света Богородица”. Характерни за църквата са нейните икони, чиито ликове гледат на юг, а не на запад, което е в противоречие с църковните канони. В храма се съхранява чудотворната икона на „Света Богородица с Младенеца - Умиление.”

Катедралният храм ”Св. Успение Богородично” е издигнат за увековечаване на паметта и за прослава на руските воители и всички загинали за Освобождението на България в Руско-турската война 1877-1878 г.

По време на службите посетителите могат да чуят и великолепните църковни песнопения, изпълнявани във варненския православен храм.

Катедралата е прочута и извън пределите на страната и събира освен български и хиляди чуждестранни посетители.

Храмът "Св. Николай" е изграден през 1865 г. със средства, дарени от варненския търговец Параскева Николау. На 9 юни 1906 г. за първи път в църквата „Св. Николай” се служи на български език. Това е единствената църква, записана в църковните регистри като морски храм. Изключителен интерес представлява средновековната обител **манастирът „Св. св. Константин и Елена”** на 11 км северно от Варна, в едноименния курорт. Най-старите сведения за построяването на православен параклис, а по-късно и храм, около който се обособява и манастир, са от времето на цар Иван Александър /1331-1371 г./. Манастирът е уникален с няколко неща. *Първо*, това е „аязмото”, което естествено извира под Светия Престол в олтара на храма. Той е един от малкото манастири в Европа, в олтара на който има свят извор и „блика” светена вода. *Второ*, манастирът е едно от трите места в света, където се съхраняват мощите на Св. Валентин- останалите две са в родното му място в италианския град Терни и в Москва. *Трето*, през ноември 2011 г. съкровищницата на манастира се обогати с още 2 светини – частица от мощите на Св. Св. Константин и Елена и частица от Св. кръст, дарени от едноименния женски манастир край Санкт Петербург. Днес манастирът в едноимения курортен комплекс се посещава от хиляди поклонници и религиозни туристи от Европа и света.

Във Варна има и много други храмове на различни религии и деноминации. Наред с българските православни, съжителстват арменска, две католически, синагога, адвентистка, евангелистки, новоапостолска, както и мюсюлмански молитвени домове.

Територията на община Варна е осеяна с паметници на герои от историческото минало на България и града, които представляват интерес за туристите на града.

3) Варненските символи

Историята на град Варна е неразривно свързана с нейните символи, сред които се открояват:

- ***Дворецът „Евксиноград***, който е разположен на 3 км крайморска ивица върху високо плато на север от Варна. Основният камък на летния дворец на княз Александър е положен на 15 август 1882 г. По-късно дворецът е лятна резиденция на княз Фердинанд, а от 1918 до 1943 г. на цар Борис III. Изграждането на резиденцията е завършено в периода 1887-1900 г. Избата при „Евксиноград” е известна сред ценителите на хубавото вино, както в страната, така и в чужбина. В североизточната част на парка се намират останките от античната крепост ”Кастрици”. Възстановен е и храмът ”Св. Димитър”, в който се провеждат църковни богослужения на големите християнски празници.

-***Морската градина*** –създадена е през 1862 г. на голото място, където варненци изкарват добитък си на паша като общинска градина. През 1881 г. Михаил Колони, кмет на Варна, дава предложение за създаване на градска и приморска градина. Нейното изграждане става на етапи. Най-големи заслуги има чехът Антон Новак.

Превръщането на културното развитие в приоритет на местната политика включва повишаване на капацитета и възможностите на по-широки слоеве за участие във всички сфери на обществения живот, осигуряване на необходимите инвестиции, поощряване на междусекторните партньорства с цел постигане на мултиплициращ ефект и активно сътрудничество с националните и международни институции, отговорни за реализирането на културни политики. От гледна точка на увеличаване на дела на културния туризъм е повече от нужно културният календар да влезе в туристическите пакети и промотирането им на по-големите туристически борси и изложения, а значимите за културата на Варна събития да станат част от туроператорските програми в навечерието

на туристическия сезон. Необходимо е културните продукти на община Варна да бъдат обвързани с удължаване на туристическия сезон в община Варна. Единният културен календар е необходимо да се превърне в един от механизмите за постепенна смяна на профила на туристите, посещаващи Варна и постепенно да промени имиджа на града.

Същият извод се налага и във връзка с популяризиране кандидатурата на Варна за европейска младежка столица през 2017 г.

1.3. Анализ и оценка на инфраструктурата

1.3.1. Обща (инженерно-техническа) инфраструктура

Развитието на инфраструктурата в община Варна е свързано с геостратегическото положение на града. Развити са всички видове транспорт (с изключение на речния): железопътен, автомобилен, въздушен, морски, което е свързано с изграждане на съответната инфраструктура. Специфичното разположение на града на западния бряг на Черно море го прави многофункционален транспортен възел с международно значение. Отличните транспортни връзки го превръщат в привлекателна туристическа дестинация и удобен логистичен мост между Европа, Русия, Украйна, страните от Кавказкия регион, Близкия и Далечния изток.

А) Транспортна инфраструктура.

▪ *Пристанищна инфраструктура.*

Варна е пристанищен град с важно значение от древни времена. През 1888 г. е приет закон за изграждане на варненското и на бургаското пристанище. На 18 май 1906 г. в присъствието на княз Фердинанд и със залпови салюти пристанището е тържествено открито. Днес ***Пристанище Варна*** е вратата на България към Черноморския регион и световните океани. Портът има директна фериботна и ро-ро връзка с Русия, Грузия и Украйна, а чрез ж.п. линията Русе - Варна и с европейския коридор Рейн-

Майн-Дунав. Понастоящем една четвърт от товаропотока за и от България минава през порт Варна.

Пристанище „Варна-Изток”- Варненското пристанище е многоцелево, обработват се всички видове товари, има модерна техника и специализирани терминали. Пристанището разполага с 12 корабни места за претоварна дейност с обща дължина на кейовете 2072 м, две корабни места за пасажерски кораби и едно корабно място, използвано от пристанищния портови флот. Максималното газене на корабите, които могат да използват пристанището е 11.5 м, а размерът им до 50 000 БРТ.

Положителен е фактът, че се предвижда пристанище „Варна изток” да се развие като пътническо пристанище и атрактивна зона за туризъм и развлечения. Този мащабен проект ще включва няколко етапа като:

- изграждане на нов модерен терминал за контейнери с кейова стена с дължина 800 м и ще позволи едновременното обработване на няколко кораба. Предвижда се постигане на дълбочина 16-18 м, което ще позволи да пристават големи плавателни съдове, които не могат да влизат в сегашното пристанище. Така порт Варна ще се превърне в реален конкурент на порт Констанца, където годишно минават 1.25 млн. тона контейнеровоза, а през Варна -100 000 тона.

- оформянето на мястото на сегашните товарни кейове в порт „Варна изток” на атракционна зона с площ над 350 дка /по проект тя ще включва яхтено пристанище, аквариум, атракционни заведения, пасажерски терминал, търговски центрове, бизнес сгради и др. обекти/.

Реализацията на този проект ще даде мощен тласък за развитието на град Варна като транспортна и туристическа дестинация и ще окаже влияние на целия Черноморски регион.

Морска гара Варна е построена през 1968 г. и обслужва годишно над 30 000 пътници от вътрешните и международните линии.

Ферибот “Варна” съществено обогатява технологичните възможности на пристанище Варна. С влизането в експлоатация на линията Иличовск-Варна-Поти / Батуми, Варна се превръща във важен логистичен център на най-късия път между Европа и Азия.

Пристанище за дървен материал е разположено на северния бряг на Варненското езеро, западно от гара Тополите. Разполага с 3 кея с дълбочина 8.75 м.

Пристанище „Петрол” е разположено на стария канал море-езеро. Предназначено е за обработка на нефтопродукти и др. товари.

На територията на община Варна се намират и няколко по-малки пристанища със специално предназначение.

Яхтени пристанища

В община Варна има наложени традиции в морските спортове, но не и в яхтения туризъм. Той се свежда най - вече до посетители и туристи в курортните комплекси и се ограничава до разходки по крайбрежието, яхтени пикници, риболов и др.

Пристанище “Златни пясъци” в северната част на курортния комплекс е с капацитет за около 100 плавателни съда и освен местата за стоянка предлага различни туристически услуги.

Пристанище “Варна” е удобно за пристан на яхти и пътнически корабчета. В търговското пристанище се намира яхт клуб „Г. Георгиев”, който има традиции в посещението на чужди яхти.

Пристанище “Слънчев ден” се намира в едноименния комплекс, като се използва предимно от собственици, живущи в комплекса.

Пристанище “Евксиноград” е пристан, намиращ се в правителствената резиденция и акостирането е възможно само след вземане на специално разрешение.

Във Варненското езеро и в стария канал има няколко малки яхт клуба, удобни за зимуване на яхти.

В бъдеще усилията на туристическия бизнес, неправителствения сектор и община Варна трябва да се съсредоточат към по-добра организация на спомагателните звена, подобряване на рекламата в специализираните туристически борси /конкретно на Варна като дестинация за яхтен туризъм/. Крайната цел е привличане на потенциални потребители, богати туристи, които подминават града ни и се насочват предимно към Южното Черноморие.

▪ ***Железопътна инфраструктура.***

На 26 октомври 1866 г. от Варна тръгва първият парен локомотив, по първата ж.п. линия в България - Варна - Русе. Първата ж.п. станция е открита през октомври 1866 г. Днешната ж.п. гара е открита на 3 март 1925 г. от цар Борис III. През 2005 г. гарата е изцяло ремонтирана.

На територията на община Варна работят три гари – Варна “Изток”, Варна “Запад” и Тополи.

Разтоварването на централната градска територия и използване на терена за туристически, търговски и бизнес нужди на града изисква изнасяне на товарната дейност на ж.п. гара Варна на запад, което е обвързано с постепенното преструктуриране на Пристанище “Варна-Изток” и преместване на товарните дейности в западна посока.

Железопътната мрежа във Варненска област е с обща дължина от 307 км. Основни за Варна и областта са 2-ра и 3-та републиканска ж.п. линия.

▪ ***Пътна и улична инфраструктура.***

От гледна точка на настоящите туристически потоци, основни за община Варна са двата пътя с международно значение - Е-70 по направление Варна - Шумен - Русе и Е-87 по Черноморското крайбрежие, както и изградените участъци от автомагистралите ”Хемус” и „Черно море”. Двете автомагистрали са част от паневропейската пътна мрежа и в частност от коридор номер 7 и 8. Път I-9 Дуранкулак-Малко Търново е сухопътната връзка между Турция и България. Той обаче няма

техническите характеристики в по-голямата си част и трудно изпълнява тази задача. Път I-2 Варна – Русе ежегодно засилва интензивното движение, поради увеличение на румънските туристи, посещаващи Варна и курортните комплекси с автобуси и лични автомобили. Поради отсъствието на пътна артерия, която да осигурява скоростни далечни кореспонденции между най-североизточните и най-южните населени територии, най-належаща е нуждата от реализиране на път I-9 и мостовото съоръжение над Варненското езеро, с което ще се изнесе чистият транзит, а също така изграждането на крайезерната артерия между южната и западната промишлени зони и ул. ”Кракра” в Западна промишлена зона.

Дължината на първостепенната улична мрежа (ПУМ) в общината според ИПГВР на Варна е 157 км, от които 0% улици I-ви клас, 14% улици II-и клас, 17% улици III-ти клас и 69% улици IV-ти клас. Уличната мрежа на град Варна претърпява през последните две години значими подобрения. Въпреки това тя няма висока пропускателна способност и не осигурява движение на МПС без големи задръствания, особено през летните месеци. Въпреки очевидния проблем, в община Варна няма обществени подземни многоетажни паркинги. Според ИПГВР на Варна средно за целия град има недостиг на парко места в размер около 42 %. Особено остро стои този въпрос в централната градска част, поради обстоятелството, че това е зоната, в която се реализират по-голямата част от туристическите посещения, а също и пътувания с бизнес и стопанска цел.

В интегрирания план за градско възстановяване и развитие са включени няколко групи проекти, свързани с инженерната инфраструктура. Те са насочени към насърчаване на устойчивата градска мобилност, към реконструкция на улични артерии, свързани с оптимизация на пътно транспортната мрежа, включително разширяване и реконструкция на ключови кръстовища, изграждане на нови велоалеи,

подпомагане, създаване и популяризиране на регионални велосипедни маршрути. Изпълнението на тези проекти ще има значение за подобряване на екологичната обстановка в града, ще допринесе за разтоварване на трафика в централната градска част и подобряване на цялостния облик на града и комфорта на обитаване.

▪ ***Въздушно-транспортна инфраструктура.***

На 24 декември 1919 г. във Варна каца първият транспортен самолет по линията София - Варна, носещ пощенски пратки. Тогава летището се нарича „Тихина” и се намира край квартал Аспарухово, на запад от Аспаруховия мост.

Едва през 1947 г. между Варна и София е открита постоянна въздушна линия .

На 9 май 1948 г. край Варна, до Аксаково, е открито новото летище на Варна. През 1972 г. е открита приемна сграда (терминал) на летището.

Днес летище Варна е с площ 2414 дка, разполага с 5 пътеки за рулиране и 24 самолетни стоянки за машини. Пистата (ПИК) има дължина 2500 м и ширина 55 м. Дейността на летището има подчертан сезонен характер, свързан с обслужването на чуждестранни туристи през летния сезон. Летните чартърни програми започват в средата на март и приключват в края на октомври. Летището осъществява връзка до повече от 100 направления в над 35 държави. Ново начало в развитието на летище Варна е поставено през ноември 2006 г. Тогава аеропортът е отдаден на концесия на германско-българския консорциум ”Фрапорт Туин Стар Еърпорт Мениджмънт” АД, който поема ангажимент за бъдещото развитие и модернизиране на летището през следващите 35 години. Концесионерът предприема бързи действия за повишаване качеството на обслужване, а новата модерна техника за наземно обслужване довежда и до по-бързото и ефективно обслужване на въздухоплавателните средства.

Летище Варна ежегодно обслужва над 1 млн. пътници при над 10 500 излитания и кацания.

От август 2013 г. на летище Варна всички пътници се обслужват в нов пътнически терминал, който е разположен на площ от 2000 кв. м (за сравнение това е 3 пъти по-голяма площ за обслужване от досегашния Терминал 1). Терминал 2 разполага с 25 чек-ин гишета, обширни зони за пристигащи и заминаващи пътници, модерни системи за обслужване на пътници и багаж, атрактивни зони и комфортни открити пространства.

В момента Летище Варна е класифицирано с код „4 D” по стандартите на ИКАО (Международната организация за гражданско въздухоплаване), оценяващ геометричните параметри на летището, наличното оборудване с аеронавигационните средства за кацане, аварийно-спасителното осигуряване и др.

Б) Водоснабдяване, канализация и пречиствателни съоръжения

Община Варна е със 100 % централно водоснабдяване на населените места. Регионът разполага с достатъчен наличен воден ресурс за задоволяване на потребностите, дори и в години на по-голяма суша. Доставка и поддръжката на всички тръби и съоръжения се осъществява от ВиК- Варна. Основни водоизточници са **язовир „Камчия” и Девненските извори**. Общият брой на сондажите е 79. Ключова за водоснабдяването е деривацията *”Китка-Варна”* с основен водоизточник язовир „Камчия”. Капацитетът от 2000 л/сек се използва за снабдяване на Варна и още 40 населени места.

Водоснабдителната система „Батова” разполага с 47 каптажа и 5 шахтови кладенеца с общ дебит до 120 л/сек и покрива нуждите на К.К.”Златни пясъци”, селата Каменар и Куманово и част от вилната зона на Варна. За аварийно водоснабдяване на Варна и съседните селища през 2003 г. е изградена *помпена станция „Цонево”*, която ползва вода от едноименния язовир.

Водопроводната мрежа на Варна е стара и корозирала, което води до чести аварии и загуби, достигащи до 60 % от подаваната питейна вода. До края на 2012 г. едва 4-5 % от стоманените тръби са подменени с нови от поливинилхлорид (PVC). Това е и основното предизвикателство пред града- модернизирание на водоснабдяването. То е от значение за развитието на туризма в общината и е особено важно за централната част на града, както и за курортните места като кв. "Виница", „Ален мак“, „Св. Никола“, „Горна Трака“, „Боровец“, „Ракитника“, „Прибой“ и др.

Важен елемент от развитието на водоснабдителната мрежа е изграждането на продължението на главен водопровод "Варна-Златни пясъци 3-ти етап", осигуряващ цялото водно количество за битови и противопожарни нужди за територията на ж.к. "Бриз" до КК "Златни пясъци". Изграждането му е предпоставка за поетапно изключване на старите магистрални водопроводи и преустройство на разпределителните мрежи.

По отношение на канализационната мрежа, община Варна се характеризира с много висока степен на изграденост. Това е предпоставка за отвеждането и пречистването на отпадъчните води и заустването им в съответния водоприемник и има важно значение за поддържането на благоприятна и здравословна жизнена среда, опазване на водните ресурси от замърсяване и поддържане на екологичното равновесие. Не такова е състоянието на вилните зони. Повечето са без канализационна мрежа и се използват полузаконни методи за почвено попиване. Стихийното строителство води до санитарни и екологични последици, а за част от териториите във вилните зони има потенциална опасност от активизиране на свлачищни процеси.

По отношение на пречиствателните станции, Варна е общината с най-много на брой пречиствателни станции, по важните от които са :

- ГПСОВ „Варна“ за механично и биологично пречистване;
- СБАЛПФЗ- за битово-фекални отпадъчни води;

- ПСОВ „Златни пясъци”;
- ПСОВ „Евксиноград”;
- ПСОВ „Слънчев ден”;
- ПСОВ „Гранд хотел Варна”;
- ПСОВ „Прибой”;
- ПСОВ „Аспарухово” и др.

През юли 2014 г. беше открит новият тласкател на помпена станция „Акациите”, който сложи край на преливането на непречистени отпадъчни битови и промишлени води в морето в района на градския плаж.

В) Електроснабдяване

Мрежата за високо напрежение в община Варна е силно развита. Основен източник на захранване е откритата разпределителна уредба (ОРУ) 110 kV на ТЕЦ Варна. Основното захранване на 110 kV се осъществява от 7 електропровода до 3 основни подстанции - Север, Запад и Лазур. Съществуващите електропроводи са в нормално експлоатационно състояние.

Според Интегрирания план на Варна за подобряване сигурността на захранване на града се налага след разширяването на П/ст ”Каварна” да се изградят двата електропровода АСО400 до гр. Варна, предвидени в програмата на НЕК. На територията на община Варна няма големи източници за производство на ел. енергия като АЕЦ, ВЕЦ, ТЕЦ. Единственият производител е Ко-генераторна инсталация за производство на ел. енергия и топлоенергия в отоплителна централа на ДАЛКИЯ- Варна с мощност 4,4 MW .

Разпределителната мрежа средно напрежение е изградена от кабелни линии 20 kV и 10 kV и съответната система от трафопостове. Градската част на Варна се захранва на 10 kV, което води до два пъти по-малка преносна възможност на мрежата и четири пъти по-големи загуби от пренос. Мрежата от трафопостове и кабелни линии е остаряла и трябва да се

реконструира за преминаване на захранване 20 kV, което ще повиши двойно преносната възможност.

Г) Топлоснабдяване

Община Варна е сравнително слабо топлофицирана в сравнение с другите градове в страната. Централното топлоснабдяване на комунално-битовия сектор е само около 12 %. Централизирана топлофикационна мрежа има изградена в ж.к. "Младост" (1 и 2 м.р.), ж.к. "Трошево" (частично), ж.к. "Възраждане" (1 м.р.), ж.к. "Вл. Варненчик" (2 м.р.). Дължината на топлопреносната мрежа е 28 км, а броят на всички обхванати сгради е 453.

Към топло-снабдителната мрежа се отнасят:

- мрежата на ДАЛКИЯ- Варна (бившата „Топлофикация” ЕАД);
- топлофикационната централа на ТУ - Варна, която топлоснабдява освен сградите на университета и общежитията към него и сградата на МБАЛ "Св. Марина";
- топлофикационна централа "Почивка", която топлоснабдява телевизионния център, училищните сгради в района и няколко жилищни сгради;
- топлофикационната централа на Двореца на културата и спорта, която освен Двореца снабдява и няколко жилищни сгради, разположени в близост;
- отоплителната централа на ВВМУ "Н.Й. Вапцаров";
- други по-малки топлоцентрали.

Интерес за туристическите обекти и комплекси би представлявала възможността за използване на геотермалните източници за отопление. В момента липсва точен анализ за потенциала на наличните сондажи и възможността за използването им, а така също няма и изградена инфраструктура в тази посока.

Д) Газоснабдителна инфраструктура

Националната газопреносна мрежа и транзитните газопроводи на „Булгаргаз“ ЕАД минават през територията на Варненска област. Друг преносен газопровод на територията на община Варна е магистралното разклонение, което завършва ГРС - Варна в местността "Ментешето" в район "Вл. Варненчик". То осигурява захранването на гр. Варна с природен газ от преносната мрежа на „Булгаргаз“ ЕАД.

През 2002 г. „Прима газ“ АД направи първата битова газификация на територията на община Варна. Построената към 1 януари 2013 г., газоразпределителна мрежа е с дължина над 56 км. Присъединените битови потребители са 401 бр., обществено-административните 62 бр. и промишлените 40 бр., което е изключително малко за капацитета на лицензията. Другото дружество „Овергаз Изток“ АД строи газоразпределителна мрежа от 2004 г. Газоразпределителната мрежа е с дължина над 110 км и тук присъединените потребители са много малко в сравнение с капацитета на лицензията.

Чрез реализация на проектите на община Варна, газта, като най-евтино и екологично гориво, ще стане достъпна за повече битови абонати, търговски и промишлени структури, както и обществени сгради.

Е) Комуникационна инфраструктура

Варна е един от градовете в България с най-добра телекомуникационна мрежа и един от най-важните телекомуникационни възли в страната. Тук се осъществяват връзките на два международни подводни оптични кабела- KAFOS и BSFOCS. Първият свързва *Варна, Истанбул (Турция) и Мангалия (Румъния)* с телекомуникационните инфраструктури на България и европейските държави. Вторият следва линията *Варна-Одеса (Украйна) - Новоросийск (Русия)*, която позволява транзитиране на големи съобщителни потоци от Русия, Украйна, Грузия и Закавказието през територията на България към Гърция и Кипър, а през тях към Средиземноморието и Северна Африка.

В региона на град Варна е постигната приблизително 100 % цифровизация, което дава възможност за използване на върховите технологии и за нуждите на туризма. Много добре е развита мрежата и на мобилните оператори - GSM покритието в цялата Варненска област е 99.99 %. Относителният дял на домакинствата с достъп до интернет за област Варна е нараснал около 2 пъти – от 26,4% през 2007 г. до 51,3% през 2012 г. Запазва се тенденцията на увеличаване на ползването на интернет от лицата на възраст от 16 до 74 г. За областта показателят се е повишил незначително за анализирания период – с 3,6%.

Целесъобразно е изграждане на публични места за достъп до интернет, за да се преодолеят териториалните различия по отношение на използването на съвременните технологии и комуникации на територията на община Варна и страната като цяло.

1.3.2. Социална инфраструктура

А) Здравна инфраструктура

На територията на община Варна функционират няколко вида здравни заведения:

- Диагностично-консултативни центрове (ДКЦ) - 7 броя
- Многопрофилни болници за активно лечение (МБАЛ) - 3 броя
- Специализирани болници за активно лечение (СБАЛ) - 6 броя
- Медицински центрове - 4 броя
- Други лечебни заведения - 2 броя

Най-голямата болница в региона е *Университетската болница за активно лечение "Св. Марина"*. Тя разполага с модерен диагностично-консултативен блок с 900 легла в 30 клиники. Уникални за района са детските й клиники по онкохематология, ендокринология, пулмология, алергология и др. Най-голямата гордост за общината е откритата преди няколко години клиника по кардиохирургия. Наличието и на клиники по

интервенционална, интензивна и обща кардиология превръщат „Св. Марина” в единствения в Източна България център, където на едно място се лекуват всички видове сърдечно-съдови заболявания по правилата на ЕС за добра медицинска практика. Болницата разполага с апаратура от последно поколение – ядрено-магнитен резонанс, ангиографи, скенери, компютърен томограф, лазери за терапия на доброкачествени и злокачествени тумори и др.

Многопрофилна болница за активно лечение „Св. Анна” е спешната болница на Варна, като през летния сезон обслужва много пациенти от курортните комплекси. Стационарът разполага с 500 легла в осем клиники.

Военноморска болница Варна влиза в състава на Военно-медицинска академия. Болницата разполага с многофункционална лаборатория, диагностично-консултативен блок, както и с 24 клиники с 280 легла. Във ВМБ се намират уникалните за Североизточна България клиники по термични травми и токсикология, както и хипербарен център.

Специализирана болница за акушеро-гинекологично лечение „Проф.д-р Стаматов” разполага с единственото в Североизточна България отделение по неонатология, където се полагат интензивни грижи за недоносени бебета.

Специализирана болница за активно лечение на очни болести Варна е единственото общинско здравно заведение за специализирана офталмологична помощ на територията на страната. Болницата разполага с диагностично-консултативен блок и стационар с 40 легла - за хирургичното отделение и за сектора по лазерна микрохирургия.

„Еврохоститал” е частна болница в близост до курорта ”Св.св. Константин и Елена”, която е специализирана главно в обслужването на чужди туристи. Поддържа денонощна спешна помощ, работи с чуждестранни туроператори и застрахователи.

Клиниката „Дентапрайм“ в курорта „Св.св. Константин и Елена“ (пионер в денталния туризъм в България) се радва на постоянен поток от чуждестранни пациенти, решили да съчетаят своята морска почивка с естетични процедури за възстановяване и красота.

Проактивната ориентация на здравната инфраструктура към възможностите, които предоставя здравният туризъм и наличието на Медицинския университет, който подготвя висши медицински кадри (лекари, стоматолози и фармацевти), както и осигурява тяхната периодична квалификация- с огромен потенциал за развитието на този сегмент от туризма.

Б) Образователна инфраструктура

Град Варна е важен университетски център в България. Тук функционират 5 от общо 45 акредитирани университети и висши училища (без колежите) в страната, в които се обучават 12 % от всички студенти - приблизително 34 000.

На територията на община Варна функционират:

- *Икономически университет Варна* – решението за основаването му се взема през 1914 г. от Търговско-индустриалната камара, но откриването му става едва през септември 1920 г. Създава се второто висше училище в България след Софийския университет.

- *Висшето военноморско училище „Н.Й.Вапцаров“* е създадено през януари 1881 г. в гр. Русе като първото техническо училище на България. През 1900 г. се премества във Варна. То обучава офицерски кадри и механици за военния и гражданския флот.

- *Медицинският университет „Д-р Параскев Стоянов“* е основан през 1961 г. Сега той е основен учебен, научен и лечебен център за висше образование и следдипломно обучение по медицина, здравен мениджмънт и обществено здравеопазване в Североизточна България. От тази есен стартира най-новата за страната специалност „Рехабилитация,

морелечение, уелнес и СПА”. Тя е проектирана да отговори на необходимостта от висококвалифицирани професионалисти в сектора с оглед на все по-големите темпове на развитие на СПА и уелнес процедурите и това, че те вече са неизменна част от туристическия продукт не само на дестинация Варна, но и на цялата страна.

- *Техническият университет* е открит през 1962 г. като Машинно-електротехнически институт (МЕИ). Сега в авторитетното висше училище се обучават студенти в 25 специалности в 6 факултета.

- *Варненският свободен университет* „Черноризец Храбър” е най-новото висше учебно заведение във Варна. Създадено е през 1991 г., а от 1995 г. получава статут на висше училище. Университетът предлага 35 специалности, в които се обучават около 10 000 студенти.

Във Варна функционират и 3 колежа: Колеж по туризъм към Икономическия университет, Медицински колеж към Медицинския университет и Колеж в структурата на Техническия университет.

В град Варна преобладават профилираните и професионални средни училища, докато общообразователните са само 10. Сред професионалните гимназии се отличават тези по туризъм, икономика, търговия, строителство. Към профилираните училища спадат Математическата гимназия, Трета природоматематическа гимназия, 5-те езикови гимназии, две СОУ с преподаване на чужди езици, Морската гимназия, Националното училище по изкуствата, Националната гимназия за хуманитарни науки и изкуства и Спортното училище.

От системата на висшето образование на територията на община Варна за нуждите на туризма, студенти се обучават в Икономически университет – Варна, Варненския свободен университет „Черноризец Храбър” и Колежа по туризъм към Икономически университет-Варна.

Изпълнителски кадри за нуждите на туризма подготвят професионалната гимназия по туризъм ”Проф. д-р Асен Златаров” и

частната професионална гимназия по управление на туризма „Константин Фотинов”.

Като цяло образователната инфраструктура на община Варна е много добре развита и с традиции в подготовка на кадри, както за нуждите на туризма в общината, така и за нуждите на националния и международен туризъм. Проблемът е в използването на тези кадри от бизнеса и възможностите за тяхната пълноценна реализация. Необходими са общи мерки, с които да се осигури запазването на добре обучените млади специалисти за местния туризъм, като им се предостави възможност за развитие в страната, а не в чужбина.

В) Спортна инфраструктура

Спортната инфраструктура в община Варна е добре развита според богатите спортни традиции на града и отговаря на нуждите на разнообразните видове спорт. Градът многократно е бил домакин на европейски и световни първенства. По-значими спортни обекти са: спортните комплекси “Простор”, “Спартак”, “Локомотив”, “Младост”, плувен комплекс “Приморски”, Ледената пързалка и др. На територията на общината се намира националната спортна база “Спортпалас”.

Спортната материална база е в добро състояние и предоставя възможности за спорт на различни групи от населението, а така също и за различни международни прояви. Спортната политика на община Варна се реализира успешно в сътрудничество с неправителствения сектор и публично-частните партньорства.

Независимо от постиженията и възможностите за развитие на спортния туризъм в община Варна, той представлява много малка част от туристическото предлагане. Затова е необходимо интегриране на усилията на туристическия бизнес, спортните клубове и организации и останалите заинтересовани страни с цел ускоряване на развитието на спортния туризъм и по-мощно разработване на специализирани и комбинирани

спортни туристически пакети. Туристическият бизнес в общината все още не полага достатъчно усилия за утвърждаването на мега спортните събития в града като значими туристически атракции. Използването на конкретните преимущества на спортния туризъм като специализиран вид туризъм в крайна сметка би спомогнало за удължаване на туристическия сезон и обогатяване на предлагания туристически продукт.

Г) Обществен ред, сигурност и безопасност

Ежегодно община Варна полага усилия за усъвършенстване на съществуващата система за поддържане на обществения ред, сигурността и безопасността на туристите, като за целта се планират и съответните средства в бюджета. Към Дирекция ”Управление на сигурността и контрол на обществения ред” функционират отделите – „Обществен ред”, „Строителен контрол” и „Контрол на търговската дейност и туризма”.

Инспектори от дирекцията периодично осъществяват контрол, включително и на денонощен график, на шума от заведенията в града и курортните комплекси.

Една от приоритетните задачи на ръководството на МВР и в частност на Регионалната дирекция – Варна е опазването на обществения ред, противодействие на престъпността в курортните комплекси на територията на община Варна и осигуряване на спокойна обстановка за почивка и отдых на българските и чуждестранни туристи. Преди началото на туристическия сезон се изготвя оценка на оперативната обстановка и действащата организация на работа за противодействие на престъпността, опазване на обществения ред и безопасността на движението в курортните комплекси. Ежегодните превантивни мерки от страна на Областна дирекция на МВР-Варна допринасят за снижаване на броя на извършените престъпления, което неизбежно води до повишаване на чувството за сигурност у всеки турист и гражданин, а то също е сред определящите фактори за атрактивността на туристическа дестинация Варна.

На Консултативния и на Обществения съвет по туризъм към кмета на община Варна се обсъжда създадената организация (включително и оптималното насищане със сили и средства на МВР в курортните комплекси). За тази цел на база на сключени договори с кмета на общината и ръководствата на курортните комплекси се правят разчети за командироване на допълнителни полицейски сили от СДВР и вътрешността на страната в помощ на РПУ обслужващи черноморските туристически комплекси на територията на община Варна.

Много важна роля за безопасността на туристите в курортните комплекси и намаляването на риска от възникване на пожари играе и осигуряването на комплексна противопожарна защита. Варненската противопожарна служба съществува от 136 години и има дългогодишни традиции. Днес ПБЗН /пожарна безопасност и защита на населението/ към МВР притежава съвременна и модерна техника за предовратяване избухването на пожари. В к.к. “Чайка”, близо до “Златни пясъци”, е базирана АПЕЗ-АД /аварийна, пожарна и екологична защита/.

1.4. Анализ и оценка на суперструктурата

Данните в таблици 1 и 2 показват, че общият брой на местата за настаняване в община Варна е 287, а броят на леглата в тях - 55 853. Хотелите с категория 2, 3, 4 и 5 звезди, подлежащи на категоризация от компетентния държавен орган (ресорно министерство или агенция по туризъм) са 167 бр., с 46530 легла. Останалите места за настаняване са частни квартири, самостоятелни апартаменти, къщи за гости, вили, хостели и еднозвездни хотели. По данни на Териториалното статистическо бюро при НСИ техният брой е 120 и разполагат с 9323 легла. Числата показват, че 4/5 от легловата база на територията на общината се помещава в хотели и само 1/5 в „пара-база”, което съответства на преобладаващия характер на туризма - чартърен масов морски рекреативен туризъм.

Таблица 1

Места за настаняване в община Варна 2007-2013 г.

(бр.)

Места за настаняване	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Общо:	488	446	435	413	377	269	287
в т.ч. хотели	242	234	237	230	220	200	212
друга база	246	212	198	183	157	69	75

Източник: НСИ

Таблица 2

Легла в местата за настаняване в община Варна за периода 2007-2013 г.

Легла	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Общо, бр.	56516	56165	55013	53411	51577	53184	55853
в т.ч. в хотели, бр.	54158	54009	51822	50084	48523	49891	52462
в друга база	2358	2156	3191	3327	3054	3293	3391

Източник: НСИ

Заетостта на легловата база през последните години се движи в рамките на 45-46% на база експлоатационна заетост, когато голямата част от хотелите функционират 150-170 дни. Такава степен на заетост е незадоволителна и усилията трябва да бъдат насочени към уплътняване на базата в „крилата“ на сезона, както и към удължаване на периода, през който хотелите са отворени.

Хотелската база е концентрирана в туристическите комплекси (вж. табл. 3 и 4 и фиг. 1). В к.к. „Златни пясъци“ са разположени 93 хотела с 32 754 легла. Преобладават високо-категорийните реновирани хотели - 40 на брой, с общ брой легла 17 786, което представлява 54.30%. Ако добавим и легловия капацитет на тризвездните хотели – 39, с 12 094 легла, които също са построени през последните 10-15 години, ще установим, че над 91% от леглата в комплекса са поместени в нови, модерни хотели, което показва огромния потенциал на туристическия комплекс.

Подобно е положението и в к.к. „Св.св. Константин и Елена“, който е с общ брой хотели 34, с 8468 легла, като 6916 легла са в реновирани и новопостроени хотели, или 82 % от тях са в хотели с категория 3, 4 и 5

звезди. За отбелязване е, че все пак в този курортен комплекс се намират няколко ведомствени бази, поради което този процент е малко по-нисък от същия на к.к. „Златни пясъци”.

В к.к. „Чайка” се намира голяма част от “леката” леглова база – семейни хотели, къщи за гости, вили, самостоятелни стаи, бунгала и пр. Хотелите са само 18. От тях 2 са с категория 4 звезди, 8 с категория 3 звезди и 8 с категория 2 звезди. Приблизително половината от хотелския капацитет е 2-звезден.

Броят на градските хотели във Варна, получили категория от държавния орган е 22. Броят на леглата им е 2562. Тук е концентрирана и основната част от семейните хотели, частните квартири и самостоятелните апартаменти в района.

Таблица 3

Категорийна структура на хотелите в община Варна

Категория \ Курорт	5 звезди	4 звезди	3 звезди	2 звезди
Златни пясъци	7	33	39	14
Св. Св.Константин и Елена	2	14	9	9
Чайка	0	2	8	8
Варна	3	5	12	2
Общо	12	54	68	33

Таблица 4

Категорийна структура на легловата база в община Варна, бр. легла

Категория \ Курорт	5 звезди	4 звезди	3 звезди	2 звезди
Златни пясъци	4712	13074	12094	2784
Св. св. Константин и Елена	892	4456	1568	1552
Чайка	0	538	1018	1190
Варна	312	546	1478	226
Общо	5916	18614	16158	5842

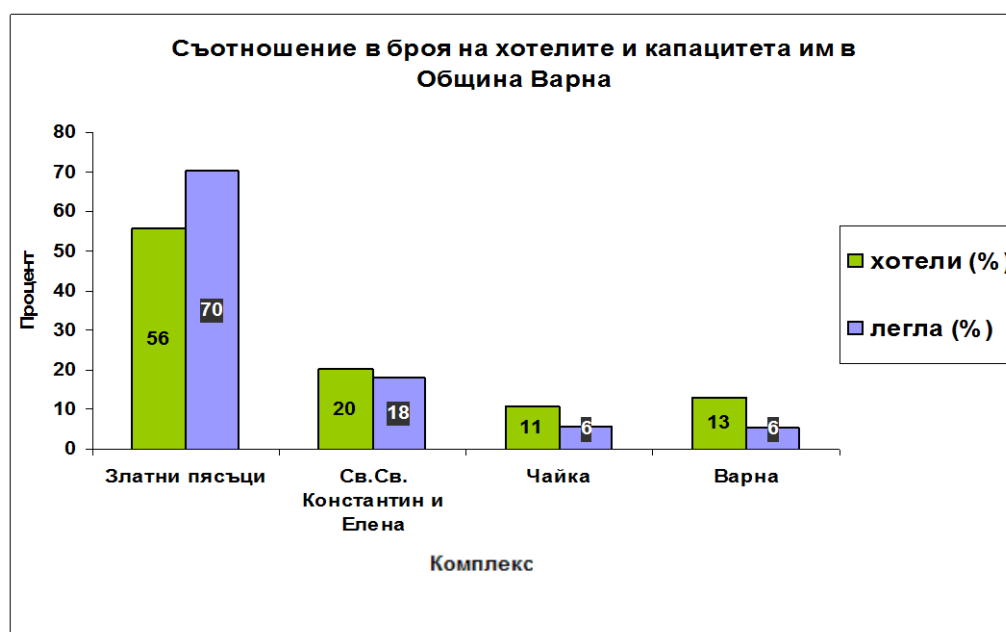
Източник: НСИ

Съгласно предоставения пълен списък на местата за настаняване, плащащи туристическа такса на територията на община Варна през 2013 г., техният общ брой е 560, с общ брой на леглата 59 608. Съгласно този

списък, разпределението на обектите по видове и техният капацитет е както следва:

- хотели -272 броя, с 53 440 легла;
- бунгала - 37 обекта с 1358 легла;
- къмпинги - 2 със 152 легла;
- вилни селища - 4 с 251 легла;
- семейни хотели, къщи за гости, вили, хостели - 139 с 3406 легла;
- самостоятелни апартаменти и стаи - 101 обекта със 725 легла.

Разминаването на данните вероятно се дължи на факта, че не всички места за настаняване, в частност тези, чиято категоризация е в прерогативите на община Варна, подават информация в НСИ.

Фиг.1

Процентно съотношение на броя на хотелите и леглата по курорти в община Варна

1.5. Анализ и оценка на туристическата индустрия в общината

Туризмът и морската индустрия са водещи и приоритетни стопански сектори в икономиката на община Варна. Развитието на туристическата индустрия в района на Северното Черноморие се определя от наличието на уникални местни условия, стимулиращи разгръщането на инвестиционните процеси и предприемаческата инициатива. Особена роля в този процес играят: добрите транспортни връзки по трансевропейските транспортни коридори; наличието на модерно и отговарящо на всички европейски и световни стандарти международно летище; разгърнатата мрежа от образователни и научни институции с богати традиции и възможности за подготовка на квалифицирани кадри за туристическата индустрия; подходящата институционална и бизнес среда, комбинирана с качествени финансови и публични услуги, необходими за туристическия бизнес и др.

Изброените условия предопределят потенциала и възможностите за развитие на туристическата индустрия като част от общинската икономика. Същевременно недостатъците в системата на статистическата отчетност не позволяват ясното и точно открояване на нейното място и принос в нея. Ето защо анализът в това направление следва да отчете и да се справи с няколко по-важни методически проблема, отнасящи се до:

- липсата на ясно идентифициране и разграничаване на туризма като стопански сектор, включващ не само хотелиерството и ресторантьорството, а и всички други негови дейности (туроператорска, агентска, транспортна, спортно-развлекателна, СПА и уелнес и др.);

- непълния статистически обхват на мултипликационния ефект от икономическите въздействия на туризма, определен чрез лесно измерими и сравними величини;

- недостатъчно развития, неточен и практически неизползваем метод на сателитните сметки в туризма у нас;

- същественият отклонения на официално отчитаните величини по основни показатели на туристическата дейност от действителните и др.

Ограничаването на неблагоприятното влияние на посочените проблеми може да стане чрез използване на допълнителни коригирани показатели от паралелна статистическа и друга информация и чрез съответна аналитична обработка. Полезни в случая са и методите на аналогията и експертните оценки, както и други аналитични способности. Подобен аналитичен подход ще ни доближи до действителното състояние на туристическата индустрия в община Варна и реалните проблеми в нейното развитие. В качеството на такава информация считаме за необходимо да използваме:

а) дела на ефектите от туристическата дейност в общината, в тези на областта, Черноморието и страната като цяло;

Този аналитичен показател може да се използва за детайлизиране и обогатяване на аргументите и оценките за по-високите териториални нива – областно и национално, които да се отнесат по аналогия и за общинското. Възможности за аргументиране на изводите и оценките от настоящия анализ в тази насока ще потърсим и чрез използване на цифровите данни, систематизирани в таблица 5, от които е видно, че община Варна има доминиращо участие в туризма на областта (до 97% по реализирни приходи).

Таблица 5

Динамика на основните количествени показатели на дейността на местата за настаняване в област Варна и относителен дял на община Варна в тях за периода 2010-2012 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	2010		Отн. дял, %	2011		отн. дял, %	2012		отн. дял, %
	Област	Община		Област	Община		Област	Община	
Места за настаняване, бр.	484	413	85,3	454	377	83,0	340	269	79,1
Легла в МН, бр.	58736	53 411	90,9	56 773	51 577	90,9	57 917	53 184	91,8
Легладенонощия, хил. бр.	11 678	10 787	92,4	11 240	10 339	92,0	10 323	9 455	91,6
Реализирани нощувки, хил. бр.	4 011	3 682	91,8	4 489	4 166	92,8	4 578	4 316	94,3
Пренощували лица, хил. бр.	773	736	95,2	925	886	95,8	914	872	95,4
Приходи от	167	157 945	94,3	184 501	175 234	94,9	199 202	191	96,1

нощувки, млн. лв.	558							525	
Хотели, бр.	254	230	90,6	247	220	89,1	212	200	94,3
Легла, бр.	52 954	50 084	94,3	51 328	48 523	94,5	52 023	49 891	95,9
Легладенонощия, хил. бр.	10 801	10 216	94,4	10 390	9 809	94,4	9 361	8 827	94,3
Реализирани нощувки, хил.бр.	3 781	3515	93,0	4 252	3 996	94,0	4 335	4 165	96,1
Пренощували лица, хил.бр.	735	710	96,6	881	859	97,5	857	839	97,9
Приходи от нощувки, хил.бр.	164 893	156 085	94,7	181 045	172 892	95,5	194 845	188 992	97,0

Източник: по данни на НСИ, обработени от автора на тази част от програмата.

б) прекия, непрекия и общия (мултипликационния) ефект от туризма

Определя се чрез статистически изследвания на международни туристически организации по основни макроикономически индикатори.

Величините на показателите, чрез които той се измерва и оценява, се наблюдават и отчитат вече над 20 години от Световния съвет за пътуване и туризъм (World Travel and Tourism Council – WTTC) чрез неговия партньор в икономическите проучвания “Oxford Economics”¹, както общо за света и отделните региони, така и по страни, включително за България. От годишния доклад² на организацията за макроикономическия принос на туризма в нашата страна за 2013 г. могат да се посочат няколко по-важни за целите на настоящия анализ цифри и факти: този сектор генерира пряко 3,7 и общо 13,3% от целия БВП; пряко 3,4 и общо 12,2% от работните места; 12% от обема на износа и 6,6% от обема на инвестициите в страната.

*в) разходите за крайно потребление на туристи в страната по продукти и форми на туризъм, отчитани от НСИ след 2008 г. (за последен път за 2011 г.)*³

От данните в таблица 6 е видно, че в страната като цяло те се увеличават със 7,5% за периода 2008-2011 г. Показателен за нуждите на

¹<http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/>

²http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/bulgaria2014.pdf

³<http://www.nsi.bg/bg/content/2000/кателитни-сметки-за-туризма>

настоящия анализ е фактът, че делът на разходите на туристи за непряко потребление нараства с по-висок темп (+8,4% за периода) и достига близо 30% от общия им размер. Освен това допълнителните изчисления показват, че делът на хотелиерството и ресторантьорството (разходите за настаняване, храна и напитки) в общите разходи за 2011 година е малко над 47%.⁴

След направените методически уточнения и допълнения можем да анализираме и оценим конкретните данни, характеризиращи състоянието на туристическата индустрия на територията на община Варна. В таблица 7 е представена обща информация за дейността на предприятията от сектор “Хотелиерство и ресторантьорство”, които формират основната част от прекия принос на туризма в общинската икономика. Те дават основание да обобщим следните по-важни констатации, изводи и оценки:

Таблица 6

Разходи за крайно потребление на туристи в Р България по продукти и по форми на туризма през 2011 година (млн. лв.)

ПРОДУКТИ	РАЗХОДИ ЗА КРАЙНО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ТУРИСТИ					
	На нерезиденти		На резиденти		Общо	
	2008	2011	2008	2011	2008	2011
1. Крайно туристическо потребление, общо:	6 329	6 316	493	1 016	6 823	7 332
в %/2008	100,0	99,8	100,0	206,1	100,0	107,5
а) Потребление, характерно за туризма	4 462	4 326	383	862	4 845	5 188
в %/2008	100,0	97,0	100,0	225,1	100,0	107,1
в %/общото	70,5	68,5	77,7	84,8	71,1	70,8
- за настаняване	1 368	1 315	81	172	1 449	1 486
- за храна и напитки	1 743	1 697	105	276	1 849	1 973
- за транспорт	709	737	126	319	835	1 056
- на туроператори и турагенти	-	-	5	14	5	14
- свързани с културни мероприятия	582	512	60	67	642	579
- свързани със спорт и възстановяване	60	65	5	15	65	89
б) Непряко туристическо	1 867		111		1 978	

⁴Тези данни позволяват при анализа на резултатите от туристическата дейност в община Варна тяхното коригиране (завишаване) с минимален коефициент 2, тъй като туристическата функция в нея е по-изразена от тази в сраната. При това общият принос на туризма от данните в доклада на WTTC е в приблизително отношение 3,5:1 към прекия, което завишаване отбелязания по-горе коефициент до 3,5.

потребление	100,0	1 991	100,0	153	100,0	2 144
в %/2008	29,5	106,6	22,3	137,8	29,0	108,4
в %/общото		31,5		15,2		29,2

Източник: по данни на НСИ, обработени от автора на тази част на програмата:
<http://www.nsi.bg/bg/content/2000сателитни-сметки-за-туризма>

Първо, делът на тези предприятия, измерен с различни показатели, не е еднакъв (по брой – малко над 6% за изследвания период, по реализирани приходи от дейността като цяло и от продажби – съответно около 3,4% и по дълготрайни материални активи – около 13,3%), което не дава ясна представа за мястото на сектора в общинската икономика, но подчертава доминиращата му роля в нея;

Таблица 7

Динамика и структура основните показатели за дейността на предприятията от нефинансовия сектор в община Варна за периода 2006-2012 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Предприятия общо, бр.	19 654	21 007	25 540	27 577	27 375	26 791	26 920
в т.ч. хотели и ресторанти	1 400	1 401	1 528	1 694	1 682	1 675	1 661
отн. дял, %	7,1	6,7	6,0	6,1	6,1	6,3	6,2
в % към 2006	100,0	106,9	130,0	140,3	139,3	136,3	137,0
Приходи от дейността (хил.лв.)							
Обща сума	8 773 313	11 594 091	15 022 991	12 287 117	12 432 109	13 042 173	12 985 440
в т.ч. от хотели и ресторанти	413574	489196	516755	397797	404188	440653	438214
отн. дял, %	4,7	4,2	3,4	3,2	3,3	3,4	3,4
в % към 2006	100,0	132,2	171,2	140,1	141,7	148,7	148,0
Нетни приходи от продажби (хил.лв.)							
Обща сума	8 479 010	11 204 382	13 097 036	11 041 574	11 376 396	12 057 286	12 130 115
в т.ч. от хотели и ресторанти	375 727	477 256	445 541	361 957	364 414	397 564	410 119
отн. дял, %	4,4	4,3	3,4	3,3	3,2	3,3	3,4
в % към 2006	100,0	132,1	154,5	130,2	134,2	142,2	143,1
Дълготрайни материални активи (хил.лв.)							
Обща сума	3 329 841	4 895 301	6 083 408	6 253 271	6 084 559	5 952 559	5 673 155
в т.ч. от хотели и ресторанти	626 045	661 853	804 534	786 865	812 074	789 959	755 512
отн. дял, %	18,8	13,5	13,2	12,6	13,4	13,3	13,3
в % към 2006	100,0	147,0	182,7	187,8	182,7	178,8	170,4

Източник: по данни от НСИ, обработени от автора на тази част от програмата

Второ, като цяло прекият дял на сектора, съпоставен с останалите отраслови сектори, е средно около 3,4% за изследвания период (табл. 8), което може да се оцени като съответстващо на действителните негови средни нива в други райони на страната или в чужбина;

Таблица 8

**Нетни приходи от продажби на нефинансовите предприятия в
община Варна за периода 2008 - 2012 г. по отраслови сектори¹**
(хил. лв.)

ОТРАСЛОВИ СЕКТОРИ	2008	2009	2010	2011	2012
Общо	13 097 036	11 041 574	11 376 396	12 057 286	12 130 115
<i>в % към 2008</i>	<i>100,0</i>	<i>84.3</i>	<i>86,9</i>	<i>92.1</i>	<i>92.6</i>
в това число:					
Преработваща промишленост	1 066 895	867137	788250	788 321	709 563
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	1 020 610	1035541	1 047 739	1 224 686	1 384 169
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	64 599	70 940	209 356	183 684	108 323
Строителство	1 705 467	1 253 593	960 327	948 291	1 118 906
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	6 180 352	5 420 969	5 929 243	6 224 772	6 120 583
Транспорт, складиране и пощи	1 405 842	861 888	879 976	882 384	833 879
Хотелиерство и ресторантьорство	445 541	361 957	364 414	397 564	410 119
<i>в % към 2008</i>	<i>100.0</i>	<i>81.2</i>	<i>81.8</i>	<i>89.2</i>	<i>92.0</i>
<i>в % към общото</i>	<i>3.4</i>	<i>3.3</i>	<i>3.2</i>	<i>3.3</i>	<i>3.4</i>
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	94 649	84 880	90 976	110 004	114 130
Операции с недвижими имоти	193 384	192 729	191 859	200 018	185 430
Професионални дейности и научни изследвания	317 223	298 106	284 436	243 319	241 269
Административни и спомагателни дейности	202 776	188 603	201 443	229 649	282 287
Образование	5 138	10 694	7 414	9 157	15 563
Хуманно здравеопазване и социална работа	112 197	145 644	147 071	154 862	186 523
Култура, спорт и развлечения	90 991	74 359	62 252	60 604	44 347
Други дейности	34 089	34 028	33 903	39 711	37 061

¹ От 2008 г. съгласно влязлата в сила КИД-2008 (номенклатура А21).

Източник: по данни от НСИ, обработени от автора на тази част от програмата.

Трето, ако използваме коригиращите коефициенти за общия принос на туризма в общинската икономика, изведени от представените по-горе данни на WTTC за туризма в България по основни макроикономически показатели, ще получим завишение на този показател от 7% до 12%, което значително би го доближило до реалното му състояние;

Четвърто, през периода 2006-2012 г. прякото участие на туризма (респективно туристическата индустрия) в икономиката на община Варна показва тенденция на намаление.

Ако използваме допълнителна косвена информация за аналитична оценка на дейността на туристическите предприятия в община Варна ще констатираме, че в структурата на бизнес единиците доминират малките и средните предприятия. Това се потвърждава от специализирано изследване в рамките на трите области⁵ по черноморското крайбрежие на страната. Около 99% от туристическите предприятия в област Варна са МСП, а над 90% от тях са микропредприятия. Заетите лица в микро и малките предприятия е над 66% от общия брой на заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство”. Относителният дял на наетите лица по трудово или служебно отношение към общия им брой за 2011 г. е 9,1%.

Един от основните проблеми във връзка с кадровото осигуряване на туризма по Черноморието като цяло и в частност в област Варна е ниското им трудово възнаграждение. За 2011 г. средна брутна годишна заплата в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” е на едно от последните места сред стопанските сектори, 1,4 пъти по-ниска спрямо средната и 2,4 пъти спрямо най-високата.⁶

Друго направление за разширяване и задълбочаване на анализа и оценката на туристическата индустрия в община Варна е свързано с по-детайлизираната характеристика на резултатите по основни показатели,

⁵ Нешков, М., Ст. Маринов, В. Казанджиева. Малките и средните предприятия в туризма на българското черноморие. Изд. „Наука и икономика, Варна, 2012.

⁶ <http://www.nsi.bg/bg/content/11407/област-варна>.

характеризиращи дейността на местата за настаняване. Сравнително по-обща информация за това направление дават цифровите данни от табл. 9 (графично представени и на фигури 2 и 3), които са конкретизирани и разширено представени в табл. 10). От тези данни е видно, че:

- по основни количествени индикатори на туристическата дейност се наблюдава трайна тенденция на намаление през целия период, най-силно изразена при броя на местата за настаняване (с 42%) и броя на легладенонощиите (с 12%); заедно с това намалява и степента на заетост на легловата база и средният престой на 1 турист;

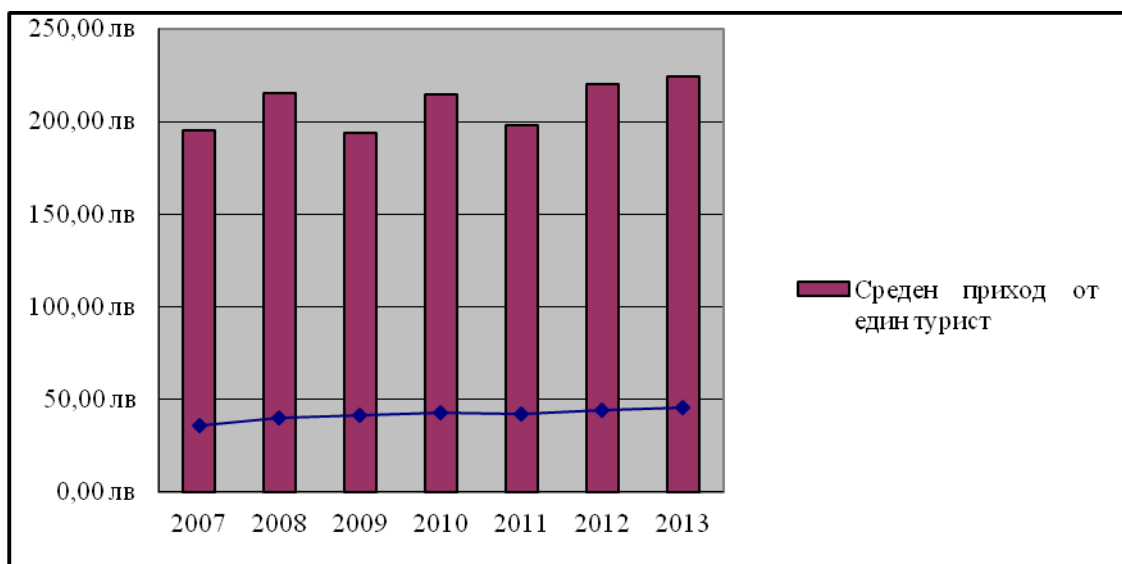
- за сметка на неблагоприятните количествени изменения значително увеличение е отбелязано по основни стойностни и качествени показатели на туристическата дейност в община Варна: приходите от нощувки (с около 20%), както и средният приход от 1 нощувка (с около 27%);

Таблица 9

Динамика на основните показатели от дейността на местата за настаняване в община Варна за периода 2007-2013 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Приходи от нощувки общо, хил.лв.	171 407	183 522	153 062	157 932	175 234	191 525	205 509
Пренощували туристи, бр.	876 816	853 946	789 681	736 001	886 321	871 483	917 666
Реализирани нощувки, хил. бр.	4 759	4 591	3 700	3 682	4 166	4 316	4 485
Среден приход от един турист, лв.	195.5	214.9	193.8	214.6	197.7	219.8	224.0
Среден приход от една нощувка, лв	36.0	40.0	41.4	42.9	42.1	44.4	45.8

Източник: НСИ

Източник: НСИ.

Фиг. 2.

Динамика на средния приход от 1 турист в местата за настаняване в община Варна за периода 2007-2013 г.

Проблемите в развитието на туристическата индустрия в община Варна имат специфично проявление, което се определя от преобладаващия дял на морския летен рекреативен туризъм, силната териториална концентрация на туристическо потребление, степента на атрактивност на туристическите ресурси и по-високата средна цена на регионалния туристически продукт. По-конкретно те се свеждат главно до:

- ▣ претоварване на носещия капацитет на ресурсите в района на традиционни туристически центрове чрез неконтролирано разширяване капацитета на легловата база;

- ▣ изчерпване възможностите и изхабяване на съществуващата обща и специализирана туристическа инфраструктура;

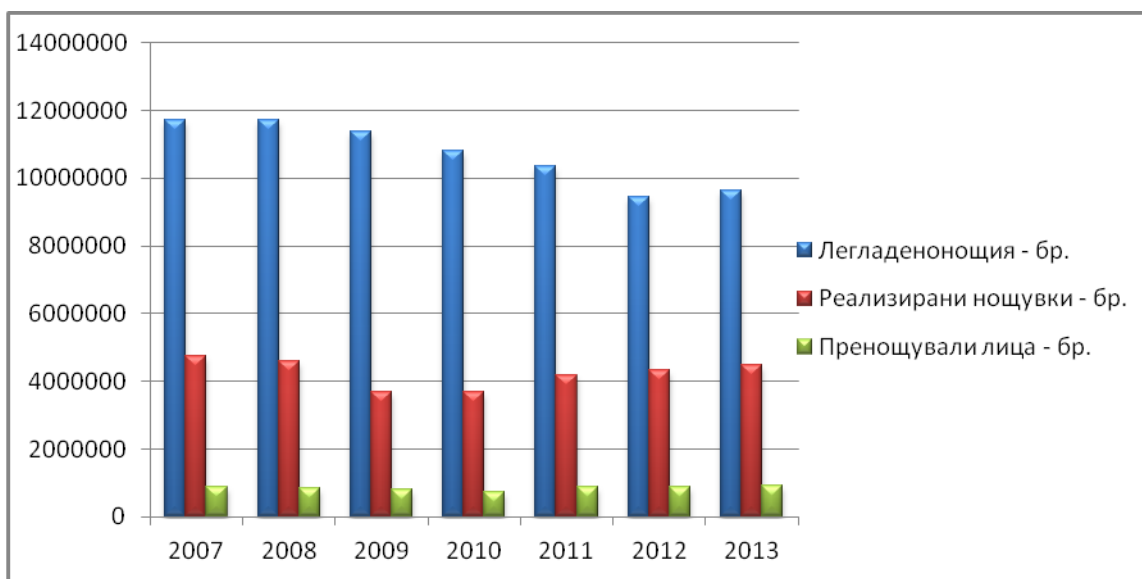
- ▣ снижаване качеството на туристическото обслужване в редица от обектите на новите собственици - чужди на бранша и професионализма, неспазване на стандартите, нормите и етиката в бизнеса;

Таблица 10

Дейност на местата за настаняване в община Варна за периода 2007 - 2013 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Места за настаняване, бр.	488	446	435	413	377	269	287
Легла, бр.	56 516	56 165	55 013	53 411	51 577	53 184	55 853
Легладенонощия, хил. бр.	11 712	11 720	11 392	10 787	10 339	9 455	9 618
Реализирани нощувки, хил. бр.	4 759	4 591	3 700	3 682	4 166	4 316	4 485
в т. ч. от чужденци, хил. бр.	3 906	3 697	2 889	2 934	3 387	3 625	3 756
Експлоатационна заетост на легловата база, % (НИКЛБ)*	40,6	39,2	32,5	34,0	40,3	45,7	46,6
Годишна заетост на легловата база, %	23,0	22,4	18,4	18,9	22,1	22,2	22,0
Пренощували лица, бр.	876 816	853 946	789 681	736 001	886 321	871 483	917 666
в т. ч. чужденци, бр.	611 060	564 215	524 710	495 923	618 440	620 860	660 306
Среден брой нощувки на едно лице, бр.	5,4	5,4	4,7	5,0	4,7	5,0	4,9
в т.ч. на един чужденец, бр.	6,4	6,6	5,5	5,9	5,5	5,8	5,7
в т.ч. на един българин, бр.	3,2	3,1	3,1	3,1	2,9	2,8	2,8
Приходи от нощувки, хил. лв.	171 407	183 522	153 062	157 932	175 234	191 525	205 509
в т. ч. от чужденци, хил. лв.	144 387	153 407	123 710	131 376	147 988	167 045	177 837
Приходи от 1 нощувка в лв.	36,0	40,0	41,4	42,9	42,1	44,4	45,8
Приходи от един пренощувал турист, лв.	195,5	214,9	193,8	214,6	197,7	219,8	223,9
в т.ч. от пренощувал чужденец, лв.	236,3	271,9	235,8	264,9	239,3	269,1	269,3
В това число:							
Хотели, бр.	242	234	237	230	220	200	212
Легла, бр.	54 158	54 009	51 822	50 084	48 523	49 891	52 462
Легладенонощия, хил. бр.	11 347	11 397	10 791	10 216	9 809	8 827	9 024
Реализирани нощувки, хил. бр.	4 702	4 536	3 526	3 515	3 996	4 165	4329263
в т. ч. от чужденци, хил. бр.	3 900	3 690	2 881	2 927	3 374	3 600	3 729
Пренощували лица - бр.	865 607	844 225	763 369	710 097	859 431	838 961	884 765
в т. ч. чужденци - бр.	610 304	563 496	523 226	494 273	616 404	617 064	655 865
Приходи от нощувки, хил. лв.	170757	182857	151338	156085	172892	188992	202695
в т. ч. от чужденци, хил. лв.	144 270	153 274	123 488	131 058	147 564	166 223	176 989

Източник: по данни от НСИ, обработени от автора на тази част от програмата.

Фиг. 3

Динамика на основните натурални показатели за дейността на местата за настаняване в община Варна за периода 2008-2013 г.

✚ липса на ефективна регламентация на отношения между собствениците на туристически обекти, между тях и държавните и общински институции;

✚ отсъствие на ефективно държавно подпомагане и стимулиране на частната инициатива в различните туристически дейности, ширеща се бюрокрация и корупция.

Тези, както и други проблеми в туристическото развитие на Варненска община, чакат своето бързо и целесъобразно решение, за да се ускори и навлизането на повече български и чуждестранни инвестиции в този перспективен сектор на варненската икономика.

1.6. Ролята на публичния сектор на територията на общината за развитие на туризма

Регионалните и местните туристически сдружения осъществяват дейността си по правило в пряко взаимодействие с органите на централната власт и местното самоуправление.

Консултативният съвет по въпросите на туризма, учреден в изпълнение на чл. 12 от Закона за туризма позволява по-задълбоченото разглеждане на основните важни проблеми на туризма в община Варна.

В сформирания със заповед на кмета на община Варна Обществен съвет по туризъм, наред с основните организации от туристическия бранш, участват и представители на морския бизнес, науката, културата, летище Варна. Тяхното присъствие и изява на заседанията на съвета подчертават значимостта на туризма за икономиката на града и региона при обсъждането на важни въпроси, свързани с подготовката на туристическия сезон, а така също и други ключови моменти, свързани с развитието на туризма в община Варна. Така чрез тези два съвета се постига и изпълва със съдържание публично-частното партньорство в областта на туризма на територията на община Варна. Механизмите на това партньорство предполагат използването на публични средства, които се осигуряват чрез заделянето на 15% от събраната туристическа такса. Това дава възможност ежегодното представяне на дестинация Варна на 12-15 национални и международни туристически изложения да преминава на добро ниво. Има какво още да бъде направено за регионалната реклама и промоция на туристическия продукт сред някои от побратимените с Варна градове – Хамбург, Дортрехт, Киев, Одеса, които са големи емитивни центрове във важни за нашия регион пазари.

Въпреки отбелязания ръст на подкрепените творчески проекти на организациите на неправителствения сектор, усилията на общината трябва да

бъдат насочени към изграждането на реални подходи за координация с него. Липсата на фонд за финансово подпомагане на собственото участие на неправителствените организации в програми и проекти може да се преодолее чрез включването на изявени експерти от бранша към кмета на общината, в посока развитие на гражданското общество.

1.7. Оценка на маркетинговия микс на община Варна като туристическа дестинация

Оценката на маркетинговия микс на община Варна като туристическа дестинация включва четирите основни маркетингови компонента – *продукт, цена, дистрибуция и комуникация*.

1.7.1 Продуктова палитра на дестинация Варна

Използвайки концепциите за жизнения цикъл на туристическото място, бихме могли да представим схематично развитието на община Варна като туристическа дестинация (вж. фиг. 4).

Фиг. 4

Фаза от жизнения цикъл на дестинацията	Въвеждане	Растеж	Зрялост	Стагнация Упадък	Подмладяване
					
	Жизнен цикъл				
	Предлагане				
	Търсене				
Специфика	Нова, модерна дестинация	Усилено инвестиране в туристически продукти. Усилено търсене на продукта.	Остаряване на предлаганите продукти. Насищане на съществуващото търсене.	Свръх-предлагане на остарели продукти. Оттегляне на първоначалното търсене	Модернизация на туристическите продукти. Поява на ново туристическо търсене.
Период	1960-1970	1971-1985	1985-1989	1990-2000	2001-2013

Жизнен цикъл на Варна като туристическа дестинация

Фиг. 5

Фази от жизнения цикъл	Въвеждане	Растеж	Зрялост	Насищане	Упадък
Специфика	Нова, модерна продуктова линия	Модерна продуктова линия, която се търси усилено и в която се инвестира усилено	Традиционна продуктова линия с наситено търсене, в която инвестициите продължават	Деформирана продуктова линия, чието първоначално търсене се оттегля	Амортизира- на продуктова линия с намаляващо търсене.
Продуктови линии	ЕТП/СТП				
	ФТ				
	ШТ				
		ЗТП			
		КПРТП			
			НБЛМРТП		
			ХТП		
				СБЛМРТП	ККТП
				СРТП	ПТП

Легенда:

- НБЛМРТП - нискобюджетен летен морски рекреативен туристически продукт
- СБЛМРТП - среднобюджетен летен морски рекреативен туристически продукт
- ЗТП - здравен туристически продукт
- КПРТП - културно-познавателен и религиозен туристически продукт
- ЕТП/СТП - екологичен/селски туристически продукт
- СРТП - спортно-развлекателен туристически продукт
- ХТП - хазартен туристически продукт
- ККТП - конгресно-конференстен туристически продукт
- ПТП - панаирен туристически продукт
- ФТ - фестивален туризъм
- ШТ - шопинг туризъм

Позиции на туристическите продуктови линии на Варна спрямо фазите на продуктовия жизнен цикъл

Въпреки условността на модела, експертният анализ показва, че от своето формиране до днес Варна преминава през различни фази от своя

жизнен цикъл като туристическа дестинация (фиг.4). Предложената крива на жизнения цикъл на Варна като туристическа дестинация е резултат от наслагването на жизнените криви на конкретните продуктови линии на дестинацията. Разгледани към настоящия момент въпросните продукти се позиционират спрямо своя цикъл на живот, както следва на фиг. 5.

Подмладяването на дестинацията може да се обвърже както с по-устойчиви и по-силно конкурентноспособни продуктови линии и техни форми, така и с по-неустойчиви и по-слабо конкурентноспособни. Утвърждаването на първата от двете посоки на развитие е свързано с необходимостта от стратегически маркетингови действия в дългосрочен план.

1.7.2. Цена за потребители на дестинацията

Цените на дребно и едро на туристическите услуги и стоки на конкретните туристически фирми в конкретна дестинация са основен фактор за формиране на туристическо търсене. Тези цени участват във формирането на крайната “условна цена” за потребител на дестинацията. Последната е цената, която привлича или отблъсква туристите от определени пазарни сегменти, защото тя изразява плащанията на туриста за всички желани от него услуги и стоки във връзка с пътуването до дадено туристическо място и престоя му в него.

Ценовите аспекти на Варна като туристическа дестинация биха могли да се обобщят, както следва:

➤ Разумна общинска политика по отношение на ценообразуващи елементи. На фона на динамична национална правно-регулативна рамка през последните 20 години, органите на местното самоуправление в община Варна се стараят да поддържат стабилна платформа за конкурентноспособно ценообразуване от страна на туристическите фирми. Това старание се отнася основно до определяне и поддържане на разумни равнища на туристическата

такса и на останалите, зависещи от общината, плащания на туристическия бизнес;

➤ Свърхпредлагане на стандартни продукти. Въпреки появата на нови съвременни форми на туризма (религиозен и поклоннически, винен, културен, спортен, здравен, екологичен, историко-археологически) в продуктовата палитра на дестинация Варна продължават да доминират стандартните туристически продукти за масово потребление (морски ваканционен туризъм), които се реализират на наситени с подобно предлагане емитивни пазари. В такава пазарна ситуация конкуренцията между дестинациите се води предимно на ценова основа. Резултатът е, че ценовите равнища в подобни на Варна конкуренти туристически места в Гърция, Турция, Хърватия, Кипър и др. се превръщат в първа горна граница на цените на туристическите продукти;

➤ Позициониране като евтина туристическа дестинация. Със своята търговско-ценова политика редица представители на варненската туристическа индустрия позиционират дестинацията като цяло на сегменти от потребители, които са с изключително ниски платежни възможности. Голяма заслуга за подобна ориентация на дестинацията имат и избраните от родните хотелиери форми на обслужване – all inclusive, които ориентират дестинацията към “евтини” туроператорски марки на големите европейски концерни. Ограничената платежоспособност на чуждестранната туристическа клиентела на Варна, силната позиция при преговори на чуждестранните туроператорски партньори и монополната конкуренция между туристически фирми налагат втора, още по-ниска от първата ценова летва;

➤ Нарастващи оперативни ограничения. Наличният в България комфорт на ценообразуване в туризма при евтини фактори на производство постепенно изчезва. Разходите на единица туристическа услуга ще нарастват непрекъснато. Варненският туристически бизнес с помощта на община Варна следва да търси

възможности за калкулиране на част от разходните завишения в цената на туристическия продукт и за компенсиране на завишенията чрез повишена производителност, иначе последните ще бъдат за сметка на предприемаческата печалба или за сметка на занижено качество на продукта;

➤ Ограничени умения за стратегическо и тактическо ценообразуване. Все още е недостатъчен броят на мениджърите във варненската туристическа индустрия, които имат знанията и опита за използване на цената като маркетингов инструмент. Малко са туристическите фирми, които могат да се похвалят с “Yield Management” и с ефективно прилагане на каталожните ценови инструменти като “Early Birds” (“Frühbuchervorteile”, “Ermäßigungen”) и др.

1.7.3. Дистрибуция на дестинацията

Стратегическата цел на дистрибуцията на община Варна като туристическа дестинация трябва да бъде подчинена на осигуряването и поддържането на максимално удобна информационна и резервационна достъпност на целевите потребители до предлаганите туристически продукти. Системата за дистрибуция на туристическите продукти на община Варна по основни дистрибуционни канали се отличава със следните характеристики:

- *Туроператори и турагенти.*

Ролята на чуждестранните туроператори и турагенти е решаваща за дистрибуцията на Варна на основните европейски емитивни пазари. В тази посока местните туристически фирми си партнират успешно с големите, средните и малките европейски туроператори – генералисти (ИТС, ТУИ, Томас Кук, Алтурс, Солвекс и др.) в посока на поддържане и разширяване на завоюваните позиции, както и адекватно представяне на варненските туристически продукти, заложи в техните летни и зимни програми. Липсва обаче подчертана ориентация на Варна към нови за дестинацията европейски и световни туроператори, които са специалисти спрямо целеви за

дестинацията пазарни сегменти. Липсва планиране, промотиране и реализиране на съвместни стратегически и тактически маркетингови кампании от рода на “Туристическа Варна за Вас”, “През лятото във Варна”, „Историко-археологическото наследство на Варна”, „Културна Варна”, „Здравен и медицински туризъм във Варна”, „55 + в Морската столица на България” и др.

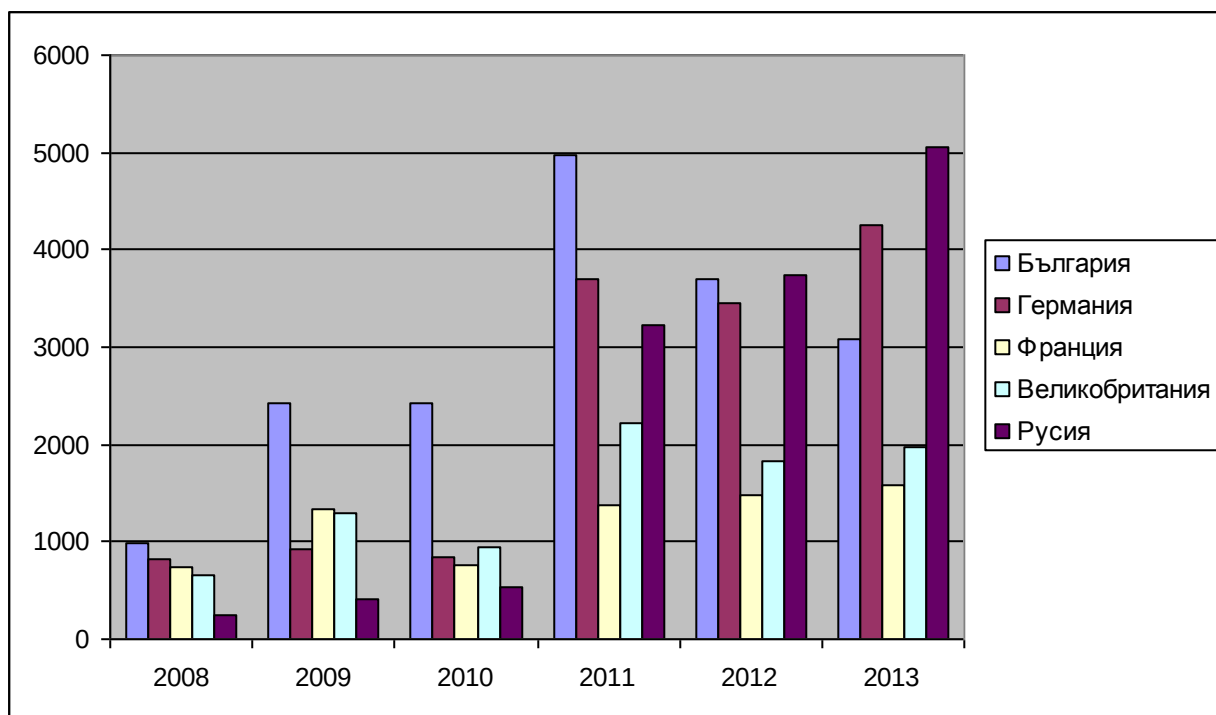
- *Специални канали за разпределение.*

Дестинация Варна следва значително да подобри качеството на информационното обслужване на своите целеви действителни и потенциални клиенти чрез използване на възможностите на специалните канали за разпределение. Община Варна има много по-големи възможности за установяване на контакти и стартиране на съвместни маркетингови инициативи с глобални медийни, финансово-кредитни и търговски организации с цел лансиране на дестинацията спрямо конкретни пазарни сегменти от рода на инсентив туризъм, конгресно-конферентен туризъм, панаирен туризъм и др.

- *Печатни информационни материали;*
- *Туристически информационни центрове;*

Положителен факт е, че община Варна изгради със собствени сили и средства туристически информационен център, който се намира на подходящо място в централната част на града. Същото се отнася и за разкриването на сезонни туристически информационни центрове на Летище Варна и в курортните комплекси.

Ежегодно ТИЦ-Варна обслужва десетки хиляди чуждестранни туристи от над 60 националности, както и много български посетители. (виж фиг. 6)

Фиг. 6

Топ 5 на посетителите в ТИЦ – Варна за периода 2008-2013

Туристическият информационен център предоставя богат набор от информация, отнасяща се до всички аспекти на туристическото обслужване. Поддържа база данни по месеци и години за туристите, като работи тясно с различни представители на туристическия бранш - напр. със Съюза на екскурзоводите в България относно провеждането на безплатни пешеходни обиколки на града с екскурзовод. Чуждестранният опит в тази област показва, че този продукт е изключително търсен и подобрява удовлетвореността на туристите, посетили даден град. Трябва да отбележим обаче, че рекламата на тези обиколки се осъществяваше единствено в централния ТИЦ, с цел да не се навлиза в територията на туроператорите, опериращи по комплексите, където те предлагат обиколка на Варна. Служителите на центъра са

модератори на платформата VISIT.Varna.bg, която постоянно се обновява с нови културни и спортни събития, а текстовете се превеждат на 4 езика.

- *Директен маркетинг.*

Директният маркетинг постепенно увеличава присъствието си в дистрибуционната система на Варна. Развитието на новите информационни технологии го превръщат в основен инструмент на туристическата индустрия.

- *Онлайн дистрибуция на дестинация Варна*

В бъдеще следва да се развиват максимално дистрибуционните възможности, които предоставят онлайн и интернет технологиите, включително и чрез туристическия сайт „Визит Варна”, както и чрез включването на туристическите информационни центрове на България в Национална мрежа от туристически информационни центрове. Създаването на единна дигитална база данни за цялата страна и в частност за дестинацията - информационни източници, средства за настаняване (има изготвен каталог), транспорт, събития (културен календар на 5 езика), курорти, забележителности, възможности за наемане на съоръжения, турове, екскурзоводи, ще спомогне допълнително в тази посока.

1.7.4. Комуникация на дестинацията

Достъпността и привлекателността на община Варна като туристическа дестинация зависи до голяма степен от присъствието ѝ в информационното пространство на вътрешния и международния туристически пазар.

През последните години общинската администрация полага значителни усилия за ефективно и широко представяне на община Варна на вътрешния и международния туристически пазар. Не без значение е решението на Общинския съвет за заделяне на 20 % (една от най-високите стойности в страната) от събраната туристическа такса за участие в международни и национални туристически изложения. Варна присъства ежегодно на ключови чуждестранни и национални туристически борси, като е налице много добра

координация на община Варна с неправителствените организации и частния сектор при подготовката и участието в тях.

2. Анализ на макросредата на община Варна като туристическа дестинация

2.1. Политически условия

Глобализацията е характерна черта на съвременното развитие. В този смисъл следва да се отчита влиянието на външната национална, международна и световна политика.

Съществено влияние върху развитието на туризма в световен мащаб има политиката на различни влиятелни международни организации (ООН, ЮНЕСКО, СOT, ЕС и др.) за намаляване на социалната несправедливост, опазване на околната среда и борбата с тероризма. Необходимо е стимулиране и насърчаване на развитието на туризма, защото той създава работни места и доходи, осигурява образование и инвестиции в обща и специализирана инфраструктура, здравеопазване, стимулира изграждането на устойчива жизнена среда и др. Подобни инициативи, съвместно с политиката на ЕС за осигуряване на свободен достъп до туристически обекти и улеснения при пътуване, имат отражение и върху туристическия сектор в България и по-конкретно в политиката за неговото устойчиво развитие на територията на община Варна.

Важен международен документ, свързан с приложението на концепцията за устойчиво развитие в туризма, е *„Дневен ред 21 за пътуванията и туристическата индустрия”*⁷. Той съдържа набор от принципи за действие на местно, национално и международно равнище за устойчиво развитие в сферата на пътуванията и туризма. Програмата „Дневен ред 21” определя

⁷ Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry

ролята и отговорностите на правителствата, националните и местните туристически власти, представителите на търговските организации и туристическите фирми при изпълнение на нейните принципи.

В представен *Доклад на Европейската група*⁸ за устойчив туризъм (през 2007 г.) се определят: основните предизвикателства пред европейския туризъм; механизмите за формиране на устойчиви дестинации, хармоничен туристически бизнес и отговорни туристи; препоръчителните инициативи на европейско ниво; индикаторите за устойчив туризъм и др.

Членството на България в ЕС е израз не само на политическа, но и на икономическа, социална и културна интеграция с държавите-членки. На национално ниво съществено влияние върху туризма има:

- социално-икономическата политика на страната – икономически растеж и доходи на населението, социално подпомагане и безработица, данъчна политика;
- политиката по отношение на културата, изкуството, спорта и туризма – стимули за развитие и изява на самобитни творци и таланти, самодейци и любители, приоритетно развитие на туризма и селското стопанство, насърчаване на създаването на рекреационни центрове и зони за отдих за туристи и местно население, стимулиране опазването на природата, националния бит и традиции;
- политика спрямо престъпността – мерки срещу „сивата икономика” и нелоялната конкуренция, защита на гражданите и туристите, противодействие на антисоциални явления.

Основните параметри за развитие на туризма са заложени от Европейската комисия в стратегията *„Европа 2020”* за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж (2014-2020). В становището на Комитета на

⁸ Учредена от Европейската комисия през 2004 г. Разработва *План за действие за по-устойчив европейски туризъм*.

регионите (ЕС) относно *„Европа – водеща световна туристическа дестинация – нова политическа рамка за европейския туризъм“* се подкрепя приложението на координиран и интегриран подход по отношение на политиката в областта на туризма.⁹ Тя се обвързва с други политики: за транспорт, селско стопанство, опазване на околната среда, информационни и комуникационни технологии, социална политика, култура и т.н. Туризмът е система, формирана от сложна мрежа от търговски субекти, публични дружества и организации с нестопанска цел, които участват в разработване на специализирани услуги и продукти. Стимулират се и се съгласуват усилията и инициативите за постигане на *конкурентоспособен, модерен, устойчив и отговорен туристически сектор*. Съществена е ролята на местните и регионалните власти във връзка с устойчивото управление на туристическите дестинации на базата на конкурентоспособността.

Туристическата дейност е с приоритетно значение в икономиката на община Варна и региона. За реализиране на *местната туристическа политика* в структурата на общинската администрация, в рамките на специализираните органи на местната изпълнителна власт, е създадена *Дирекция „Туризъм“* с три отдела: „Категоризация“, „Маркетинг, реклама и анализи“ и „Туристически информационен център“. Наличието на самостоятелно обособена структура в сферата на туризма на местно ниво е благоприятна възможност за активизиране на взаимоотношенията между общинската администрация, частния туристически бизнес и публичния сектор, представен от неправителствените браншови организации. Взаимодействията между различните субекти са подпомогнати и от

⁹Съобщение на Комисията до Европейския парламент. 88-а пленарна сесия, януари, 2011 г., с. 5.
www.toad.cor.europa.eu/...

постоянна комисия „Туризм, търговия и рекламна дейност”, част от структурата на Общинския съвет.

2.2. Правни условия – нормативни актове и стратегически документи

Правно-нормативните условия като закони, наредби, международни конвенции, споразумения и др. имат съществено въздействие върху обществените отношения и бизнеса. Влиянието им се конкретизира по отношение на: възможностите за достъп до национални и международни пазари; условията за обслужване на целевите потребители; ценообразуването и съдържанието на продуктите и услугите; правата и ограниченията за потреблението им; забранените дейности и насочващите мерки; санкциите при нарушения и неспазване на разпоредбите и др.

Направленията за развитие на туризма в община Варна са заложи в *основни стратегически планови документи на национално и местно равнище*, по-важните от които са: Национална стратегия за регионално развитие на Република България (2012-2022); проект на Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, хоризонт 2030; Регионален план за развитие на Северноизточен район (2014-2020); Областна стратегия за развитие на област Варна (2014-2020); Общински план за развитие на община Варна (2014-2020); Общ устройствен план на община Варна (*специфични правила и нормативи към него*); Интегриран план за градско възстановяване и развитие на гр. Варна; Наредба за определяне размера на местните данъци на територията на община Варна; Бюджет на община Варна за 2014 г.; Общински програми „Спорт” и „Социален туризъм” и съответните наредби за финансово подпомагане на проявите по тях и др.

Обобщената оценка за влиянието на политическите условия на международно, национално и местно равнище, както и на съществуващите съответни документи е, че те *изцяло благоприятстват, подкрепят и насърчават* разработването и реализирането на програми и проекти за устойчив, конкурентоспособен и отговорен туризъм на територията на община Варна.

2.3. Икономически условия

Връзките и зависимостите между икономическите условия и възможностите за развитие на туризъм са силни и взаимнообусловени. От една страна потребителите изразходват средства за отдих и туризъм като по този начин осигуряват условия за развитие на бизнеса и обществената дейност. От друга страна икономическата среда определя размера на доходите на населението и склонността му към потребление. Тя влияе върху посоката на развитие, мащабите и характера на местната икономика и туристическата дейност.

Основна характеристика на съвременната икономика е нейната глобализация. Икономическите сътресения и кризи имат своето пряко и косвено въздействие върху националната и местната икономика. Икономическото развитие на населените места на територията на община Варна¹⁰ през последните години се характеризира с общите белези на икономическото развитие на страната като цяло. Във всички сектори на стопанството е извършено реструктуриране и приватизация на съществуващите държавни и общински предприятия.

¹⁰ Икономическите условия на територията на района са систематизирани и обобщени според Общински план за развитие на община Варна 2014-2020г., с. 41-81.

В област Варна преобладават *микро фирмите*, следвани от малките предприятия (вж. табл. 11). При разпределението на фирмите по отрасли, с най-голям дял са представителите на търговията, следвани от сектор професионални дейности и научни изследвания и операции с недвижими имоти.

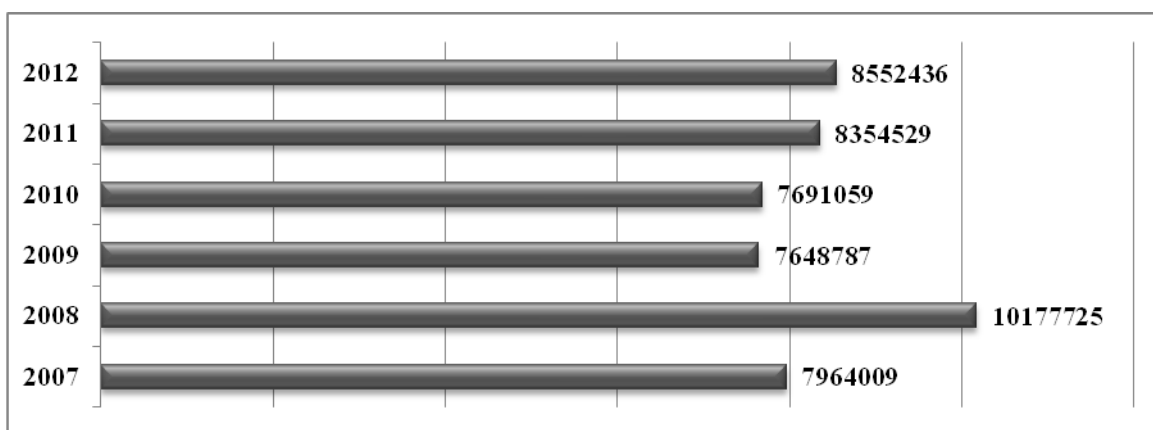
Таблица 11

Дял на предприятията в област Варна по размерни групи (в %)

ПОКАЗАТЕЛИ	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Предприятия с до 9 заети лица	90.4	91.0	92.4	93.0	93.0	93.0
Предприятия с 10-49 заети лица	8.0	7.5	6.4	5.8	5.8	5.8
Предприятия с 50-249 заети лица	1.5	1.3	1.1	1.0	1.1	1.1
Предприятия с повече от 250 заети лица	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1

Източник: НСИ

След *спад в произведената продукция* за област Варна през 2009 г. с 25% спрямо предходната година, показателят постепенно нараства, но все още не са достигнати нивата от 2008 г. (вж. фиг. 7).

Източник: НСИ

Фиг. 7

Произведена продукция в област Варна (хил. лв.)

Във Варна се регистрирани *4 клъстера*, които допълнително повишават икономическото развитие и конкурентоспособността на района: на морската индустрия, туризма, ИКТ и Черноморски енергиен клъстер. На територията на общината развиват дейност предприятия от подотраслите: металургия и машиностроене, хранителна и шивашка промишленост, строителство и производство на строителни материали, мебелна промишленост и електроника.

В икономическия профил на община Варна и областта **туризмът** е сред основните, приоритетни и структуроопределящи отрасли на местната икономика. Рекреационните характеристики на общината, наличието на минерални извори, мрежата от защитени територии и сравнително добре развитата инфраструктура по крайбрежието създават благоприятни предпоставки за развитие на разнообразни видове туризъм: *морски рекреативен, балнеолечебен, културно-познавателен, екологичен, селски* и др. За развитието на сектора основен дял имат град Варна и крайбрежната ивица на север от града, където са разположени големите курортни комплекси с основен дял на легловата база: к.к. „Златни пясъци”, к.к. „Св. Св. Константин и Елена”, „Слънчев ден” и ВК „Ривиера”.

По отношение на **инвестициите** е налице трайна тенденция за намаляване на чуждестранните инвестиции след 2009 г. Преобладават чуждите инвестиции в сферата на търговията. Инвестициите в общината са повече от 1/3 от инвестициите в Североизточния район. Има потенциал за привличане на чуждестранни инвестиции чрез публично-частни партньорства при изграждане на инфраструктурни обекти и подобряване ефективността на административната система.

Община Варна е *финансово стабилна*, притежава добра способност за генериране на собствени приходи и е относително слабо зависима от централния бюджет.

Община Варна е със **значителен икономически потенциал** за развитие на бизнес и за привличане на чуждестранни инвестиции. Преобладава секторът на услугите, следван от индустрията и селското стопанство. Икономиката на общината е силно диверсифицирана, като водещи сектори са: *туризъм, морска индустрия, транспорт, производство на електроуреди и др.*

2.4. Социално-културни условия и демографска характеристика

Туризмът на територията на община Варна въздейства по-скоро положително върху местната социална и културна система. Липсват данни за ефект на „акултурация” в региона.

Демографският потенциал на община Варна е значителен. Определя се от благоприятните икономически и социални възможности, които тя предлага като център на развит туристически район и място за успешно реализиране на инвестиционни проекти и предприемачески инициативи. По данни на НСИ населението на община Варна в края на 2013 г. е 344 663 д., което е 4,76% от населението на страната и близо 73% от населението на областта.

Преобладава делът на жените с 51,5%. За последните години населението на общината отчита тенденция на увеличение с незначителен спад през 2012 г. спрямо предходната година. За периода 2009 - 2013 г. населението на община Варна е нараснало с приблизително 5% .

Населените места в общината са общо 6 - град Варна и селата Звездица, Казашко, Каменар, Константиново и Тополи. В град Варна гъстотата на

населението се определя като изключително висока – 1634 д/км². Градът е пренаселен като гъстотата на населението на територията на общината е също висока¹¹ – 1447 д./км². *Пренаселеността* създава проблеми, по-важните от които са свързани с инфраструктурата, транспортния трафик, екологията, обслужването по време на туристическия сезон и др.

Възрастовата структура на населението в община Варна е по-благоприятна в сравнение със средните показатели за страната. Висок е дялът на населението в трудоспособна възраст, което формира устойчив трудов потенциал на общината. В град Варна е съсредоточено близо 70% от населението в трудоспособна възраст, защото градът е притегателен икономически център с разнообразни възможности за професионална реализация.

Таблица 12

Населени места в община Варна

НАСЕЛЕНИ МЕСТА	НАСЕЛЕНИЕ ОБЩО	ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ (В НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ)				
		0-24 г.	25-44 г.	45-64 г.	65-84 г.	над 85 г.
1. гр. Варна	33 4870	86 049	112 479	87 540	45 260	3542
2. с. Звездица	1188	289	335	336	212	16
3. с. Казашко	334	74	94	107	53	6
4. с. Каменар	2594	1 324	699	406	161	4
5. с. Константиново	1570	356	397	455	347	15
6. с. Тополи	3148	784	948	887	492	37
Община Варна	34 3704	88 876	114 952	89 731	46 525	3 620
Дял на възр. групи, %	100	25,86	33,45	26,11	13,54	1,04

Източник: по данни на НСИ към 01.02.2011 г.

¹¹Данни от Общински план за развитие на община Варна 2014-2020 г., с. 35.

Относително благоприятните демографски характеристики на град Варна и едноименната община се дължат на значителни *стимулиращи социално-икономически фактори*¹², по-важните от които са:

- ✓ регионалните функции на град Варна като административен, икономически, културен, търговски, транспортен и туристически център в страната;
- ✓ образователната и научно-изследователската инфраструктура, която привлича и задържа млади висококвалифицирани хора;
- ✓ концентрацията на функции на обслужващата сфера и инфраструктурата по отношение на зоната на влияние на града;
- ✓ изградената материална база на различни отрасли на икономиката;
- ✓ инвестиционната привлекателност, наличието на значителен потенциал от население в трудоспособна възраст с високо образователно равнище и др.

Същевременно са налице и *фактори с неблагоприятно въздействие*¹³ върху демографското развитие на общината, свързани с общите за страната процеси на:

- ✓ застаряване на населението, ниска раждаемост и висока обща смъртност;
- ✓ безработица, породена от спад в икономическото развитие и високата цена на живота;
- ✓ законодателни мерки за разрешаване на социални и демографски проблеми;
- ✓ намаляване нарастването на трудоспособното население в полза на увеличаване на механичния прираст в различните му форми (ежедневна

¹²Териториална проектантска организация – Варна. Планово задание за разработване на общ устройствен план (ОУП) на община Варна. 2006, с. 48

¹³Пак там, с. 49.

миграция – трудови пътувания, сезонна, постоянна), който ще компенсира понижението на трудоспособния контингент и др.

Във връзка с демографската структура и социално-културните условия в община Варна могат да се направят следните *по-важни изводи*:

- значителен е демографският потенциал на общината, благоприятна е възрастовата структура на населението и е висок дялът на населението в трудоспособна възраст;
- висок е дялът на младежката безработица и проблемите във връзка с преквалификацията на безработните във високите възрастови групи;
- добре развита е образователната инфраструктура по отношение подготовката на специализирани кадри за туризма;
- много добра е кадровата обезпеченост с висши медицински кадри, но наличие на проблеми с кадровото осигуряване и преструктурирането на бързата и неотложната медицинска помощ;
- разнообразни са културните дейности в град Варна, включени в богат културен календар, активно е участието на общината във финансирането на международни прояви и популяризирането кандидатурата на Варна за европейска столица на културата през 2019 г.;
- добре развита е спортната инфраструктура, богати са спортните традиции, но с неизползван естествен потенциал за разширяване на спортната база и възможностите за рекреация чрез отдих и спортни дейности.

2.5. Екологични условия

Екологичните условия на територията на община Варна са характеризирани и оценени по отношение на състоянието на основни компоненти: атмосферен въздух, водни ресурси, генериране на твърди битови

отпадъци, абразионни процеси (свлачища и срутища), биоразнообразие и изградена общинска зелена система¹⁴.

Близостта до индустриалните общини Девня и Белослав оказва значително въздействие върху състоянието на *атмосферния въздух* в община Варна. Трите общини формират район, в който нивата на един или няколко замърсителя превишават установените норми и пределно допустими отклонения. В тази връзка са налице рисковете за влошаване здравето на населението, предизвикани от състоянието на атмосферния въздух. Качеството му в град Варна се контролира в 6 постоянни мониторингови пункта. Установено е, че основният проблем на града е наднормената концентрация на фини прахови частици. Стойностите им са 1,04 пъти над средноденонощната норма¹⁵. Основни замърсители на въздуха са: значителният автомобилен трафик; интензивните строителни дейности; индустриалните предприятия (концентрирани в 4 промишлени зони на града – Западна, Северна, Южна и „Клисе баир”); липсата на установена практика за миене на улиците и др. През активния туристически сезон интензивният въздушен трафик на летище Варна също е източник на емисии на вредни газове и на шум за близките урбанизирани територии.

Необходими са мерки и мероприятия за контролиране на антропогенните фактори на замърсяване и реализиране на екологични програми за благоустрояване и поддържане на чистотата на въздуха.

Организацията по *сметосъбирането и сметоизвозването* в община Варна е по райони, кметства и курортни комплекси на север от града. Не са обхванати около 7% от населението на общината: част от с. Константиново, части от прилежащи земеделски земи, вилни зони и селищни образувания около

¹⁴ Представените характеристики и оценки са систематизирани според Общински план за развитие на община Варна 2014-2020г., с. 167-226.

¹⁵ <http://bnr.bg/varna/post/100409664/nadnormeno-zaprashavane-na-vazduha-e-izmereno-vav-varna>

Варна, поради липсата на инфраструктура, затруднен достъп и неясен статут на собствениците (постоянно или временно пребиваващи). Проблемна е ситуацията с отпадъците в кв. „Максуда“ като има риск от зарази и като цяло е неприятна гледка в тази част от курортния град. Нараства броят на незаконните сметища за строителни отпадъци. Общината е предвидила изграждане на инсталация за рециклирането им в промишлена зона „Клисе баир“.

Абразионните процеси – *свлачищата и срутищата* са особено активни в района на морската брегова линия, която е в границите на общината. Условия за образуване на мащабни свлачища в община Варна създават природните фактори (подпочвени води, валежи, морска абразия и др.) и антропогенният натиск (строителство, в т.ч. и незаконно, неправилни брегоукрепителни дейности и др.). Не всички свлачищни участъци са укрепени и това създава риск от активизиране на свлачищни масиви. Брегоукрепителните мероприятия и доизграждането на канализационната мрежа следва да продължат.

Пунктовете за мониторинг и контрол на замърсяването на *почвите*, контролирани от РИОСВ – Варна са около 30, като не са констатирани завишения на концентрациите на вредни вещества в почвите. Земеделските земи се характеризират със значителна почвена ерозия (около 60% от почвите). Най-засегнати са земите в североизточната част на общината, но като цяло податливостта на почвите на ерозиране е средна.

Жизненият и екологичен комфорт на околната среда зависи от степента на физически замърсявания, шум, вибрации, вредни лъчения и др. В общината съществуват райони с шумово натоварване и влошени акустични показатели, заради недоизградена пътна инфраструктура, градоустройствени пропуски, значителен (сравнително амортизиран) автомобилен парк, акустичен дискомфорт от летищния комплекс, липсата на достатъчно зелени площи и др. За намаляване нивото на шума приоритетно значение имат мероприятията по

оптимизиране на уличното движение и въздушния трафик, подобряване на пътната настилка, контрола по спазването на нормативните разпоредби.

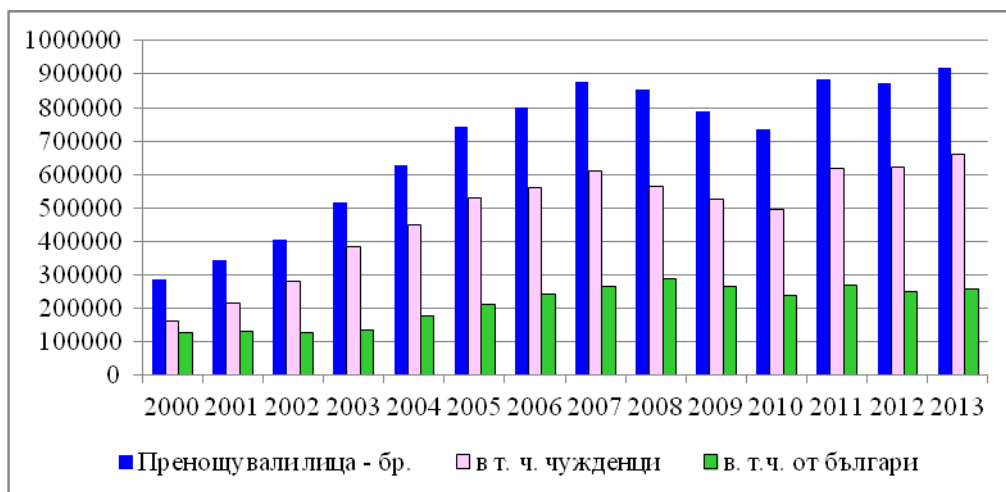
Характеристиката на екологичните условия в община Варна показва, че *основните проблеми* са свързани със: завишената концентрация на фини прахови частици в атмосферния въздух; значителното количество замърсяващи товари в зоната на северния бряг на Варненското езеро и ЮПЗ „Острова”; замърсените води, попадащи в морето от района около ЮПЗ „Острова” и порт „Варна-Изток”; недостатъчния контрол върху нерегламентираните сметища; активизирането на свлачищните процеси и др.

3. Анализ на пазарната среда

3.1. Туристическо търсене на община Варна като туристическа дестинация

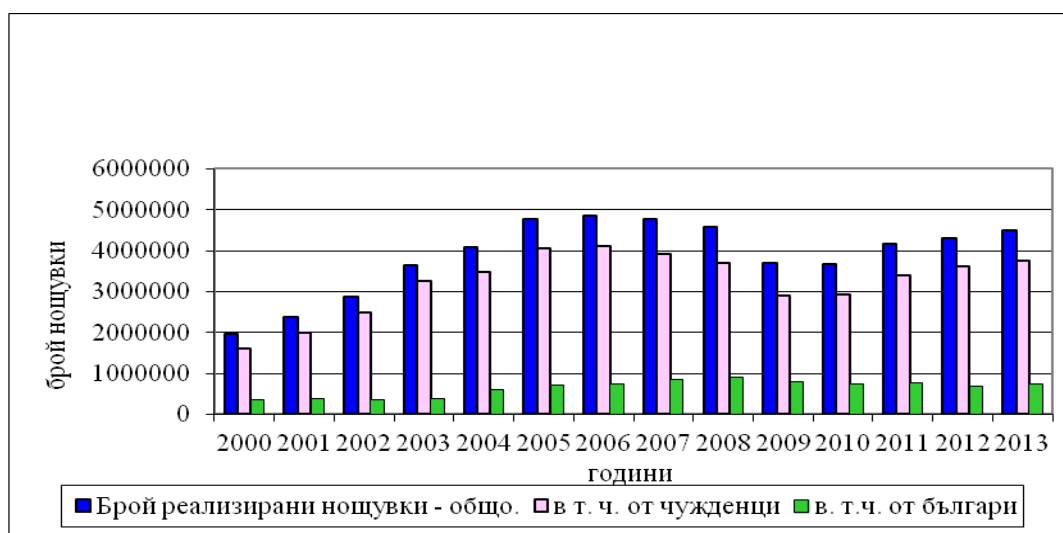
След 2000 г. туристическото търсене към община Варна като туристическа дестинация се отличава с три периода – преди финансово-икономическата криза 2008-2010 г., по време и след кризисния период. От 2000 до 2008 г. броят на туристите, посещаващи община Варна като туристическа дестинация и броят на реализираните от тях нощувки непрекъснато нарастват. Броят на пренощуващите лица в местата за настаняване в община Варна достига своя максимум през 2007 г. – 876 816, а броят на нощувките е с най-висока стойност (4 852 750) през 2006 г. Следват кризисните 2008, 2009 и 2010 години, през които броят на пренощуващите в местата за настаняване в община Варна намалява на годишна база съответно с 3,53%, 19,41% и 0,48%. Спадът на реализираните нощувки съответно е 2,61% през 2008, 7,53% през 2009 и 6,80% през 2010 г. През последните три следкризисни години се наблюдава нарастване по двата показателя, като през 2013 броят на пренощуващите лица достига 917 666 и надхвърля с 4,7%

предкризисния максимум от 2007 г. При броя на реализираните нощувки ръстовете в след кризисния период са 13,14% през 2011 г. 3,61% през 2012 г. и 3,92% през 2013 г., при което през последната година са реализирани 4 485 311 нощувки, или със 7,6% по-малко от предкризисния максимум през 2006 г. (фиг.8 и 9 – по данни на НСИ).

Фиг. 8

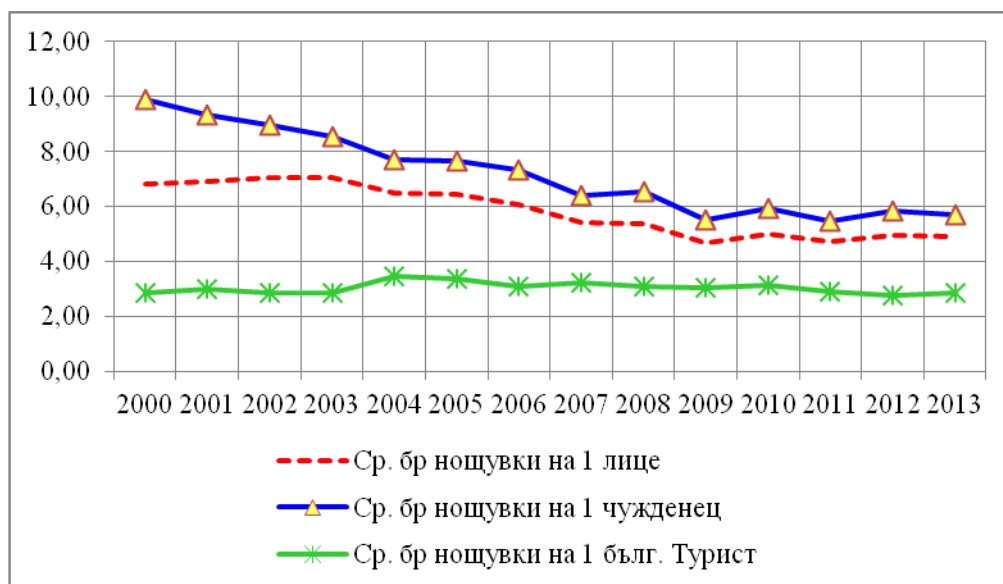
Динамика на пренощувалите лица в средствата за подслон и местата за настаняване в община Варна

Фиг. 9

Динамика на реализираните нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване на община Варна по години

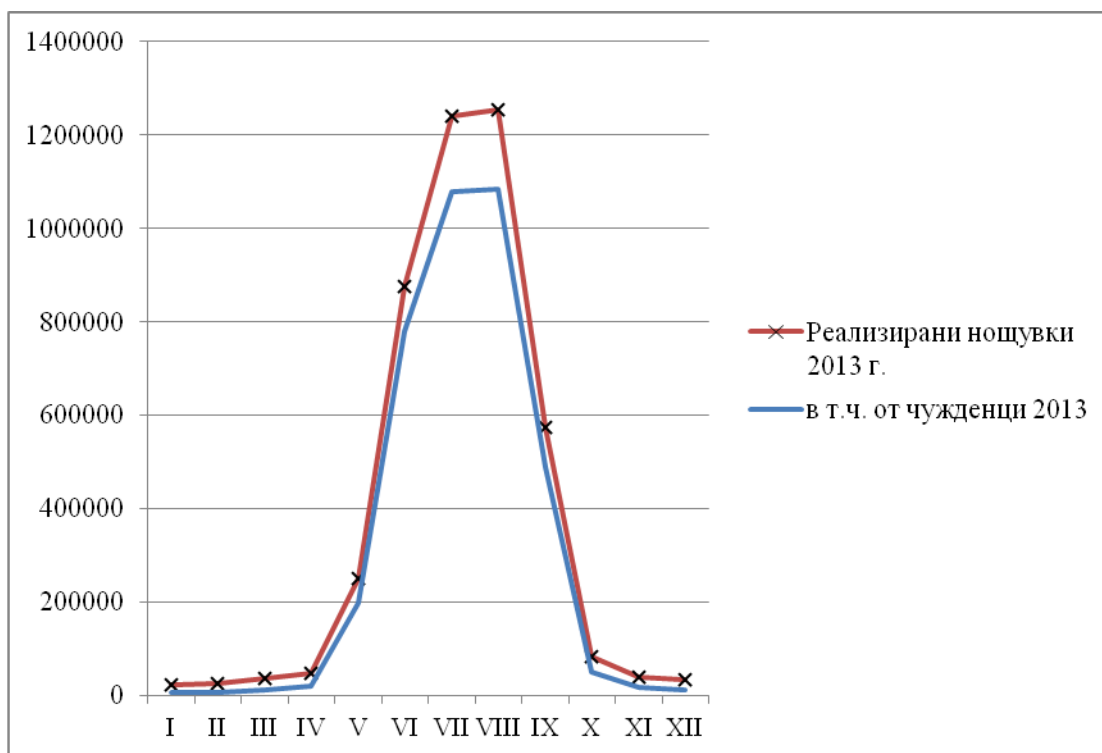
Неблагоприятна тенденция в изменението на туристическото търсене към дестинация Варна се забелязва по отношение на средния престой, изразен в брой нощувки на един турист. За периода от 2000 г. до 2013 г. средният престой намалява от 6,81 нощувки на 4,89 нощувки. При чуждестранните туристи спадът е драстичен – от 9,9 нощувки на 6,69 нощувки. При българските туристи равнището се запазва – от 4,89 нощувки на 2,83 нощувки, въпреки че през 2004 г. и 2005 г. стойностите достигат 3,44 и 3,37 нощувки на един турист. (фиг. 10)

Източник НСИ

Фиг. 10
Динамика на средния престой на туристите в община Варна

Туристическото търсене към Варна се отличава със силно изразена сезонност. 87,97% от нощувките в дестинацията се реализират в периода от месец юни до месец септември, като само през юли и август делът на реализираните нощувки в 55,59%. (фиг. 11)

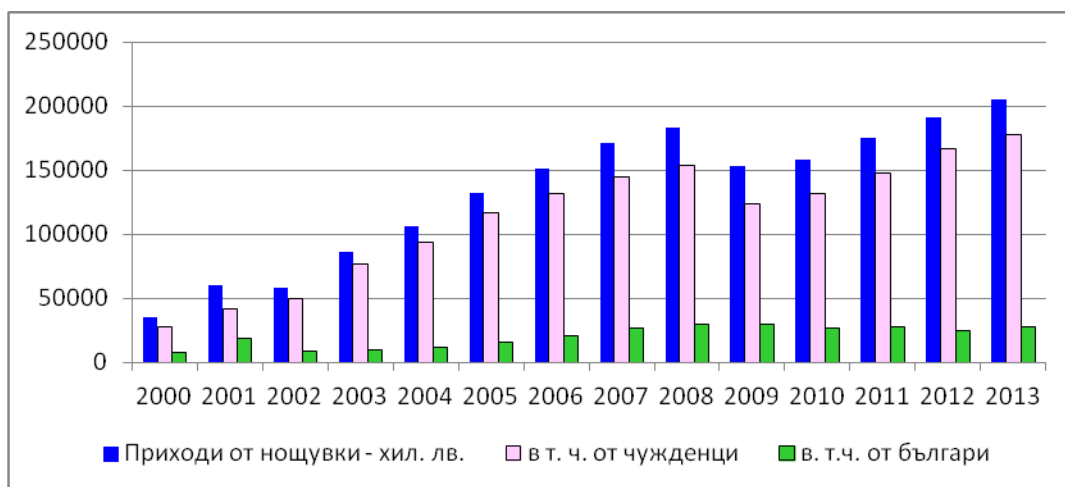
Източник НСИ

Фиг. 11

Реализирани нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване в община Варна за периода 2012 - 2013 г. по месеци

Динамиката на стойностните показатели на туристическото търсене към дестинация Варна ясно подчертава разграничените по натурални показатели три периода на изменение от 2000 г. до 2013 г.

Предкризисният максимум на приходите от нощувки в община Варна е през 2008 г. – 183 522 000 лв. През 2009 се наблюдава спад с 16,60% спрямо предходната година и следват ръстове на годишна основа от 3,18% през 2010, 10,96% през 2011 г. и 9,30% през 2013 г. През последната отчетна 2013 г. са реализирани 205 509 000 лв. приходи от нощувки, което е с 11,9% повече от предкризисния максимум през 2008 г. (фиг. 12)

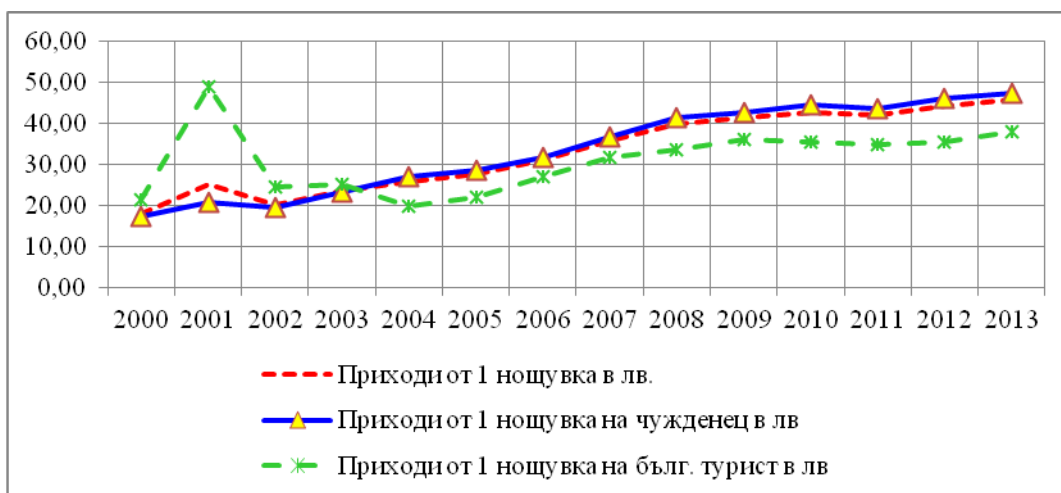
Източник НСИ

Фиг. 12

Динамика на приходите от нощувки в община Варна в хил. лв.

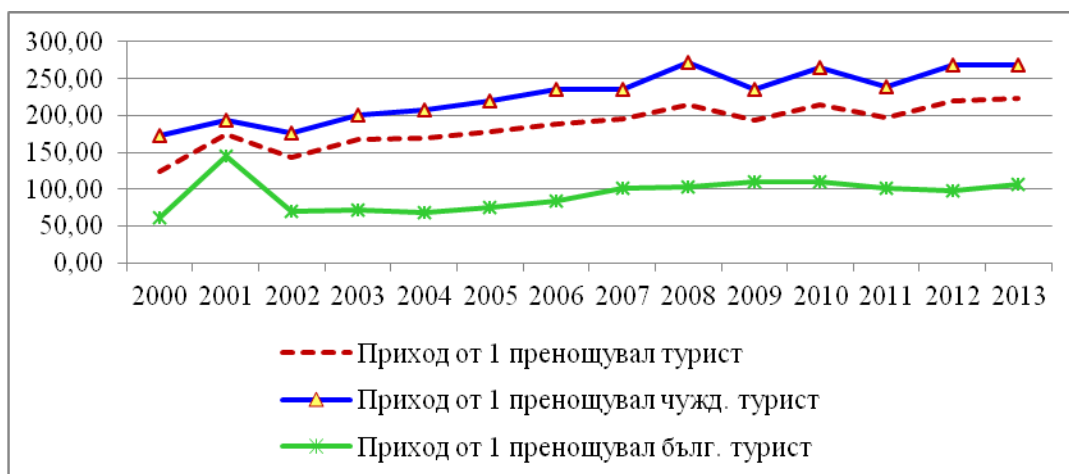
Положителна е тенденцията на изменението на прихода от една нощувка, като същият нараства от 18,20 лв. през 2000 г. на 45,82 лв. през 2013 г. или над 2 пъти и надвишава средната за страната стойност по този показател (41,92 лв.). Дори и в кризисния период се наблюдава ежегодно нарастване, с изключение на 2011 г., когато е реализиран спад с 1,93% спрямо предходната 2010 г. (фиг. 13).

Приходът от нощувки на един турист също се увеличава - от 124,02 лв. през 2000 г. на 223,95 лв. през 2013 г. и надхвърля средния за страната приход от нощувки на един турист от 155 лв.. Същият се променя колебливо през последните години – нараства с 9,94% през 2008, спада с 9,81% през 2009, отново нараства с 10,71% през 2010, намалява с 7,86% през 2011 и нараства с 11,16% и с 1,90% през 2012 и 2013 г. Колебанията са обусловени от колебанията в средния престой на туристите. (фиг. 14).

Източник НСИ

Фиг. 13
Динамика на прихода от 1 нощувка в община Варна

Източник НСИ

Фиг. 14
Динамика на прихода от един турист в община Варна

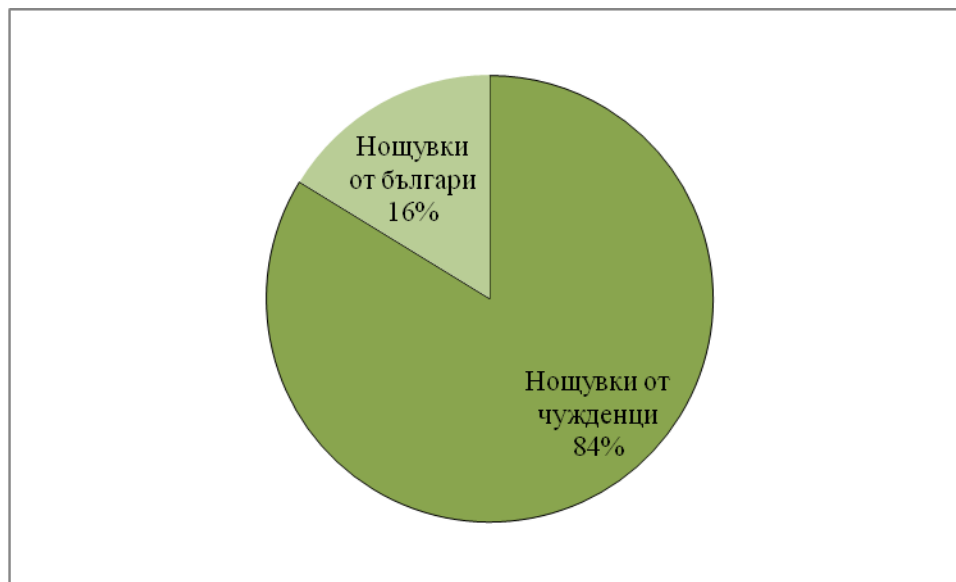
Анализът на обема на туристическото търсене към община Врана като туристическа дестинация в натурално и стойностно изражение налага следните изводи:

- Дестинацията е преодоляла кризата от 2008-2010 година, възстановила е и е подобрила постиженията си от предкризисния период по отношение на брой туристи и приходи от нощувки на туристи;
- Дестинацията изостава по отношение възстановяването на броя на нощувките – през 2013 г. са реализирани 367 439 нощувки по-малко в сравнение с най-добрата по този показател предкризисна 2006 г.
- Неблагоприятна дългосрочна тенденция е съкращаването на средния престой на туристите в дестинацията;
- Туристическото търсене към дестинацията е с изключително силно изразен сезонен характер – натоварването на легловата база е основно през месеците юли и август.
- Положителна е тенденцията на увеличаване на прихода от нощувки на един турист и от една нощувка и надхвърляне на средните за страната равнища по тези показатели.
- Значително изпреварващото нарастване на прихода от една нощувка спрямо нарастването на прихода от един турист подсказва, че причина за нарастване на прихода от една нощувка е, не само съкращаването на средния престой на туристите, но и преминаването на повече хотели към формулата на престой „всичко включено в цената“. Цената на нощувка нараства, поради включването на голямо количество услуги в пакета, което обаче води до спестяване на разходи на туриста по време на престоя му в дестинацията.

3.2. Пазарни сегменти на община Варна като туристическа дестинация

Община Варна като туристическа дестинация е обвързана доминиращо с чуждестранния туристически пазар. С дял от 72% чуждестранните туристи

формират основния сегмент на община Варна като туристическа дестинация. Те реализират 84% от нощувките в дестинацията (фиг. 15).

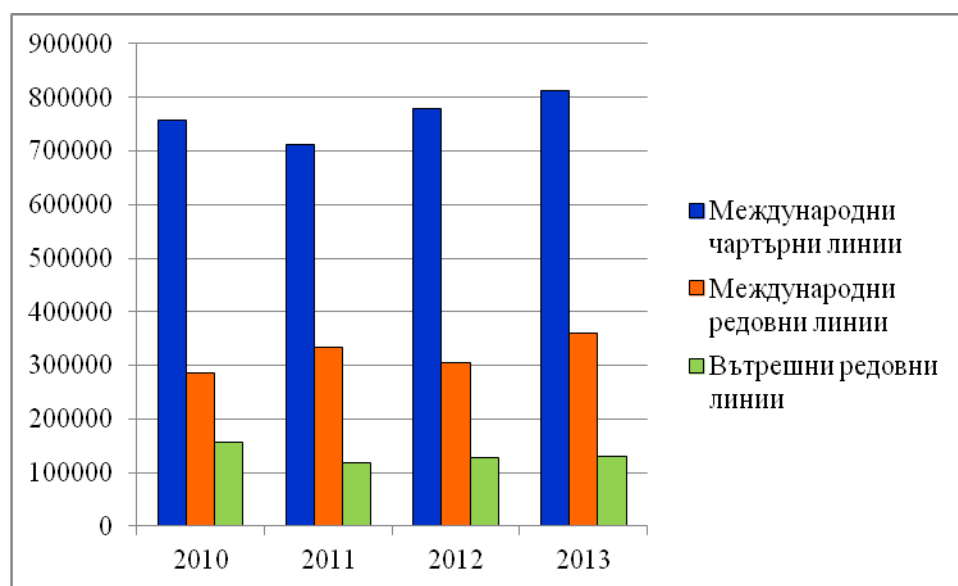
Източник НСИ

Фиг. 15
Дял на реализираните нощувки от българи и чужденци в община Варна

По отношение на използвания транспорт, посетителите на община Варна като туристическа дестинация се структурират както следва - 650000 /или приблизително 70%/ пристигат с въздушен транспорт през летище Варна, 10000 /или около 1%/ пристигат с воден транспорт на морска гара Варна и останалите 29% използват автомобилен или железопътен транспорт.

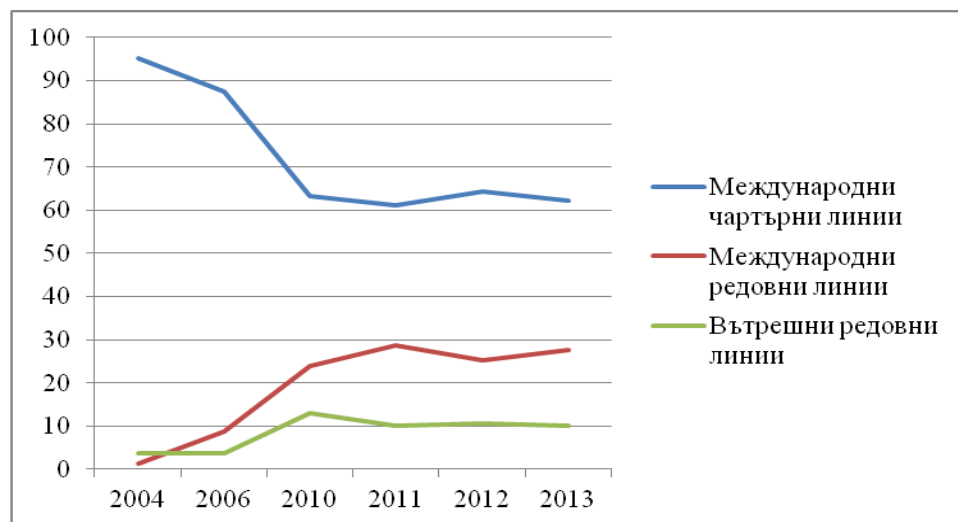
Доминиращ сегмент сред посетителите с въздушен транспорт са пътниците по международните чартърни линии с дял от 62,35%, следвани от пътниците по международните редовни линии с дял от 27,9% и тези по редовните вътрешни линии – 10,96%. Динамиката на изменение на

относителния дял на пътниците по видове линии показва, че след 2006 г. се увеличава дялът на международните редовни линии и намалява дялът на международните чартърни превози. Причина за реструктурирането е единствено изпреварващото нарастване на броя на пътниците с международни редовни линии спрямо нарастването на пътниците с чартърни линии. (фиг. 16 и 17).

Източник НСИ

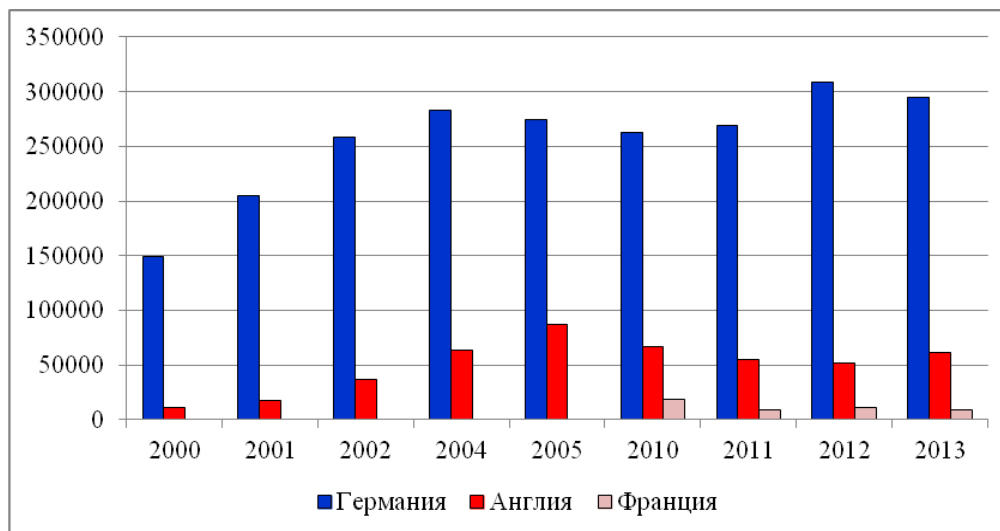
Фиг. 16
Разпределение на броя на пътниците по видове линии

Източник НСИ

Фиг. 17

Динамика на относителния дял на видовете въздушни линии в общия брой обслужени пътници на летище Варна

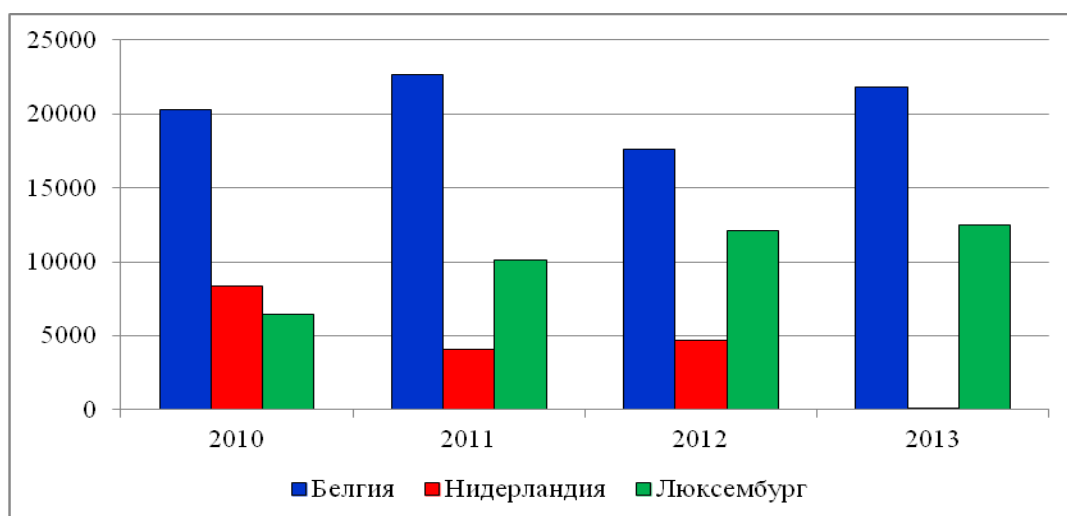
Фиг. 18

Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна (Германия, Англия, Франция)

Динамиката в броя на посетителите на община Варна с въздушен транспорт по основни национални емитивни пазари е както следва на фигурите от 18 до 25.

Сред пазарите от Западна Европа доминира Германия, от където с въздушен транспорт пристигат и заминават между 250 000 и 300 000 посетители. Силно спаднал и нисък е броят на посетителите с въздушен транспорт от Великобритания и Франция.

Броят на обслужените пътници на летище Варна от страните от Бенелюкс показва, че доминира Белгия с над 20 000 пътници, следвана от Люксембург. Холандските пътници са под 5000.

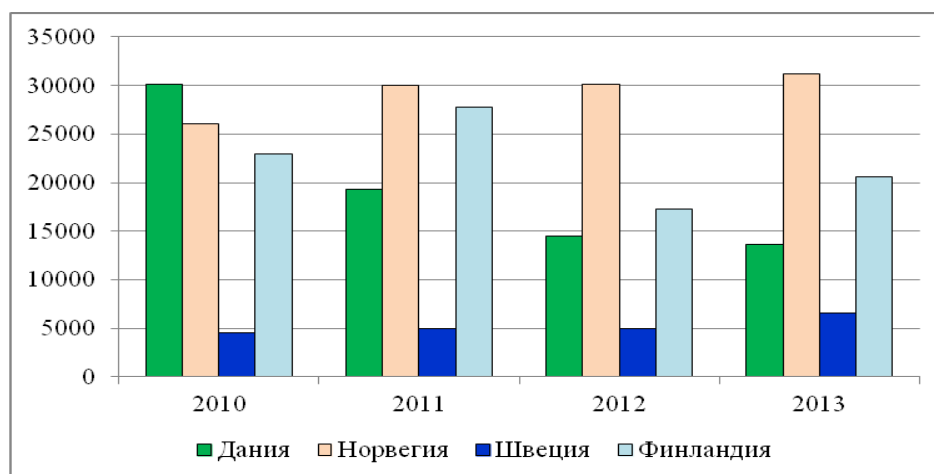
Фиг. 19
Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна
(Белгия, Нидерландия, Люксембург)

Броят обслужени пътници на летище Варна от Австрия се колебае между 50 000 и 60 000, докато броят на швейцарските пътници е символичен.

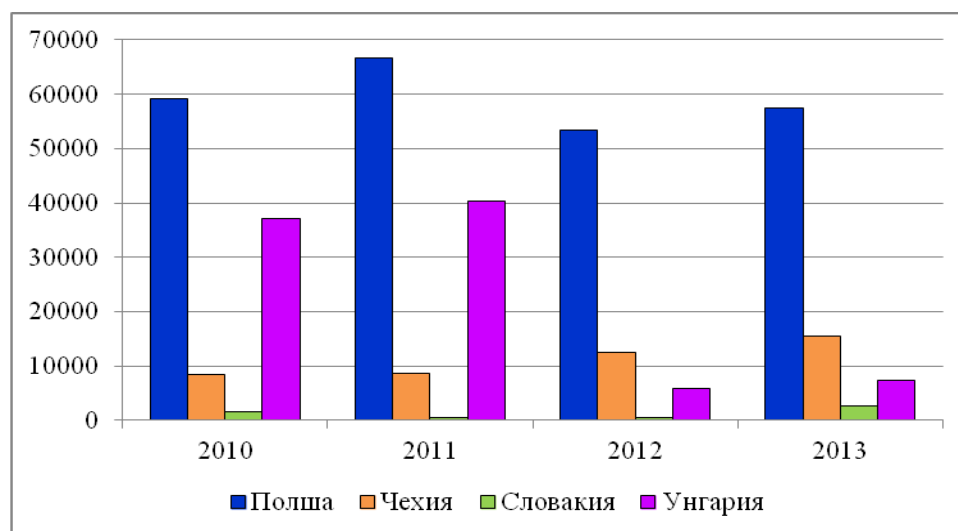
Фиг. 20
Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна
(Австрия, Швейцария)

От скандинавските страни най-голям и сравнително стабилен през годините е броят на обслужените пътници от Норвегия (над 30 000), следван от Финландия (20 000). Наблюдава се нисък брой на посетителите от Швеция – малко над 5000. Негативна е тенденцията при броя на пътниците от Дания, който намалява над два пъти от 2010 г. до 2013 г. – спад от 30 000 на 14 000.

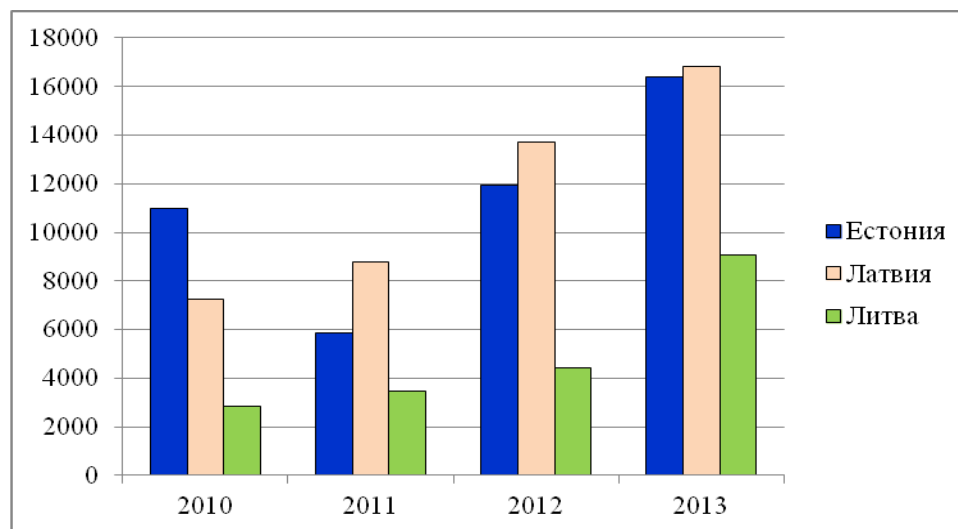
Фиг. 21
Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна
(Дания, Норвегия, Швеция, Финландия)

При страните от Централна и Източна Европа доминира Полша с обслужвани близо 60 000 пътници. Нараства броят на пътниците от Чехия, надхвърляйки през 2013 г. 10 000 души. Обезпокоителен е високият спад на пътниците от Унгария и почти символичния брой пътници от Словакия.

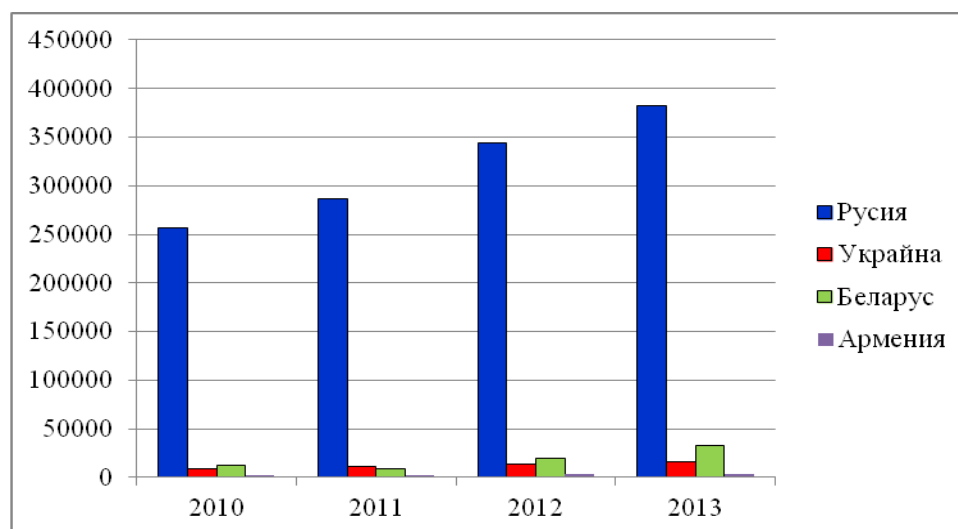
Фиг. 22
Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна
(Полша, Чехия, Словакия, Унгария)

Прибалтийските страни присъстват на летище Варна с приблизително 40 000 пътници. С по 16 000 пътници доминират Естония и Латвия. Броят на обслужените пътници и от трите страни нараства през последните три години.

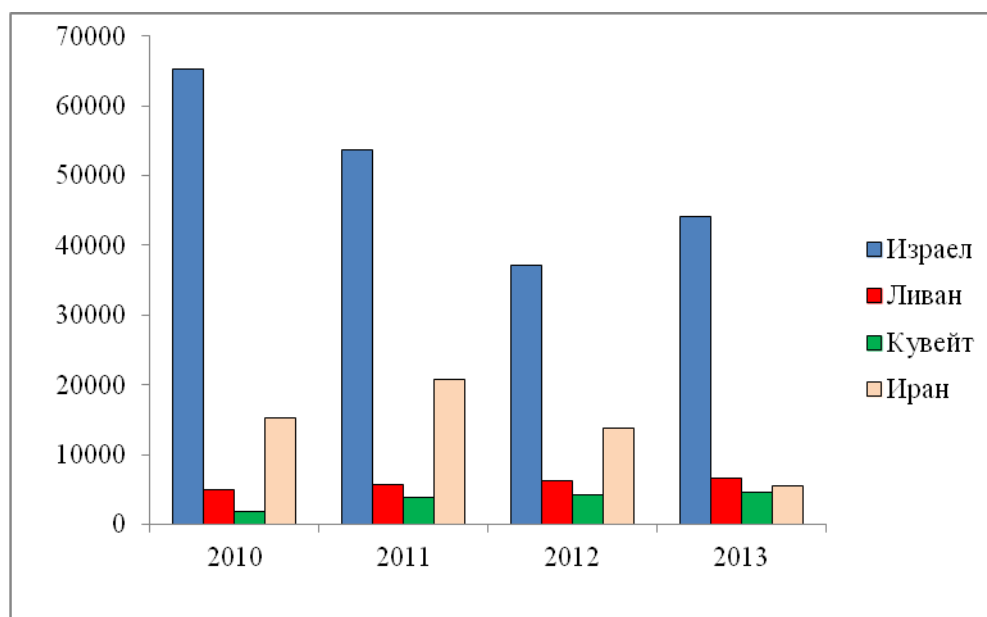
Фиг. 23
Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна
(Естония, Латвия, Литва)

Благоприятна е тенденцията на нарастване на броя на обслужените пътници на летище Варна от страните от ОНД. Пътниците от Русия са с най-голям дял и броят им нараства от 250 000 през 2010 г. на близо 400 000 през 2013 г.

Фиг. 24
Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна
(Русия, Украйна, Беларус, Армения)

Сред пътниците от Близкия Изток доминират израелците, като техният брой намалява в периода 2010-2012 г. и бележи нарастване през 2013 г. През последните три години намалява и броят на обслужените туристи от Иран, от където през 2011 г. са обслужени почти 20 000 пътници. Символичен е броят на обслужените пътници от Ливан и Кувейт.

Източник НСИ

Фиг. 25
Брой обслужени чуждестранни пътници на летище Варна
(Израел, Ливан, Кувейт, Иран)

Тенденциите в изменението на туристическото търсене към дестинация Варна по национални емитивни пазари по показателя „брой реализирани нощувки“ са както следва на фигури от 26 до 29.

В периода 2005-2013 г. дестинация Варна губи позиции на немския, британския и френския пазар. И докато на немския пазар през последните три години се забелязва стабилизиране на броя на реализираните нощувки между 850 000 и 900 000, то броят на нощувките на британските туристи е спаднал

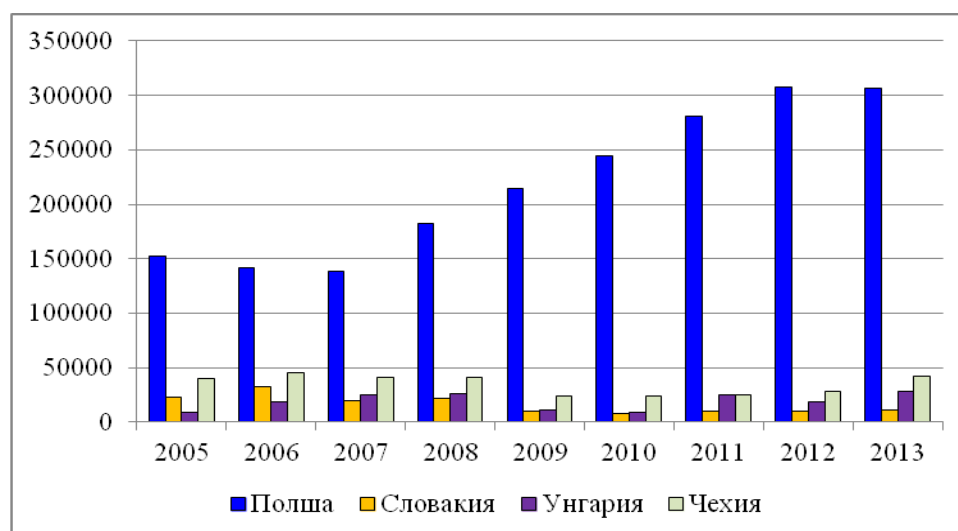
от 514 000 през 2005 г. на 43 000 през 2013 г. Броят на нощувките от френски туристи се колебае около 50 000.

Фиг. 26

Динамика на реализираните нощувки от чужденци в средствата за подслон в община Варна (Великобритания, Германия, Франция)

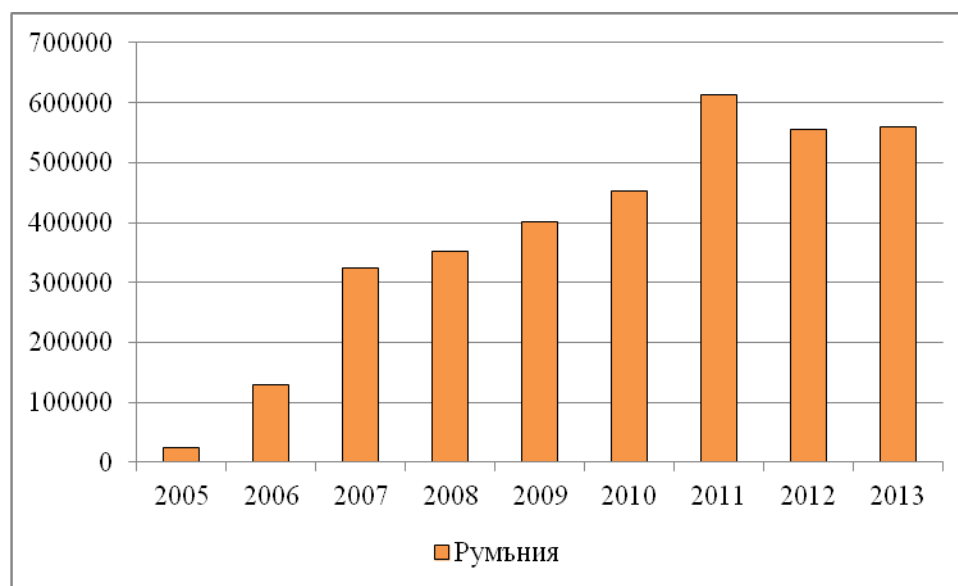
Сред страните от централна Източна Европа доминиращ и нарастващ е броят на нощувките на полските туристи и е незначителен броят на нощувките на чехи, словаки и унгарци.

Фиг. 27

Динамика на реализирани нощувки от чужденци в средствата за подслон в община Варна (Полша, Словакия, Унгария, Чехия)

В периода 2005-2013 г. дестинация Варна разширява позициите си на румънския емитивен пазар, достигайки през 2011 г. 613 000 нощувки на румънски туристи. През последните две години броят на нощувките спада на 560 000.

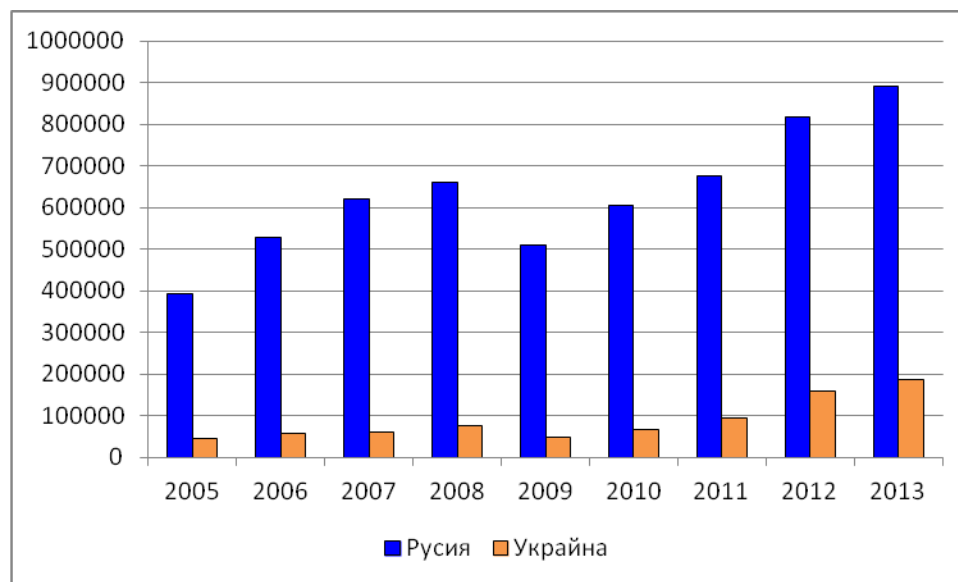

Източник НСИ

Фиг. 28

Динамика на реализирани нощувки от чужденци в средствата за подслон в община Варна (Румъния)

След 2009 г. нараства значително броят на нощувките, реализирани от руски туристи, достигайки 890 000 през 2013 г. Аналогично е положението и на украинския пазар, от който нощувките в дестинация Варна през 2013 г. са 188 000.

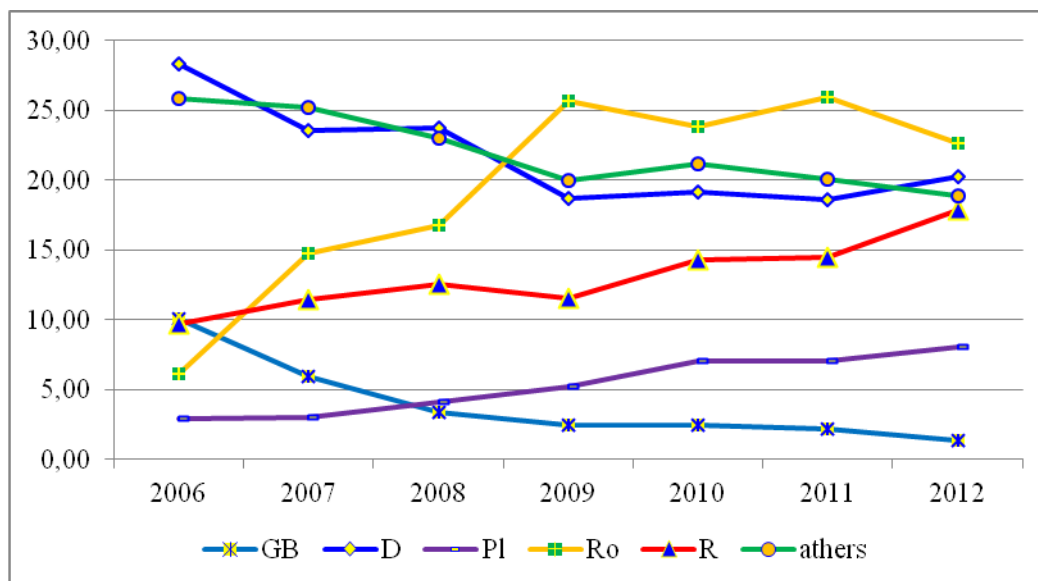
Фиг. 29

Динамика на реализирани нощувки от чужденци в средствата за подслон в община Варна (Русия, Украйна)

Таблица 13

Динамика на относителните дялове на основни емитивни пазари на община Варна (дял на реализираните нощувки в %)

СТРАНИ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Великобритания	12,67	10,30	6,09	3,56	2,53	2,50	2,06	1,31	1,16
Германия	41,34	36,11	32,12	31,46	27,01	25,77	25,06	25,26	22,76
Франция	0,96	2,15	2,32	2,63	2,49	1,15	1,34	1,45	1,38
Полша	3,75	3,46	3,55	4,93	7,41	8,34	8,30	8,50	8,18
Словакия	0,55	0,79	0,50	0,58	0,37	0,27	0,29	0,28	0,30
Унгария	0,21	0,44	0,63	0,72	0,40	0,32	0,75	0,52	0,76
Чехия	0,99	1,11	1,06	1,10	0,84	0,83	0,74	0,77	1,12
Румъния	0,60	3,16	8,32	9,54	13,87	15,44	18,10	15,31	14,91
Гърция	0,41	0,35	0,37	0,45	0,38	0,34	0,25	0,19	0,22
Македония	0,15	0,19	0,13	0,10	0,13	0,17	0,17	0,14	0,08
Сърбия	0,60	0,55	0,29	0,21	0,15	0,17	0,14	0,17	0,14
Русия	9,68	12,88	15,91	17,90	17,59	20,59	19,99	22,55	23,72
Украйна	1,15	1,39	1,53	2,02	1,71	2,28	2,78	4,36	5,01
Израел	5,68	4,56	4,01	3,78	4,80	3,04	2,29	1,55	1,36
Други	21,25	22,55	23,17	21,02	20,33	18,80	17,74	17,63	18,92

Източник НСИ

Фиг. 30

Динамика на относителните дялове на основни емитивни пазари на дестинация Варна

В обобщение на тенденциите относно представянето на дестинация Варна по пазарни сегменти, разграничени по национален признак, могат да се направят следните изводи (табл. 13, 14 и фиг. 30):

Първо, дестинацията губи позиции на пазар Великобритания и е със сравнително свито присъствие на пазар Германия.

Второ, дестинацията постига силно присъствие на пазар Румъния, но през последните години се наблюдава насищане на търсенето на румънските туристи към Варна.

Трето, дестинацията разширява позициите си на пазар Русия, Полша и Украйна.

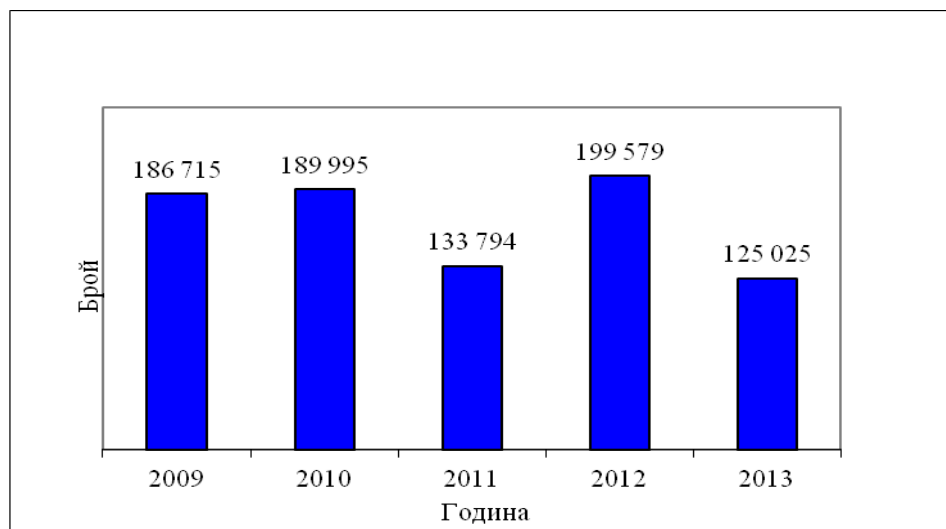
Четвърто, средният престой на туристите от всички националности, без изключение, намалява в периода 2005-2013 г.

Таблица 14

Среден престой на туристите в община Варна за периода 2005 - 2013 г. по страни (брой нощувки)

СТРАНИ	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Общо	7,35	6,39	6,55	5,51	5,92	5,48	5,84	5,69
в това число:								
Великобритания	7,48	6,52	6,85	5,54	6,04	5,25	5,73	4,77
Германия	9,37	8,72	8,68	7,94	7,97	7,36	7,26	7,13
Франция	5,43	4,74	5,36	4,33	3,77	3,79	4,74	4,70
Полша	8,80	7,47	7,85	7,75	7,03	6,43	6,16	6,02
Словакия	9,97	7,98	7,36	6,69	5,90	5,95	6,10	6,20
Унгария	5,92	5,71	5,70	4,80	4,88	6,42	4,41	4,31
Чехия	6,90	6,91	6,35	6,03	6,58	6,05	4,66	4,72
Румъния	3,79	3,60	3,72	2,97	3,83	3,81	3,94	4,10
Гърция	3,17	2,63	3,18	2,66	2,48	2,57	2,48	2,33
Македония	4,32	5,00	4,46	4,38	5,19	4,51	4,77	4,13
Сърбия	6,69	6,67	5,48	5,35	4,12	4,09	4,88	4,08
Русия	9,78	8,88	9,35	8,38	8,51	7,54	7,36	6,97
Украйна	7,40	7,20	7,25	6,52	6,22	6,16	6,62	6,39
Израел	3,86	3,20	3,30	2,92	3,33	2,72	3,67	3,65
<i>Други</i>	6,42	5,86	5,98	5,61	5,24	4,83	5,46	5,13

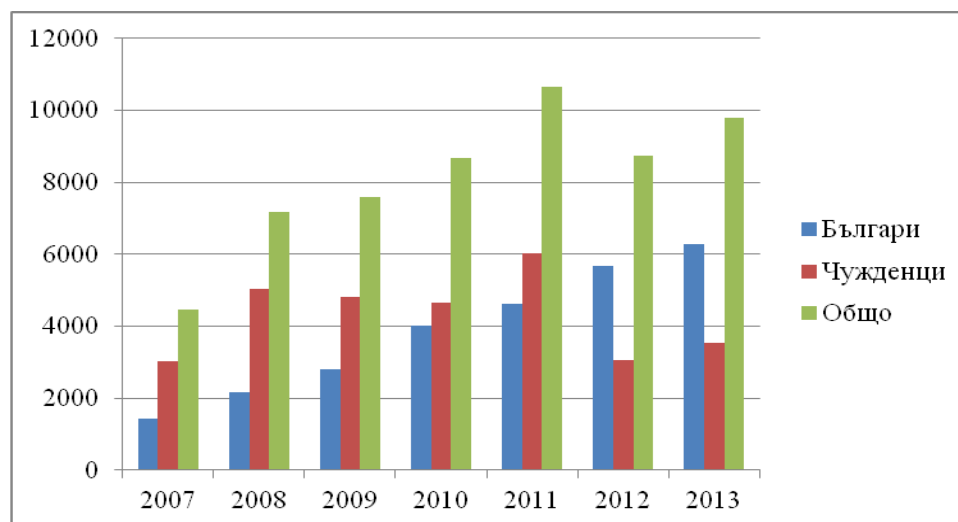
Дестинация Варна се посещава основно от туристи с цел морски ваканционен туризъм. Сравнително малък е броят на туристите, посещаващи музеите и културните забележителности на дестинацията (фигури 31-35). Най-голям брой посетители постига Регионалният исторически музей-Варна през 2012 г. /включително Римски терми, Аладжа манастир и др./ докато другите музеи в дестинацията посрещат до 20 000 посетители.

Източник РИМ-Варна

Фиг. 31

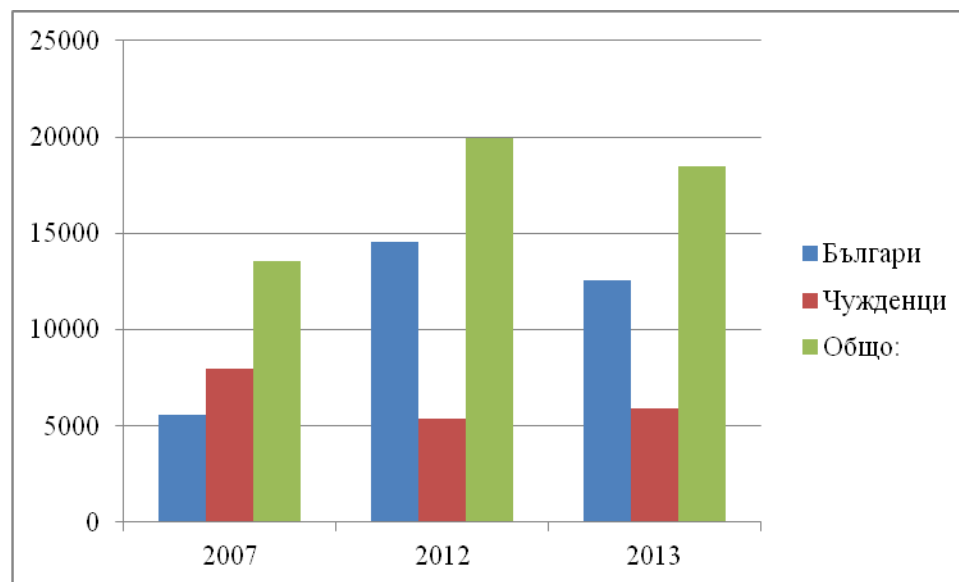
Динамика на броя на посетителите в РИМ-Варна за периода 2009-2013 г.

Източник ПМ "Владислав Варненчик"

Фиг. 32

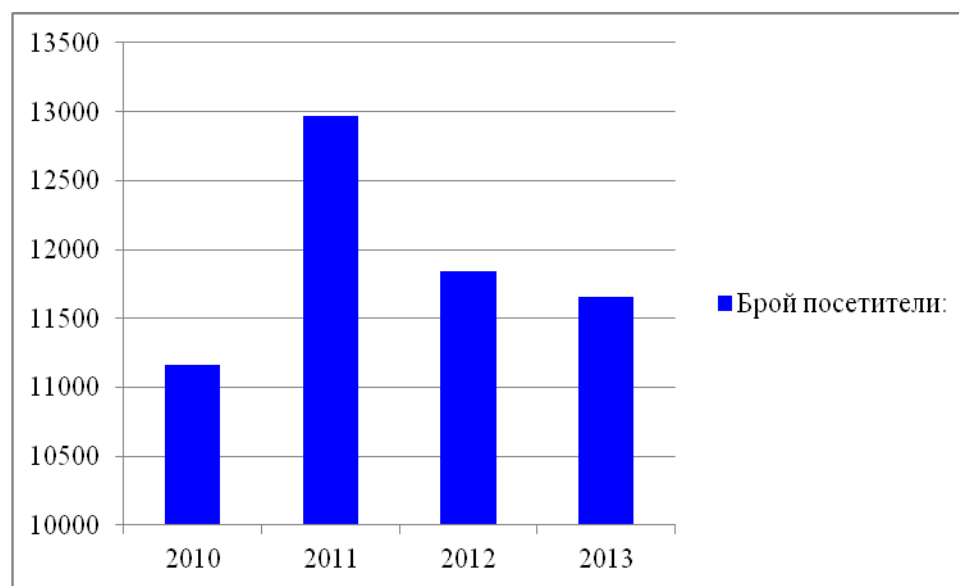
Динамика на броя на посетителите в Парк-музей "Владислав Варненчик"

Източник Военноморски музей - Варна

Фиг. 33

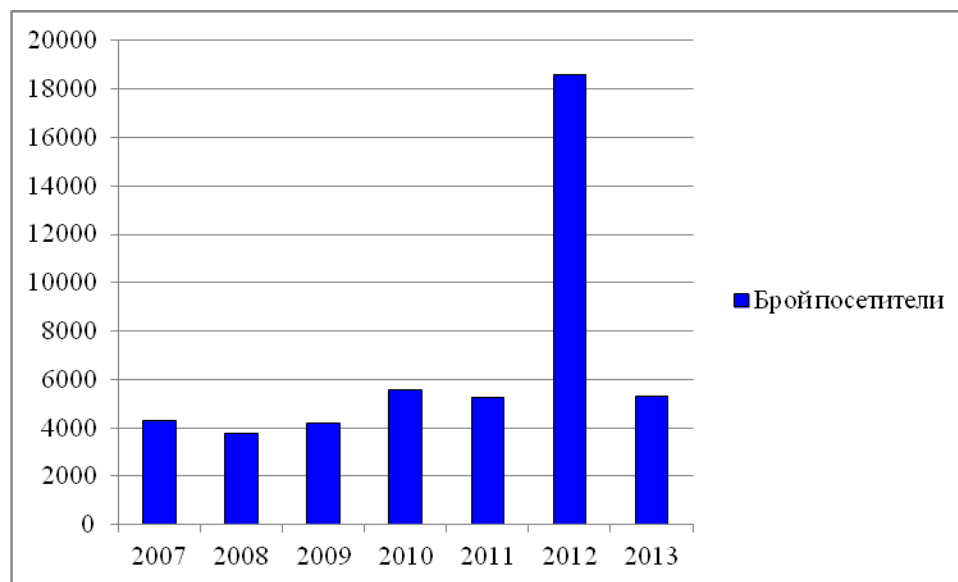
Динамика на броя на посетителите във Военноморски музей - Варна

Източник Планетариум – Морска градина

Фиг. 34

Динамика на броя на посетителите в Планетариум-Морска градина

Източник: ПП "Златни пясъци"

Фиг. 35

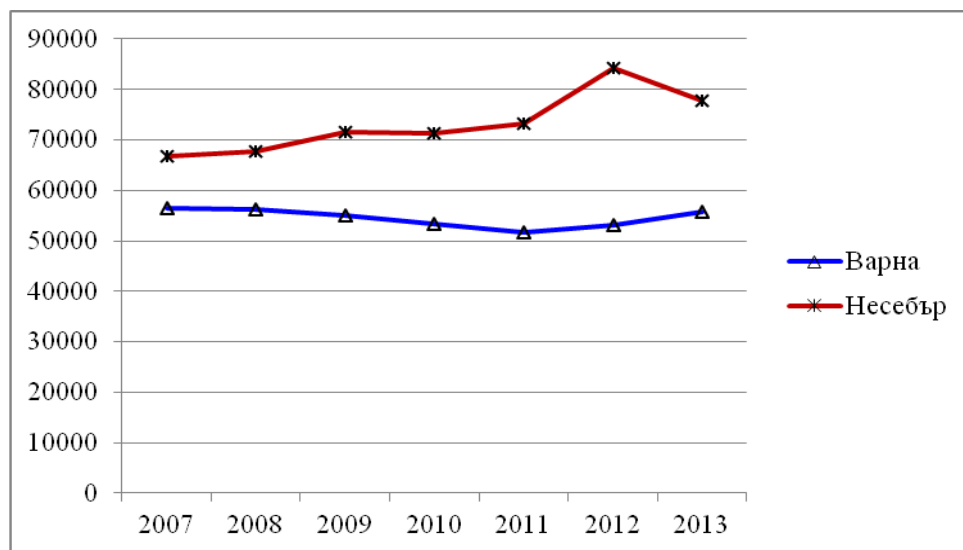
Динамика на броя на посетители в Природен парк "Златни пясъци"

3.3. Конкурентна среда на община Варна като туристическа дестинация

Конкурентната среда на дестинация Варна е изключително динамична и сложна за оценка и прогнозиране. Присъствието на дестинация Варна основно на пазара на морския ваканционен туризъм я поставя в условията на остра конкуренция с чуждестранни и вътрешни конкуренти, както по линия на качеството на туристическия продукт, така и по линия най-вече на неговата цена.

Ориентация за конкурентоспособността на дестинация Варна на пазара на морски ваканционен туризъм, а и въобще на туристическия пазар, би могла да се получи чрез сравнението и с община Несебър.

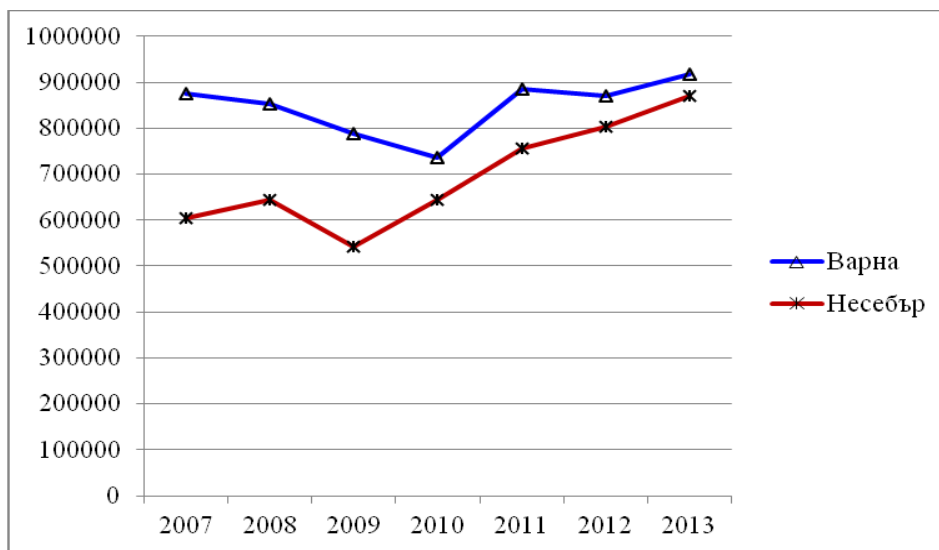
Въпреки че община Варна притежава значително по-малка леглова база от община Несебър, Варна има по-голям брой пренощували лица (фигури 36 и 37).

Източник НСИ

Фиг. 36

Динамика на броя на леглата в община Варна и община Несебър

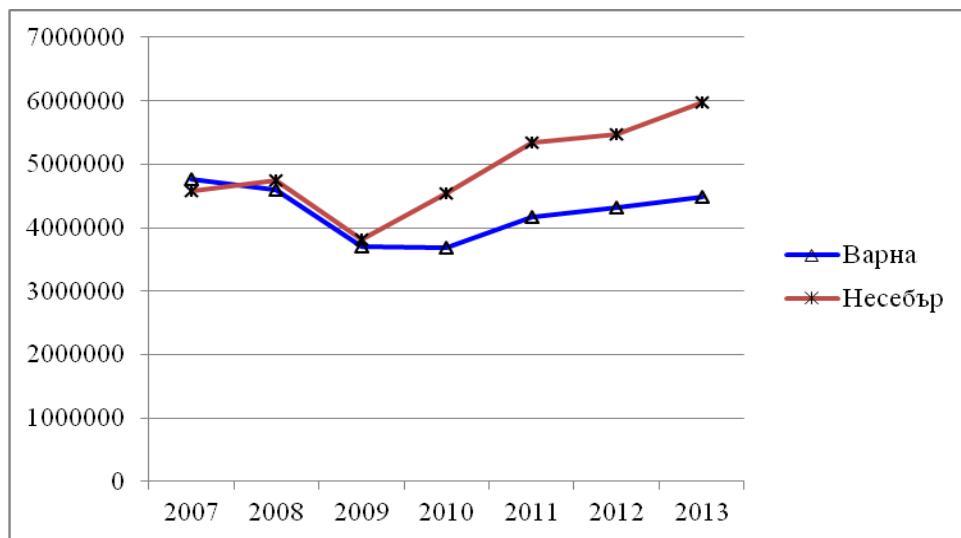

Източник НСИ

Фиг. 37

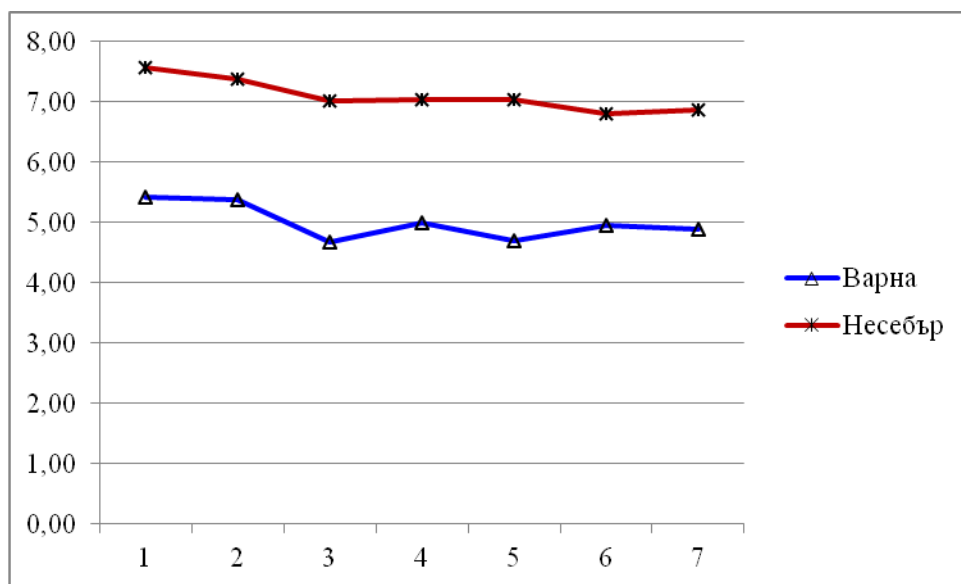
Динамика на броя на пренощувалите лица в община Варна и община Несебър

Община Варна реализира с 1 500 000 нощувки повече от община Несебър, но съществено е, че престоят на туристите в община Варна е с 2 дни по-кратък от този в дестинация Несебър, главно заради румънските туристи, които идват по Северното Черноморие за празниците и през уикендите. (фигури 38 и 39).

Фиг. 38

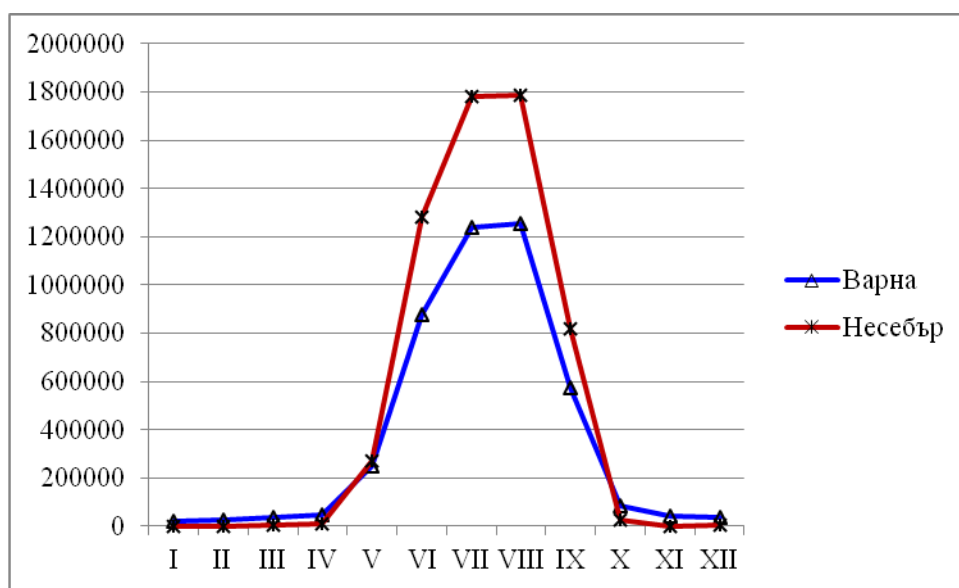
Динамика на броя на реализираните нощувки в община Варна и община Несебър

Фиг. 39

Динамика на средния престой на туристите в община Варна и община Несебър (бр. нощувки на 1 лице)

Въпреки, че дестинация Варна разполага с минерални извори и множество хотели със СПА центрове, сезонността на туризма в дестинацията е по-силно изразена в сравнение с тази в община Несебър (фиг. 40).

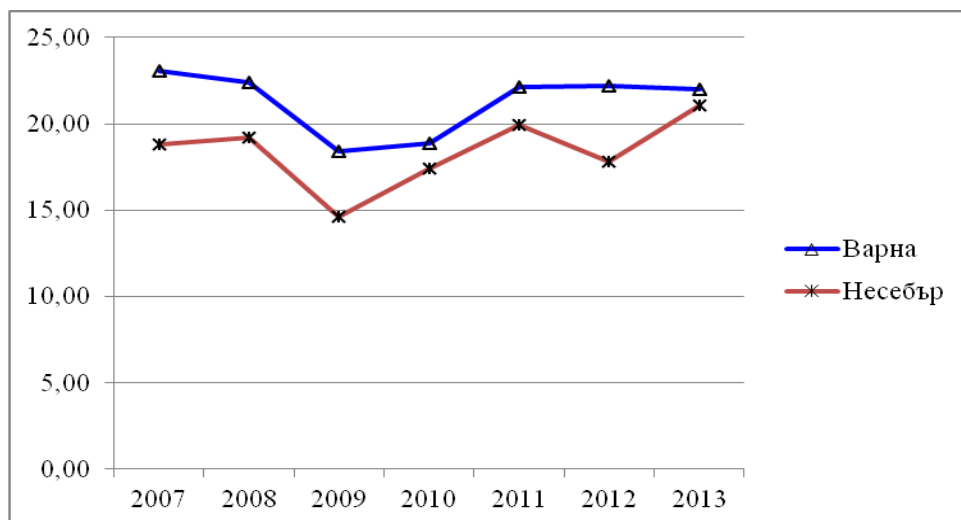

Източник НСИ

Фиг. 40

Реализирани нощувки по месеци в община Варна и община Несебър

Заетостта на легловата база в община Варна на годишна основа се изравнява с тази в община Несебър, като неблагоприятната тенденция е, че заетостта във Варна стагнира през последните години, докато в община Несебър се увеличава. (фиг. 41).

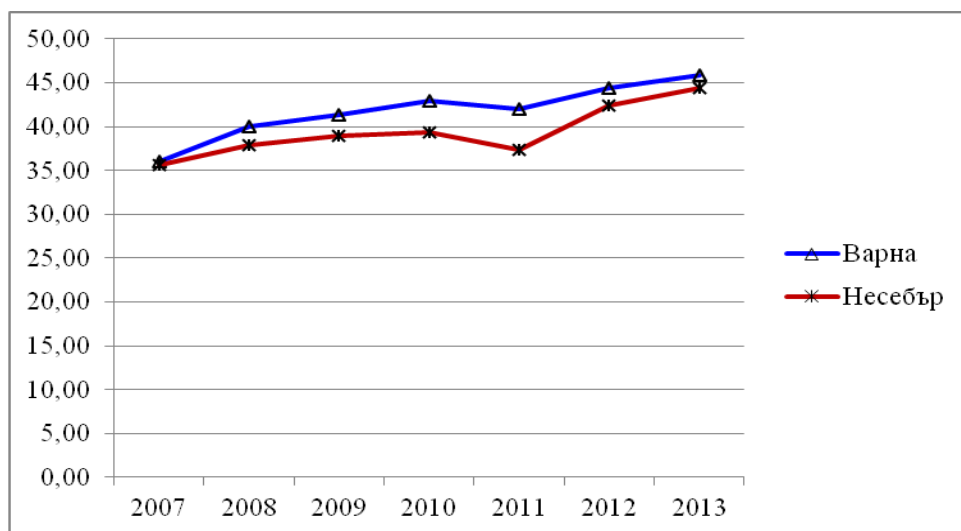

Фиг. 41

Динамика на заетостта на легловата база в община Варна и община Несебър

Почти през целия период 2007-2013 г. приходът от една нощувка в община Варна е по-висок от този в община Несебър, но през последната 2013 г. стойностите на показателя в двете дестинации се изравняват. (фиг. 42).

Приходът от нощувки на един турист в община Варна е по-нисък в сравнение с община Несебър, което се дължи на по-краткия престой на туристите в дестинация Варна (фиг. 43).

Великобритания	24,4	21,5	18,0	15,5	14,6	13,2	11,1	11,9	12,9
Германия	39,5	36,6	32,7	29,3	29,5	24,8	24,1	21,0	17,4
Гърция	1,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Израел	0,4	1,0	1,4	1,0	3,0	4,4	4,4	2,3	2,2
Македония	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Полша	0,7	1,4	2,0	3,5	4,8	5,5	6,5	6,4	6,4
Румъния	0,3	0,6	1,8	2,7	5,2	6,7	6,5	5,8	6,2
Русия	3,4	5,0	5,4	7,3	6,7	9,8	10,4	14,5	14,7
Словакия	1,2	0,6	1,3	1,5	1,8	2,0	3,1	3,3	3,1
Сърбия	0,4	0,5	0,3	0,5	0,5	0,7	0,8	0,6	0,5
Украйна	0,3	0,4	0,6	1,0	1,2	2,4	3,9	6,0	6,8
Унгария	0,2	0,6	1,1	1,6	1,6	1,6	2,0	1,9	1,8
Франция	0,7	0,7	1,0	0,9	1,3	1,2	1,0	0,9	1,1
Чехия	1,7	2,0	1,9	1,8	2,3	2,7	2,8	3,6	3,1
Други	25,5	28,9	32,4	32,7	27,2	24,8	23,3	21,7	23,7

4. SWOT анализ на община Варна като туристическа дестинация

Настоящият SWOT анализ решава две основни задачи: *първо*, той предлага синтезиран вариант на диагноза за състоянието на туризма и условията за неговото устойчиво развитие в община Варна, и *второ*, той подпомага разработването на стратегическите насоки за бъдещо такова развитие във времевите рамки на програмния период.

4.1. Силни страни

✚ Трайно установени условия на политическа стабилност, сигурност и безопасност в дестинация Варна през последните години;

✚ Добра транспортна достъпност за туристи от цял свят и страната по суша, въздух и вода;

✚ Уникално съчетание на разнообразие от природни дадености с изключителни конкурентни характеристики и културно-историческо наследство от различни епохи и цивилизации;

+ Надежден потенциал за разнообразяване и децентрализация на предлагането на общинския туристически продукт;

+ Трайно утвърдени конкурентни предимства на морския туризъм, формиращи туристическата привлекателност на общината с основните ѝ курортни комплекси на международния и вътрешния туристически пазар;

+ Значимо присъствие на международния пазар на утвърдени морски туристически центрове - Златни пясъци, Св. Св. Константин и Елена, Ривиера, Слънчев ден и Камчия;

+ Добре развит туристически бизнес, подпомаган от компетентни организации и институции, финасови и научно- консултантски структури и услуги;

+ Комплексна мрежа от специализирани образователни и научни институции по туризъм;

+ Наличие на кадрови потенциал за туризма с относително високо образователно равнище и добра професионална квалификация;

+ Развити културни институции с традиции и опит в организирането на национални и международни културни събития;

+ Кандидатурата на гр. Варна за Европейска младежка столица през 2017 г.

+ Модернизирана хотелска леглова база с оптимизирана категорийна структура и високо качество на предлаганите услуги;

+ Оптимизирано и благоприятно за потребителя съотношение „цена-качество” на регионалния туристически продукт;

+ Активно участие на неправителствения сектор в развитието и управлението на туризма в общината.

4.2. Слаби страни

+ *Изоставащо развитие* на общата техническа и социалната инфраструктура, особено на ВиК съоръжения, пречиствателни станции и пр.;

+ *Недостатъчно развита* по количествени и качествени параметри туристическа инфраструктура в дисбаланс с туристическата суперструктура;

+ *Висока степен на териториална концентрация* на туристическите производствени ресурси и продукти; презастрояване на част от крайбрежието, причиняващо конфликти с околната среда;

+ *Нерационално усвояване и използване* на съществуващите природни и антропогенни ресурси и влошаване параметрите на околната среда;

+ *Моноструктурно развитие* на общинския туризъм, съпроводено с понижен стандарт на неговия продукт, нисък среден приход от 1 турист и силно изразено влияние на сезонния фактор;

+ *Неустойчиво развитие* на морския рекреативен туризъм като доминиращ в структурата на туристическото предлагане на общината;

+ *Ниска степен на готовност* за посрещане и обслужване на туристи в преди и след сезона;

+ *Недостатъчно развита информационно-комуникационна система* за нуждите на управлението и регулирането на туристическото развитие на общинско ниво;

+ *Неприлагане* на стандарти и добри практики за устойчиво развитие на туризма в ЕС и възпроизводство на туристическите ресурси – в частност;

+ *Несъобразяване с приоритетите* на туристическото развитие на общината и непрекъснато „догонване на проблемите”;

+ *Липса на добра координация и обвързаност* на секторните политики и на територията на общината (по транспорт, образование, здравеопазване и др.) за постигане на синергичен ефект от туристическото ѝ развитие;

+ *Ниска степен на усвояване и ефективност* от използването на средствата по европейски фондове и програми;

+ *Недостатъчни по обем и дялово участие* преки чуждестранни инвестиции за развитие на туризма в общината;

+ *Липса на условия и стимули* за приоритетно развитие на дребния и средния туристически бизнес, който е доминиращ в туризма на общината;

+ *Неефективна дейност по* планиране, набор, подбор, задържане и кариерно развитие на кадрите в туризма;

+ *Незадоволителна* като количество и качество и регионално неидентифицирана туристическа реклама;

+ *Нисък темп* на реновиране, модернизация и реконструкция на съществуващите музеи, галерии и туристически атракции в общината;

+ *Нисък дял на българските граждани* в туризма на община Варна.

4.3. Възможности

+ *Геостратегическо положение на община Варна* и ролята ѝ на „европейски портал”, важен транспортен възел и развита телекомуникационна мрежа;

+ *Подобряване на бизнес климата* и условията за привличане на чужди и местни инвеститори за усвояване на нови туристически територии и места;

+ *Развитие на трансграничното сътрудничество* в туризма, особено между районите от страните в Черноморския басейн;

+ *Обновяване и развитие на транспортната мрежа* чрез ускорено изграждане на магистрала Черно море и рехабилитация на пътната мрежа до туристически обекти;

+ *Подобряване и развитие на общата техническа и специализирана туристическа инфраструктура* в неусвоените за туризъм места;

- + Развитие на *евроинтеграцията*, създаване на условия за по-ефективно усвояване на средствата за регионално развитие на туризма по отделни програми;
- + Увеличаване на *преките чуждестранни инвестиции* в туризма;
- + Положителна *промяна в имиджа* на Варна, на нейното място и роля в културното туристическото развитие на Европа и Балканите;
- + *Институционална и законодателна подкрепа* за развитието на публично-частното партньорство в туризма и засилване ролята на НПО в него;
- + Стимулиране развитието на *малкия и средния бизнес* в туризма.

4.4. Заплахи

- + „*Отваряне*” на *европазара на труда* и изостряне на конкуренцията на този пазар, което се отразява неблагоприятно върху кадровото осигуряване на туристическите дейности в общината;
- + *Неблагоприятно влияние* на бъдещи икономически рецесии, кризисни явления и природни катаклизми (свлачищни и ерозионни процеси и др.) върху цялостната туристическа дейност в крайбрежните зони;
- + *Политическо противопоставяне* между ЕС и САЩ, от една страна, и Русия – от друга страна;
- + *Визов режим за туристи от страни*, генериращи масово търсене към Варна като туристическа дестинация, който отклонява голяма част от него към други конкурентни дестинации;
- + Развитие на *конкурентните на Варна туристически дестинации*;
- + *Намаляване на интереса и доверието* от страна на чуждестранни инвеститори в областта на туризма;
- + *Отсъствие на законова-правна регламентация* за стимулиране и подпомагане развитието на туризма в териториалните единици;

✚ *Хроничен недостиг на финансови средства* за екологични проекти и подобряване на туристическия облик на Варна и курортните комплекси;

✚ *Съсредоточен инвестиционен интерес* в традиционни туристически центрове;

✚ *Толериране на прекомерно и нерегламентирано застрояване* на курортните зони по крайбрежието на общината;

✚ *Установяване на хроничен недостиг* на количество и качество на квалифицирани туристически кадри, особено на средно управленско и изпълнителско равнище.

4.5. Интегративен модел на SWOT анализа на община Варна като туристическа дестинация

На базата на SWOT-анализа и във връзка с бъдещото устойчиво развитие на Варна като туристическа дестинация е необходимо реализиране на следните **стратегически насоки за развитие:**

А) по отношение използването на силните страни:

✚ *Разнообразяване и диверсификация* на туристическия продукт на община Варна за туристическо предлагане през четирите сезона;

✚ *Промоция на общинския туристически продукт* съвместно със съседни общини и неправителствения сектор, създаване на интегрирани информационни мрежи, центрове и туристически клъстър;

✚ *Усвояване на нови крайбрежни зони* предимно на юг от Варна чрез създаване на условия за развитие на алтернативни форми на морския туризъм (яхтен, подводен, археологичен, спортен, морелечебен и др.);

✚ *Активизиране предлагането на продуктите* на конгресния, спортния (включително и велотуризм), фестивалния, винения, културния, познавателния, голф-, СПА- и др. видове туризъм чрез активна

административна и финансова подкрепа за реализиране на ефективни проекти и дейности;

- ✚ *Повишаване степента на конкурентоспособност и стандарта на общинския туристически продукт;*

Б) за преодоляване на слабите страни

- ✚ *Подобряване координацията между държава, местни власти и НПО за изграждане и ефективно функциониране на различни форми и структури за публично-частното партньорство;*

- ✚ *Приложение на децентрализиран подход при управлението на туристическото развитие и повишаване на възможностите и пълномощията на общината при използване на финансовите ресурси във връзка с него;*

- ✚ *Делегиране на права за вземане на решения на локално ниво при изясняване на дългосрочните ангажименти на държавата и местната власт относно развитието и използването на туристическата ресурсна база;*

- ✚ *Идентифициране и дефиниране на институционалните и правните проблеми и възможностите за тяхното ефективно решаване за всяка от заинтересованите от развитието на туризма страни;*

- ✚ *Ограничаване на административната тежест и корупционните практики за подобряване на средата и стимулиране на туристическия бизнес;*

- ✚ *Формиране на общинска политика за ефективно и качествено научно обслужване на туризма с акцент върху приложените изследвания;*

- ✚ *Изучаване и прилагане на евростандартите в областта на туризма, изграждане на системи за управление на качеството и сертификация на дейността на туристическите продукти и места;*

- ✚ *Прилагане на ефективни модели за развитие на устойчив туризъм чрез опазване и експониране на природното и културното наследство;*

проучване на добри практики и използването им при реализацията на основните принципи за устойчиво развитие на туризма;

+ *Активизиране участието на научната общност* за реализацията на проекти и подпомагане на реалния бизнес в общината;

+ *Използване на научна информация* при подготовка и вземане на политически решения за развитие на туризма и активизиране на нейния обмен;

+ *Засилване на връзките* между системата за обучение на кадри за туризма и туристическата практика;

+ *Усъвършенстване системата на регионална туристическа статистика* с акцент върху потребностите на териториалното планиране и управление на туризма чрез анализ на пазара;

+ *Разработване на маркетингови стратегии* за повишаване атрактивността на туристическата дестинация чрез: издигане стандарта на традиционния морски туристически продукт; реструктуриране на общинския туристически продукт; целенасочени и системни маркетингови проучвания; създаване на база данни от тях и реалното им използване;

+ *Осъществяване на инвестиционен маркетинг* за създаване на нови висококатегорийни туристически обекти и ваканционни селища, заедно с обслужващата ги обща техническа и туристическа инфраструктура;

+ *Усъвършенстване на съществуващата и изграждане на нова инфраструктура* за публични услуги в туристическите зони и обекти, с приоритет към ВиК съоръжения, пречиствателни станции и др.

+ *Реализиране на проекти* за екологизация и естетизиране на средата и ландшафта в туристическите зони и обекти (залесяване, поддържане и създаване на нови зелени площи, визуални щитове, звукозащитни бариери, кошчета и контейнери за отпадъци и др.п.);

+ *Въвеждане на системи за мониторинг при реализация на програми за развитие на туризма и контрол по тяхното спазване и изпълнение;*

+ *Създаване на териториална информационна система за туризма и мрежа от съществуващи и новоизградени туристически информационни и посетителски центрове;*

+ *Поддържане на единен общински туристически интернет портал; обновяване на туристическата информация за общинското туристическо предлагане чрез приложение на съвременни информационни технологии;*

+ *Активен регионален маркетинг, реклама и промоция на туризма в общината; реализация на съвместни програми и инициативи на общински и неправителствени структури за популяризиране на туризма;*

+ *Трансфер на добри практики и иновативни технологии в управлението и регулирането на туристическото развитие на общината;*

+ *Ресурсно осигуряване на културните прояви и обвързването им с туризма;*

+ *Подобряване на здравното обслужване в общината и развитие на международния здравен туризъм;*

+ *Стимулиране на вътрешния туризъм и краткосрочните посещения от съседни страни;*

+ *Активизиране професионалните контакти между академичната общност и туристическата индустрия;*

+ *Оборудване на туристическите зони, обекти и маршрути с единна система за визуална информация (указателни табели, рекламни пана, информационни екрани, знаци, маркировки).*

В) за използване на благоприятните възможности:

+ Издигане ролята на Варна като мега град от европейската мрежа градове-центрове и втори градски център в страната, с широко функционален обхват и поле на влияние;

+ Активизиране усилията на публичните власти, бизнеса в туризма, неправителствените организации и другите граждански структури относно домакинството за избора на Варна за Европейска младежка столица през 2017г.;

+ Разработване и реализация на секторни стратегии и програми за развитие на териториално балансиран, социално отговорен и съхраняващ околната среда туризъм;

+ Създаване на специализирана устройствена схема за развитие на туризма в територията на общината; определяне на оптималните и максималните носещи капацитети за всяка туристическа локализация;

+ Обединяване развитието на човешките ресурси, образованието и износа за стимулиране ефектите от туризма за приемащата общност;

+ Валоризиране на архитектурно-историческото наследство в градската среда (реставрация, естетизиране, социализация).

Г) за избягване на заплахите и рисковете:

+ Изграждане на система за антикризисни въздействия и превенция в областта на международния и вътрешния туризъм на местно ниво;

+ Реализиране на програми за предпазване от ерозионни процеси на крайбрежната територия на общината и укрепване на свлачищата;

+ Поддържане на балансирано развитие на туризма, ограничаване и спиране на строителството в застрашени и урбанизирани курортни зони;

+ Търсене и постигане на правилен баланс и съвместяване на цели с ефекти върху физическата и духовната идентичност на местната общност;

+ Активизиране на усилията по консервиране и опазване на природните и

културните атракции, обект на масови посещения;

✚ *Контрол и ограничаване достъпа* до застрашени ресурси и места, възпитание на населението и посетителите в дух на туристическа култура и отговорно отношение към туризма;

✚ *Прилагане на регулативни мерки* за ограничаване на негативните последици от масовите посещения в туристически центрове и контрол върху спазването им;

✚ *Гарантиране на нормално съотношение* между туристи и местно население, разкриване и усвояване на нови ресурси за нуждите на туризма за дисперсия на търсенето и редуциране на напрежението в съществуващите туристически центрове.

Част втора

**СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА РАЗВИТИЕТО НА ОБЩИНА ВАРНА
КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ**

**1. Визия, мисия, приоритети, стратегически и специфични цели
(мерки и проекти)**

**1.1. Визия за развитието на община Варна като туристическа
дестинация до 2020 г.**

В контекста на тенденциите на международния и вътрешния туристически пазар и на основата на наличните туристически ресурси и досегашен туристически опит, ще се преследва следната визия за развитие и утвърждаване на община Варна като туристическа дестинация:

До 2020 година община Варна да се утвърди като национално и международно известна туристическа дестинация за отговорен туризъм. В община Варна да се създават и предлагат впечатляващи туристически продукти, интегриращи автентичната природа, историко-археологическото наследство, бита, традициите и гостоприемството на хората. Предлаганите туристически преживявания да привличат посетители през четирите годишни сезона, да ги превръщат в удовлетворени и лоялни клиенти – посланници на дестинацията и да генерират мотивиращи икономически, социални и екологични ползи от туризма в дългосрочен план.

1.2. Мисия на Общинската администрация на община Варна

Общинската администрация на община Варна - лидер, медиатор, мотиватор и реализатор на развитието на отговорен туризъм на територията на общината.

Общинската администрация да *предизвиква, обединява и координира* усилията на всички заинтересовани страни за създаването и поддържането на необходимите за *туристическия бизнес* факторни условия (туристически ресурси, инфраструктура, кадри, нормативна рамка /правила/), както и за маркетингането на дестинацията чрез *качествени туристически продукти* на *достъпни цени, в достъпна дистрибуционна мрежа и с утвърден имидж*.

В синтезиран вариант, визията за развитие на община Варна да се реализира в следните конкретни съдържателни направления:

➤ Формиране и използване на **диференциран маркетингов микс** по отношение на *сегментирания международен и вътрешен туристически пазар*;

➤ Валоризиране на **природните и антропогенните туристически ресурси** на територията на общината като основа и потенциал за устойчиво развитие;

➤ Ефективно взаимодействие и партньорство с *местното население, с органите на местна власт и местно самоуправление, с частния сектор, с неправителствения сектор* за инвестиране в **улеснения за туристите**, избрали общината за туристическа дестинация;

➤ **Информационно позициониране на община Варна** като **марка** на уникална национална и международна туристическа дестинация, внедрена в съзнанието на всеки неин посетител чрез трайни положителни спомени и усещане за получена съществена полза срещу инвестирани финансови средства.

1.3. Стратегически цели

Формулираната визия за развитие на община Варна като ядро на туристическа дестинация за отговорен туризъм кореспондира с *количествени и качествени дългосрочни цели* както следва:

Количествени стратегически цели за периода 2014-2020:

- В периода 2014-2020 г. ежегоден ръст с 4 % (четири процента) на броя на туристите (нощуващи посетители) в границите на общината;
- Постепенно удължаване на средния престой на туристите в дестинацията, така че през 2020 г. престоят да се увеличи с 3 дни;
- Увеличаване на брутните и нетни равнища на капацитета на легловата база в общината с 2 % (два процента) годишно
- Увеличаване на високите туристически сезони за посещения в общината до 2020 година с 21 дни, като по този начин настоящите 6 седмици висок сезон станат около 9;
- Изпреварващо нарастване на обема на общите приходи от посетителите в общината с 3 % (три процента) ежегодно спрямо нарастването на реализираните нощувки;
- Към 2019-2020 г., заетостта на легловата база през последната седмица на месец юни и през месеците юли и август (високият сезон), да бъде не по-малка от 80 % (осемдесет процента).
- Удължаване на туристическия сезон чрез привличане и задържане на туристи в периода от началото на пролетта до края на есента (01.04 -31.10.)

Качествени стратегически цели за периода 2014-2020:

- Експониране на уникалността на природните туристически ресурси на общината;
- Възстановяване на привлекателността на антропогенните ресурси (археологически и архитектурни) в общината;
- Разширяване на продуктовата палитра на територията на общината с включване на нови и малко познати места и обекти;

- Увеличаване равнището на въвличане на клиентите в процеса на съвместното създаване на стойността на туристическия продукт;
- Развиване на туристическия бранд на общината;
- Реконструкция, модернизация и разширяване на обслужващата туризма техническа инфраструктура – предимно пътна мрежа, сигнализация, велосипедна инфраструктура и др.

1.4. Стратегически подходи, приоритети и мерки (проекти) за постигане на целите

За реализирането на формулираната визия и постигането на поставените във връзка с нея стратегически цели за развитието на отговорен туризъм в общината са подходящи *следните стратегически подходи*:

- превръщането на територията на общината в "дестинация-статус", което изисква работа за възприемането ѝ от нейните потребители в преобладаваща степен като *уникална и подходяща* за техните туристически потребности и мотиви;

- стремеж към *диференциация (разграничаване)* на продуктовете маршрути и пакети на дестинацията по **целеви пазари и целеви пазарни сегменти** чрез създаване и поддържане на качествени характеристики на нейните продуктови съдържателни елементи;

- фокусиране вниманието върху подсегментите на основните сегменти на туристическия пазар и реализиране спрямо тях на диференциация в сравнение с конкурентните дестинации по Черноморието в България.

Посочените по-горе като подходящи за община Варна стратегии кореспондират задължително с прилагането на *диференциран* в комбинация с *концентриран* маркетингов подход.

2. Приоритети за развитие на община Варна като туристическа дестинация

Приоритет 1: Създаване на уютна, приветлива и сигурна за туристите среда в община Варна;

Приоритет 2: Интегрирано развитие на територията на общината като туристическа дестинация - подобряване на свързаната с туризма инфраструктура

Приоритет 3: Подобряване на туристическата суперструктура в община Варна

Приоритет 4: Маркетинг на община Варна като туристическа дестинация

Приоритет 5: Трансгранично сътрудничество и европейска интеграция

Приоритет 6: Повишаване конкурентоспособността на общината като туристическа дестинация на основа на икономиката на знанието

Приоритет 7: Удължаване на туристическия сезон в община Варна чрез развитие на целогодишен туризъм

Приоритет 8: Контрол и координация на свързаните с туризма дейности

3. Програма за реализация на целите и приоритетите – идентифициране на проекти

Програмата е представена таблично в ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Част трета

РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ВАРНА ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 ГОДИНА

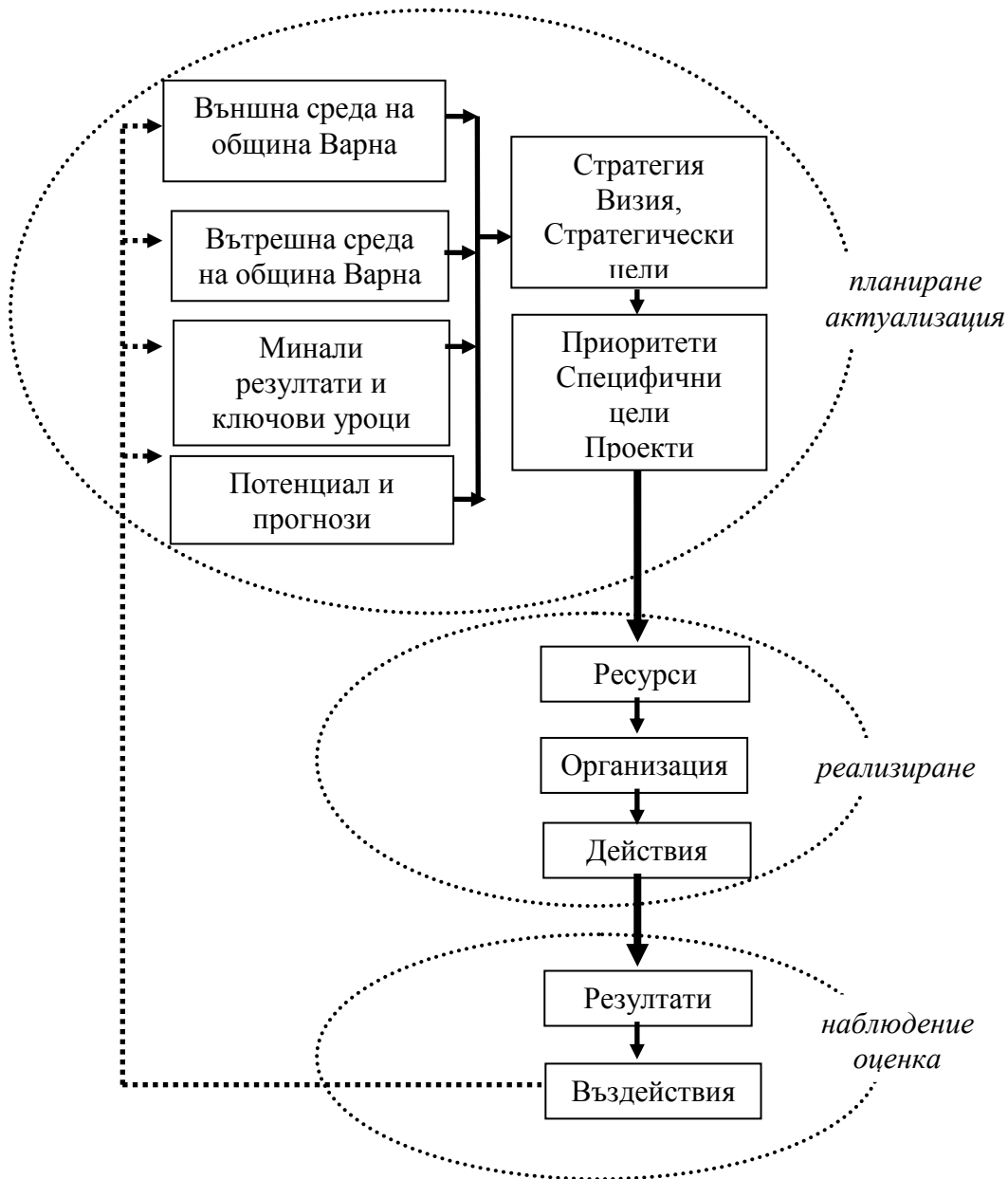
1. Механизъм на отчет за изпълнение на Програмата

Процесът на планиране, реализиране и отчет на изпълнението на Програмата за развитие на туризма 2014-2020 е непрекъснат през целия планов период 2014-2020 година. Същият може да се представи схематично както е показано на фиг. 44.

За осъществяването на процесите на наблюдението, оценката и актуализацията на Програмата е удачно да се използва методологията за социално-икономическо планиране, разработена и отразена в нормативните документи, отразени в Общински план за развитие на община Варна (2014 – 2020 г.), Общия устройствен план на община Варна и Интегрирания план за градско възстановяване и развитие на град Варна.

2. Наблюдение на изпълнението на Програмата

Предмет на наблюдение е изпълнението на специфичните цели и проектите, заложи в съответните приоритетни направления. Наблюдението следва да се извършва, съгласно определени натурални и стойностни показатели, организацията и методите на изпълнение на Програмата, прилагани от община Варна, предвидените мерки за осигуряване на информация и публичност за резултатите от реализацията на Програмата.

Фиг. 44

Процес на планиране, реализиране и отчет на изпълнението на Програмата за развитие на туризма 2014-2020

В цялостния процес на изпълнение и отчет при спазване на принципа за партньорство следва да участват:

- представители на общинската администрация и на Общински съвет – Варна;
- представители на държавни институции, имащи правомощия и компетенции в областта на туризма;
- представители на неправителствените организации в сферата на туризма;
- представители на граждански организации, физически и юридически лица и др.;

3. Система за наблюдение и оценка на изпълнението на Програмата

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на Програмата за развитие на туризма в община Варна за периода 2014-2020 следва да осигурява ефективност и ефикасност на стратегическото планиране, програмиране, управление и ресурсното осигуряване на развитието на община Варна като туристическа дестинация. При разработването на системата следва да се отчитат механизмите и процедурите, предвидени в нормативните документи с оглед постигането на целите за интегрирано устойчиво развитие на туризма и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти.

Съгласно действащата към момента нормативна уредба Консултативният съвет по туризъм по въпросите на туризма приема отчета за изпълнението на Програмата. В процеса на изпълнението *Консултативният съвет* следва да осигурява участието на заинтересуваните органи, организации, физически и юридически лица при спазване на принципа за партньорство, публичност и прозрачност.

4. Актуализация на Програмата

При актуализацията на Програмата следва да се анализира и оцени динамичното въздействие на външните и вътрешните фактори върху развитието на туризма в община Варна и влиянието им върху социално – икономическите характеристики на развитие. На тази основа следва да се разработи реалистична и адекватна система за управление на изпълнението на Програмата до края на съответния период.

Програмата се актуализира при следните обстоятелства:

- съществени промени на икономическите и социалните условия в границите на община Варна;
- промени в свързаното национално законодателство и това на ЕС;
- съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на Програмата;

За актуализиране на Програмата трябва да се разработи документ за изпълнение за остатъка от периода на нейното действие. Изработването и приемането на Актуализирана програма се извършва при условията и по реда за изработването и приемането ѝ.

За ефективното и ефикасно изпълнение на Програмата и нейната реализация, може да се актуализира при необходимост с решение на Консултативния съвет по предложение на кмета на град Варна.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

**График на плана за реализиране на Програмата за развитие на туризма в община Варна
2014-2020 година**

Приоритети, специфични цели, проекти (дейности)	Потенциални източници на финансиране	Отговорни организации	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
---	--------------------------------------	-----------------------	------	------	------	------	------	------	------

ПРИОРИТЕТ 1: СЪЗДАВАНЕ НА ПРИВЛЕКАТЕЛНА, УЮТНА, ПРИВЕТЛИВА И СИГУРНА ЗА ТУРИСТИТЕ СРЕДА В ОБЩИНА ВАРНА

Специфична цел 1.1: Съхраняване на природните туристически ресурси

ПРОЕКТ 1.1.1:	Укрепване на бреговата ивица и възстановяване на плажните ивици в община Варна	Държавен и общински бюджет, европейски фондове	Държавен и общински сектор		X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.1.2:	Почистване на крайбрежието на Варненското езеро	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор		X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.1.3:	Решаване на проблемите със свлачищата в района на крайбрежната зона	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор	X	X	X	X	X	X	
ПРОЕКТ 1.1.4:	Осигуряване на противопожарна безопасност на територията на комплексите	Държавен, общински и частен бюджет	Държавен, общински и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X

Специфична цел 1.2: Възстановяване и повишаване на привлекателността и разнообразието на антропогенните туристически ресурси

ПРОЕКТ 1.2.1:	Паспортизация на културно-историческите паметници (описване на състоянието на наличните и потенциалните туристически ресурси) на територията на община Варна	Общински бюджет	Общински сектор		X	X				
ПРОЕКТ 1.2.2:	Поетапна реставрация на археологическите паметници и изграждане на модерна съпътстваща инфраструктура	Общински бюджет, европейски фондове	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.2.3:	Поетапна социализация на малко известните обекти за културен туризъм	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.2.4:	Възстановяване и социализация на Варненския халколитен некропол като исторически ресурс със световна значимост	Държавен и общински бюджет, европейски фондове	Държавен, общински и неправителствен сектор		X	X				
ПРОЕКТ 1.2.5:	Създаване на условия за достъпност до туристическите обекти на хора с увреждания	Общински бюджет	Общински сектор		X	X	X			
ПРОЕКТ 1.2.6:	Археологически музей Варна: реконструкция на вътрешния двор и изграждане на прозрачно покривно покритие. Адаптация на вътрешен двор в изложбена зала	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор		X	X				
ПРОЕКТ 1.2.7:	Реставрация и адаптация на Малки римски терми	Общински бюджет	Общински сектор	X						
ПРОЕКТ 1.2.8:	Архитектурно-археологически резерват Стария Одесос	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X				
ПРОЕКТ 1.2.9:	Природонаучен музей -ремонт; изграждане на нова изложбена зала, оборудване и обзавеждане	Общински бюджет	Общински сектор		X	X				

ПРОЕКТ 1.2.10:	Ремонт, реконструкция и модернизация на сграда-филиал на ТМППЦ – Варна	Общински бюджет	Общински сектор		X	X				
ПРОЕКТ 1.2.11:	Реконструкция и модернизация на Летен театър Варна	Общински бюджет	Общински сектор			X				
ПРОЕКТ 1.2.12:	Ремонт и обновяване на обектите:	Общински бюджет	Общински сектор		X	X				
	* Ремонт и обновяване на Етнографски музей	Общински бюджет	Общински сектор		X					
	* Ремонт и обновяване на музей за „Нова история“	Общински бюджет	Общински сектор		X					
	* Ремонт и обновяване на Музей „Възраждане“	Общински бюджет	Общински сектор			X				
	* Ремонт и обновяване на Музей „Стара Варна“	Общински и частен бюджет	Частен сектор			X				
	* Ремонт и обновяване на Музей "История на медицината"	Общински бюджет	Общински сектор			X				
	* Ремонт и обновяване на Държавен куклен театър	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор			X	X			
	* Ремонт и обновяване на Градска художествена галерия	Общински бюджет	Общински сектор				X	X		
Специфична цел: 1.3. Безопасност и сигурност на туристите, опазване на живота, здравето и имуществото им										
ПРОЕКТ 1.3.1:	Разработване и въвеждане в действие на информационна система за следене и управление качеството на водите в местата за къпане на територията на община Варна	Общински бюджет	Общински сектор		X					

ПРОЕКТ 1.3.2:	Изготвяне на превантивни материали, насочени към сигурността на туристи и граждани – общи предупредителни брошури за туристите на 5 езика, превантивни табла и стикери за различни видове престъпления	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.3.3:	Използване на информационните табла на община Варна за поставяне на превантивни материали, насочени към сигурността на туристите и гражданите	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.3.4:	Изготвяне на информационно-предупредителни материали в общественя транспорт, спирки, обществени сгради, плажни ивици, търговски центрове и други ключови места в курортните комплекси, където се наблюдава ръст на определени престъпления	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.3.5:	Подобряване на охраната и сигурността в курортите и града през целия туристически сезон, включително с осигуряване на възможност за работа на видеокамери	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор		X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.3.6:	Осигуряване на противопожарна безопасност в курортите през цялата година чрез наличие на най-малко една пожарна във всеки комплекс	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
Специфична цел: 1.4. Повишаване качеството на услугите в туристическите обекти										
ПРОЕКТ 1.4.1:	Изработване на софтуерна програма за анализи в туризма в община Варна	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор		X	X				

ПРОЕКТ 1.4.2:	Изработване на софтуерна програма за категоризация на туристическите обекти	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор	X	X	X				
ПРОЕКТ 1.4.3:	Изработване на категорийна символика във връзка с определянето на категория на места за настаняване и заведения за хранене и развлечения	Общински бюджет	Общински сектор	X	X					
ПРОЕКТ 1.4.4:	Партньорство на община Варна с Икономически университет Варна и Колеж по туризъм Варна за осигуряване на студенти доброволци в изнесените общински туристически информационни центрове на летище Варна и курортните комплекси	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 1.4.5:	Рационализиране на формите за организация на труда на персонала (камериерките да се наемат от специализирани фирми, да се кооперират работни места и длъжности)	Частен бюджет	Частен сектор	X	X	X	X	X	X	X

ПРИОРИТЕТ 2: ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ВАРНА КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ – ПОДОБРЯВАНЕ НА СВЪРЗАНАТА С ТУРИЗМА ИНФРАСТРУКТУРА

Специфична цел: 2.1. Превръщане на пристанище „Варна-Изток” в уникална зона за туризъм и развлечения

ПРОЕКТ 2.1.1:	Поетапно изграждане на атракционна зона на мястото на сегашните товарни кейове в пристанище „Варна-Изток” (построяване на яхтено пристанище, пасажерски терминал, Аквариум, атракционни заведения, модерни търговски центрове, бизнес сгради и други)	Държавен бюджет, европейски фондове	Държавен сектор		X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 2.1.2:	Изграждане на нова мултифункционална културна зала на територията до пристанището (до 5-то място на пристанището) – Опера, театър, култура	Държавен бюджет, европейски фондове	Държавен сектор			X	X	X	X	X

ПРОЕКТ 2.1.3:	Проектиране на нова територия за изместване от първо до пето кейово място на пристанището, където евентуално да се изгради открита сцена/ културен обект	Държавен и общински бюджет, европейски фондове	Държавен и общински сектор				X	X	X	X
Специфична цел: 2.2. Териториално планиране за устойчиво туристическо развитие										
ПРОЕКТ 2.2.1:	Изработване на ПУП за нови курортни места, извънградски паркове и защитени територии	Общински бюджет	Общински сектор			X	X			
ПРОЕКТ 2.2.2:	SWOT и PEST анализ на съществуващите курорти и обекти за туризъм и набелязване на мероприятия за териториално планиране за туристическо развитие	Общински бюджет	Общински сектор			X	X			
Специфична цел: 2.3. Обновяване и развитие на туристическите места в общината										
ПРОЕКТ 2.3.1:	Социализация на района на басейн „Приморски” до фара на Морска гара	Общински бюджет	Общински сектор	X	X					
ПРОЕКТ 2.3.2:	Изграждане на малък комплекс за предлагане на информационни и други туристически услуги, вкл. обществена тоалетна	Общински бюджет	Общински сектор		X					
ПРОЕКТ 2.3.3:	Изграждане на районен парк в район Младост 2 – игрища и амфитеатър	Общински бюджет	Общински сектор			X	X			
ПРОЕКТ 2.3.4:	Районен парк „Владиславово” (вкл. изграждане на площадка за скейт и ролери)	Общински бюджет	Общински сектор			X	X			
ПРОЕКТ 2.3.5:	Създаване на политики и условия за развитие на къмпинг туризма	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор			X	X			
ПРОЕКТ 2.3.6:	Промяна на държавната политика в областта на концесиите на плажовете с цел осигуряване на по-качествена и конкурентна услуга.	Държавен бюджет	Държавен сектор		X	X				

	-Горна Трака – Аладжа манастир /за дестинация к.к. Златни пясъци/										
ПРОЕКТ 2.4.4:	Изграждане на 5 броя покрити велосипедни паркинги по трасето на велоалеи	Общински бюджет	Общински сектор		X	X					
ПРОЕКТ 2.4.5:	Ремонт на улична мрежа и благоустрояване на междублокови пространства в подзона ОДЕСОС 2, подзона ПРИМОРСКИ 1, по трасето бул. „Приморски”, бул. „Цар Освободител”, в участъка от бул. „Княз Борис 1” до ул. "Отец Паисий"	Общински бюджет	Общински сектор		X	X	X				
ПРОЕКТ 2.4.6:	Ремонт на подлези, тротоари и бордюри, в т.ч.:	Общински бюджет	Общински сектор		X	X	X				
	* бул. "Владислав Варненчик" южен тротоар в участъка от бул. "Съборни" до ул. "Алеко Константинов"										
	* бул. "Константин Фружин" в участъка от м-н "Кауфланд" до м-н "Джъмбо"										
	* ул. "Петко Стайнов"										
	* ул. "Крали Марко"										
	и други			X	X	X	X	X	X	X	X
	* ремонт на подлези в т.ч. по бул."Вл.Варненчик", бул. Христо Ботев", бул. "Мария Луиза", бул. "Осми приморски полк", бул. "Васил Левски" и бул. "Сливница"										
ПРОЕКТ 2.4.7:	Благоустрояване на междублокови пространства в подзона ОДЕСОС 1, подзона ПРИМОРСКИ 1, подзона АСПАРУХОВО 1 и 2	Общински бюджет	Общински сектор		X	X	X				

ПРОЕКТ 2.4.8:	Разширение на пътя Варна – Бургас или изграждане на магистрала “Черно море”	Държавен бюджет	Държавен сектор			X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 2.4.9:	Довършване на магистрала “Хемус”	Държавен бюджет	Държавен сектор			X	X	X	X	X
Специфична цел: 2.5. Развитие и подобряване на ВИК инфраструктурата в туристическите места										
ПРОЕКТ 2.5.1:	Нови битови канализации във Варна, с. Звездица, с. Казашко, кв. Галата	Общински бюджет	Общински сектор		X	X	X	X	X	X
Специфична цел: 2.6. Енергийни мрежи, подобряване на енергийната ефективност и възобновяеми енергийни източници в туристическите места										
ПРОЕКТ 2.6.1:	Програма за модернизация на енергийната инфраструктура на община Варна	Общински бюджет	Общински сектор		X					
ПРОЕКТ 2.6.2:	Обновяване на жилищните сгради в град Варна за внедряване на мерки за енергийна ефективност	Общински бюджет	Общински сектор		X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 2.6.3:	Въвеждане на енергоспестяващи мерки на административни сгради, образователни заведения, социални и здравни институции	Общински бюджет	Общински сектор		X	X				
Специфична цел: 2.7. Развитие и подобряване на екологичната инфраструктура в туристическите места										
ПРОЕКТ 2.7.1:	Реконструкция и модернизация на ПСОВ Варна-втори етап и цялостно изграждане на канализационно-помпена станция „Акациите” и тласкател -гр. Варна	Държавен и общински бюджет, европейски фондове	Държавен и общински сектор	X	X	X	X			

ПРОЕКТ 2.7.2:	Проектиране и изграждане на канализация, обслужваща участниците около деретата на територията на район „Приморски”, която да предотврати изливането на отпадъчни води в деретата – Франга, Кемер и Кокарджа	Общински бюджет	Общински сектор			X	X				
ПРОЕКТ 2.7.3:	Изграждане на съоръжение за дезинфекция и сепариране на твърдите отпадъци и биомаса от водите на Шокървия канал	Общински бюджет	Общински сектор			X	X				
ПРОЕКТ 2.7.4:	Проектиране и изграждане на газификационна мрежа в комплексите	Държавен, общински и частен бюджет	Държавен, общински и частен сектор		X	X	X				
Специфична цел: 2.8. Развитие и подобряване на комуникационната инфраструктура в туристическите места											
ПРОЕКТ 2.8.1:	Програма за безжична интернет комуникация на територията на Варна и близките курортни комплекси	Общински бюджет	Общински сектор		X	X					
ПРОЕКТ 2.8.2:	Задание за проекти, осигуряващи инфраструктурни съоръжения за бърза и надеждна безжична комуникационна връзка на региона на Варна със световните телекомуникационни мрежи	Общински бюджет	Общински сектор		X	X					
ПРИОРИТЕТ 3: ПОДОБРЯВАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА СУПЕРСТРУКТУРА В ОБЩИНА ВАРНА											
Специфична цел: 3.1. Изграждане на спортно-развлекателни съоръжения											
ПРОЕКТ 3.1.1:	Реконструкция и разширение на ДКС Варна и превръщане на мултифункционален спортен, културен и бизнес комплекс	Държавен и общински бюджет	Държавен и общински сектор		X	X					
ПРОЕКТ 3.1.2:	Изграждане на закрит плувен басейн и тенис корт в района на „Аспарухово”	Общински бюджет	Общински сектор		X	X					

ПРОЕКТ 3.1.3:	Изграждане на басейн за водолазно обучение в район „Одесос	Общински бюджет	Общински сектор			X				
ПРОЕКТ 3.1.4:	Реконструкция на стадион в района на „Владислав Варненчик”, вкл. изграждане на спортна зала и закрит басейн	Общински бюджет	Общински сектор					X		
ПРОЕКТ 3.1.5:	Изграждане на два тенис корта в жилищен комплекс „Младост”	Общински бюджет	Общински сектор				X	X		
Специфична цел: 3.2. Изграждане на културно-развлекателни съоръжения										
ПРОЕКТ 3.2.1:	Изграждане на многофункционална обществена сграда с театър, киносалон, изложбена зала, музей, библиотека	Общински бюджет	Общински сектор				X	X		
ПРОЕКТ 3.1.2:	Създаване на арт-център чрез адаптация на паметника на Съветската армия	Общински бюджет	Общински сектор			X				
ПРОЕКТ 3.1.3:	Програма за създаване на микро арт-центрове в курортните комплекси на региона (за всички възрастови групи)	Публичен и частен бюджет	Публично-частен сектор		X	X				
ПРИОРИТЕТ 4: МАРКЕТИНГ НА ОБЩИНА ВАРНА КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ										
Специфична цел: 4.1. Разнообразяване на туристическата продуктова палитра										
ПРОЕКТ 4.1.1:	Провеждане на учредително събрание за учредяване на туристически район Северно Черноморие с център град Варна	Държавен бюджет	НПО и община Варна		X					
ПРОЕКТ 4.1.2:	Създаване на регионален туристически продукт на туристически район Северно Черноморие; Осъществяване на регионален маркетинг и реклама; Координация и управление на туризма на регионално ниво;	Държавен бюджет	НПО и община Варна		X	X	X	X	X	X

ПРОЕКТ 4.1.3:	Организиране на безплатни туристически турове в град Варна с партньорство с община Варна, Съюза на екскурзоводите в България и Колеж по туризъм	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.1.4:	Разработване на система за предлагане на специализирани услуги и информация в хотелите на територията на община Варна чрез партньорство със спортни клубове и организации	Общински бюджет	Общински сектор		X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.1.5:	Разработване на туристически маршрути и съответстващите им туристически пакети за специализираните видове туризъм:	Общински бюджет	Общински сектор			X	X	X	X	X
	* Религиозен и поклоннически									
	* Винен									
	* Културен (историко-археологически)									
	* Спортен (включително велосипеден туризъм)									
	* Здравен (балнео, уелнес и СПА)									
	* Екологичен									
	* Делови и бизнес									
	* Сватбен									
	и други									
ПРОЕКТ 4.1.6:	Ежегодна промоция на културния календар на община Варна на туристически изложения и борси в страната и чужбина	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
Специфична цел: 4.2. Цена (разходи за престой в дестинацията – време и пари)										
ПРОЕКТ 4.2.1:	Разнообразяване предлагането на ценови категории в един хотел (различни типове стаи и етажи, различни видове настаняване – ВИП и др.)	Частен бюджет	Частен сектор	X	X	X	X	X	X	X

ПРОЕКТ 4.2.2:	Разработване на пакетни маршрути за едномедневни билети за достъп до различни туристически атракции	Частен бюджет	Частен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.2.3:	Разработване на програми с дисконтирани цени за организирани посещения на избрани атракционни и арт центрове (за всички възрастови групи)	Частен бюджет	Частен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.2.4:	Създаване на условия за облекчаване режима на издаване на визи за туристите от ОНД	Държавен бюджет	Държавен сектор		X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.2.5:	Създаване на условия за намаляване на стойността на пристанищните такси за обслужване на круизните кораби, посещаващи Порт Варна	Държавен бюджет	Държавен сектор		X	X	X	X	X	X
Специфична цел: 4.3. Дистрибуция (удобство и достъпност)										
ПРОЕКТ 4.3.1:	Разработване на интегрирана програма за създаване и функциониране на дистрибутивни центрове за предлагане на услуги и продукти с директен принос към пропагандиране и популяризиране на дестинация Варна	Общински, НПО и частен бюджет	Общински, НПО и частен сектор		X	X	X			
ПРОЕКТ 4.3.2:	Разработване на програми за предлагане чрез външни дистрибутори на определени туристически продукти и услуги, стимулиращи целогодишния туризъм в община Варна	Общински, НПО и частен бюджет	Общински, НПО и частен сектор		X	X	X			

ПРОЕКТ 4.3.3:	Разработване на интегрирана програма за предлагане на услуги и продукти за пропагандиране и популяризиране на дестинация Варна на бартерен принцип с други съседни национални и международни туристически дестинации (Велико Търново, Шумен, Търговище, Разград, Букурещ, Истанбул, Белград и др.)	Общински, НПО и частен бюджет	Общински, НПО и частен сектор		X	X	X	X	X	X
Специфична цел: 4.4. Комуникация (информация)										
ПРОЕКТ 4.4.1:	Създаване на мрежа от интегрирани ТИЦ-ве в град Варна, летище Варна, ж.п.гара Варна, Морска гара Варна и курортните комплекси, които да работят с удължено работно време	Общински и частен бюджет	Общински и частен сектор	X	X	X	X			
ПРОЕКТ 4.4.2:	Създаване на общинско предприятие "Туризм" с право да развива стопанска дейност	Общински бюджет	Общински сектор		X					
ПРОЕКТ 4.4.3:	Изготвяне на туристически карти с информация за културно-историческите забележителности на Варна по спирките на автобусните линии в града	Общински бюджет	Общински сектор	X	X					
ПРОЕКТ 4.4.4:	Създаване на туристически интернет портали на територията на Варна - Варна лайф и Визит Варна на 5 езика и др.	Общински бюджет	Общински сектор	X	X					
ПРОЕКТ 4.4.5:	Изготвяне на баркодове за всички културни забележителности и паметници в града	Общински бюджет	Общински сектор	X						
ПРОЕКТ 4.4.6:	Изработване на карти на Варна и на туристически гид "Welcome to Varna" като официален туристически справочник на град Варна	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.4.7:	Издаване на списание "Туризм и култура", презентирание и популяризиране на туристическия потенциал и ресурси на община Варна като туристическа дестинация	Общински бюджет, НПО и частен	Общински, НПО и частен сектор		X	X	X	X	X	X

ПРОЕКТ 4.4.8:	Създаване на инструменти за единно представяне на дестинация Варна (бренд Варна) –туристическо лого, слоган, аудио/видео клипове, филми	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X				
ПРОЕКТ 4.4.9:	Изработване на печатни рекламни материали и сувенири за дестинация Варна	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.4.10	Реклама и промоция чрез участия в телевизионни предавания в местни, регионални и национални медии	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.4.11	Реклама и информация за туризма в специализирани туристически издания, в сайтове с туристическа насоченост и печатни медии	Общински и частен бюджет	Общински и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.4.12	Изработка и поставяне на туристически информационни табели, указващи културно-историческите забележителности в града	Общински бюджет	Общински и НПО сектор	X	X					
ПРОЕКТ 4.4.13	Изработка и поставяне на туристически транспортни карти на всички спирки в града културно-историческите забележителности	Общински бюджет	Общински сектор	X	X					
ПРОЕКТ 4.4.13	Въвеждане на единни стандарти за туристическо обслужване в ТИЦ –вете в страната и свързването им в национална мрежа	Държавен бюджет	Държавен сектор		X	X	X			

Специфична цел: 4.5. ПР и международна реклама										
ПРОЕКТ 4.5.1:	Създаване на рекламна стратегия за международна гласност и пропагандиране на предимствата и възможностите за търговски връзки с фирми от Варна и Североизточния регион на планиране	Общински и бюджет от НПО	Общински, неправителствен сектор	X	X					
ПРОЕКТ 4.5.2:	Сключване на договори с авторитетни международни рекламни агенции, чрез които да се популяризира (с приоритет стратегическите региони за местоживеене на пристигащите в България туристи) новия имидж на международна туристическа дестинация Варна	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.5.3:	Промотиране и презентирание на дестинация Варна на международни туристически изложения и борси на основни и нови емитивни туристически пазари в Европа и света със собствен рекламно-информационен щанд на община Варна	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.5.4:	Провеждане на ежегодни международни научни конференции под патронажа на община Варна на тема „Отговорен туризъм"	Общински и от висши училища	Общински сектор, Висши училища	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.5.5:	Да се подготви и реализира мащабна ПР кампания за Варна като туристическа дестинация, като за целта освен туристическите изложения и борси се използват контактите и връзките с побратимените градове, българските посолства и консулства и търговските представителства в Европа и света	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X

ПРОЕКТ 4.5.6:	Ежегодни журналистически и експедиентски турове за промоция на община Варна и региона като туристическа дестинация и запознаване с потенциала за развитие на туризма	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.5.7:	Организиране и реализиране на журналистически интервюта и репортажи с изтъкнати и заслужили личности от туристическия бранш в регионалните и централни средства за масово осведомяване	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.5.8:	Организиране на туристическо представителство в чужбина	Държавен, общински и частен бюджет	Държавен, общински и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.5.9:	Внедряване на съвременни иновативни информационни и комуникационни форми на разпространение на туристически продукти и услуги и реклама в социални мрежи	Държавен, общински и частен бюджет	Държавен, общински и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 4.5.10:	Проучване на необходимостта и възможността за изработка на туристически символ на град Варна	Общински бюджет	Общински сектор			X				
ПРИОРИТЕТ: 5. ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО И ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ										
ПРОЕКТ 5.1.1.	Участие в програма за побратимяване с градове на ЕС и включването в тях на специални раздели за координиране на усилията в областта на туризма	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X

ПРОЕКТ 5.1.2.	Повишаване капацитета на общинската структура за разработване, наблюдение, контрол и управление на проекти в туризма	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 5.1.3.	Комуникационна дейност за събиране и предоставяне на актуална информация за европейски и национални фондове и програми в областта на туризма	Общински бюджет, европейски фондове	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРИОРИТЕТ 6: ПОВИШАВАНЕ КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТТА НА ОБЩИНА ВАРНА НА ОСНОВАТА НА ИКОНОМИКАТА НА ЗНАНИЕТО										
Специфична цел: 6.1. Стимулиране на предприемачеството										
ПРОЕКТ 6.1.1.	Разработване на общинска програма по предприемачество, даваща възможност за кандидатстване на съвместни екипи (училище-бизнес партньори) за реализация на конкретни приложими идеи	Общински бюджет	Общински сектор		X					
Специфична цел: 6.2. Развитие на изследванията, технологиите и иновациите										
ПРОЕКТ 6.2.1.	Изграждане на високотехнологичен парк – Варна	Общински бюджет, европейски фондове	Общински сектор			X				
ПРОЕКТ 6.2.2.	Създаване на общински център за стимулиране на иновации и нови технологии в туристическите фирми	Общински бюджет	Общински сектор			X				
ПРОЕКТ 6.2.3.	Програма за пропагандиране на възможностите за иновации и инвестиции в туризма на дестинация Варна	Общински и частен бюджет	Общински и частен сектор			X	X			

Специфична цел: 6.3. Изграждане на бизнес мрежи и регионални кълъстери										
ПРОЕКТ 6.3.1.	Програма за разширяване и стимулиране развитието на туристически кълъстър Варна	Общински и бюджет от НПО	Общински, неправителствен сектор			X	X	X		
ПРОЕКТ 6.3.2.	Програма за координирано представяне и участие по проекти на структурните фондове на ЕС чрез браншови и неправителствени организации и туристически кълъстър Варна	Общински и бюджет от НПО, европейски фондове	Общински, неправителствен сектор			X	X	X		
Специфична цел: 6.4. Създаване и развитие на квалифицирани и сертифицирани професионални кадри за туризма										
ПРОЕКТ 6.4.1.	Обучение на специализирани кадри за алтернативните видове туризъм (религиозен и поклоннически, винен, културен, спортен, велотуризм, здравен, екологичен и др.)	НПО, Висши училища	НПО, Висши училища	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 6.4.2.	Провеждане на кампания в училищата на община Варна за популяризиране на туристическите професии и разясняване на ползите от туристическия бизнес за общината	Общински и бюджет от НПО	Общински, неправителствен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 6.4.3.	Общинска програма за професионална квалификация, обучение и сертифициране на екскурзоводи и аниматори	Общински и бюджет от НПО	Общински, неправителствен сектор		X	X				
ПРОЕКТ 6.4.4.	Организиране на ежегоден международен панаир на образованието в община Варна „Да учим туризъм във Варна”	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X

ПРОЕКТ 6.4.5.	Връчване на ежегодни награди за млад предприемач в туризма	Общински и НПО бюджет	Общински и НПО сектор		X	X	X	X	X	X
ПРИОРИТЕТ 7: УДЪЛЖАВАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕЗОН В ОБЩИНА ВАРНА ЧРЕЗ РАЗВИТИЕ НА ЦЕЛОГОДИШЕН ТУРИЗЪМ										
ПРОЕКТ 7.1.1.	Удължаване на туристическия сезон посредством обединяване на усилията на туроператори, медицински специалисти, хотелиери, застрахователи и други за договаряне финансирането на медицинските услуги от пенсионните здравни фондове на Европейския съюз	НПО и частен бюджет	НПО и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 7.1.2	Удължаване на туристическия сезон посредством обединяване на усилията на държавата, общината, туристически бранш и други за договаряне с големите авиопревозвачи и туроператори за осигуряване на нискобюджетни чартърни програми	Държавен, общински и частен бюджет	Държавен, общински НПО и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 7.1.3	Утвърждаване на спортните събития в общината като туристически атракции за гостите и жителите на града	Общински и държавен бюджет	Община Варна, спортни клубове и спортни организации	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 7.1.4	Разработване на специализирани и комбинирани спортни туристически пакети извън активния туристически сезон Участие и инициативи за създаването на Черноморския велопът в рамките на туристическата мрежа от велосипедни маршрути	Общински и частен	Община Варна, НПО и частен бизнес	X	X	X	X	X	X	X

	Евровело										
ПРОЕКТ 7.1.5.	Организиране на спортни събития за любители и аматьори в месеците извън активния туристически сезон, с цел неговото удължаване	НПО и частен бюджет	НПО и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 7.1.6.	Разработване на мерки и програми за предлагане на специализирани видове туризъм извън активния туристически сезон (включително туристи от групите 55 + , в неравностойно положение, с двигателни и зрителни проблеми)	Частен бюджет	Частен сектор	X	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 7.1.7.	Провеждане на Международен Черноморски туристически форум, посветен на специализиран вид туризъм, чието развитие спомага за удължаване на туристическия сезон	Общински и бюджет от НПО	Общински, неправителствен сектор	X	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 7.1.8.	Провеждане на Национален кулинарен фестивал, който съдейства за удължаване на туристическия сезон	Общински и бюджет от НПО	Общински, неправителствен сектор	X	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 7.1.9.	Увеличаване на българския и чуждестранния туристопоток чрез конкретни усилия на браншовите организации и туроператорски фирми от България и чужбина по време на провеждане на регатата "Тол Шипс"	Общински и частен бюджет	Общински и частен сектор	X		X		X		X	
ПРОЕКТ 7.1.10	Създаване на условия и привличане на потенциални потребители-богати туристи чрез яхтен туризъм	Общински и частен бюджет	Общински и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X	X

ПРОЕКТ 7.1.11	Мерки за максимално използване на Варна като европейска младежка столица с цел привличане на максимален брой български и чуждестранни туристи и удължаване на туристическия сезон	Общински и частен бюджет	Общински и частен сектор		X	X	X			
ПРОЕКТ 7.1.12	Обвързване на значимите културни събития в град Варна с посещения на туристи (преди и след туристическия сезон)	Общински и частен бюджет	Общински и частен сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 7.1.13	Изработване на нови туристически продукти и маршрути, проучвания и анализи във връзка с удължаване на туристическия сезон	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X

ПРИОРИТЕТ 8: КОНТРОЛ И КООРДИНАЦИЯ НА СВЪРЗАНИТЕ С ТУРИЗМА ДЕЙНОСТИ

Специфична цел: 8.1. Строителен контрол

ПРОЕКТ 8.1.1.	Усъвършенстване на системата за контрол на строителните процеси в курортните места на община Варна	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
---------------	--	-----------------	-----------------	---	---	---	---	---	---	---

Специфична цел: 8.2. Контрол на екологичните въздействия

ПРОЕКТ 8.2.1.	Създаване и поддържане на система за мониторинг на екологичните въздействия на туризма в общината	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 8.2.2.	Изготвяне на публичен регистър на озеленените площи, дълготрайни дървета– трети етап (включващ озеленени площи с ограничен достъп, комплексно застрояване и вътрешно квартална зеленина) и четвърти етап (градски и специализирани паркове, вкл. и курортни паркове)	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X

Специфична цел: 8.3. Контрол на икономическите въздействия

ПРОЕКТ 8.3.1.	Създаване и поддържане на система за измерване на икономическите въздействия на туризма в общината	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
Специфична цел: 8.4. Контрол на социо-културните въздействия										
ПРОЕКТ 8.4.1.	Създаване и поддържане на система за измерване на социо-културните въздействия на туризма в общината	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
Специфична цел: 8.5. Превантивен контрол и координация на програмата за развитие на дестинация Варна										
ПРОЕКТ 8.5.1.	Координация и управление на проекти (дейности) от Програмата за развитие на туризма в община Варна 2014-2020 като причинно-следствена диаграма: разработване на методически, методологични и образователни модули и на програма за приложението им в конкретната практика по проекти и общо за програмата	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X
ПРОЕКТ 8.5.2.	Разработване и внедряване на система за оперативен контрол по изпълнение на резултатите по отделните проекти от Програмата	Общински бюджет	Общински сектор	X	X	X	X	X	X	X